BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING

NATAN ÎNȚELEPTUL

Poem dramatic în cinci acte

În românește de
LUCIAN BLAGA

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

PREFAȚA

„Cea mai nobilă preocupare
a omului este omul."

LESSING

Drama „Natan înțeleptul" a lui Lessing este un imn închinat umanității, înfrățirii dintre oameni — dincolo de îngrădirile religiei și naționalității — respectului pentru convingerile altora, în măsura în care sînt cinstite și umane. Dar tocmai prin caracterul său de supremă toleranță, *Natan* a suscitat ura tuturor intoleranților; nici o altă operă a literaturii clasice germane n-a fost obiectul unei atît de crîncene bătălii *pro* și *contra*, cum a fost această dramă a lui Lessing.

Piesă eminamente tendențioasă — tendențioasă în cea mai strictă accepțiune a cuvîntului — dispută ideologică îmbrăcată intenționat și conștient în veșmînt artistic, *Natan* provoacă de mai bine de o sută cinci-

zeci de ani cele mai vehemente luări de atitudine. În legătură cu alte piese clasice, opiniile care se ciocnesc sînt privitoare la concepția asupra interpretării, sau, eventual, asupra nivelului lor artistic; la *Natan* tendința se relieiază atît de pulernic în primul plan, încît ea răscolește, înainte de toate, sentimentele spectatorilor. Dacă Lessing ar putea lua parte la aceste dispute, se înțelege că i-ar urî pe adversarii lui *Natan;* dar cu tot atîta indignare și dispreț i-ar privi pe mulți dintre cei mai entuziaști și intoleranți, nu însă și mai capabili de înțelegere prieteni ai lui *Natan.*

Pentru un timp, regimul hitlerist a curmat samavolnic această controversă, alungînd piesa lui Lessing din repertoriul teatrelor, din universități și din școli, înlocuind-o cu articole veninoase și diatribe atîțătoare împotriva ei. Nimic mai firesc, deoarece cu greu s-ar fi putut găsi ceva mai potrivnic sălbaticelor concepții național-socialiste, decît splendidul ideal umanitarist afirmat în opera marelui clasic german.

Natan înțeleptul nu reprezintă apogeul artistic al operei lui Lessing; el este însă, în veșmînt dramatic, concretizarea concepției sale generos umanitare și totodată cea mai înaltă expresie artistică a filozofiei iluministe germane.

Viața lui Lessing (1729—1781) s-a desfășurat într-o epocă deosebit de tristă a istoriei patriei sale. Activitatea economică înflorea; feudalismul și instituțiile lui se aflau în descompunere, dar în sînul națiunii nu se dezvoltaseră încă forțele capabile să le înlăture. Germania era fărîmițată în peste trei sute de

atîtulețe mijlocii, mici și minuscule. Suveranii dispuneau de putere absolută. Curtea Franței reprezenta modelul pe care acești mărunți suverani se străduiau să l imite. Pentru a putea concura cu luxul și dezmățul de acolo, își storceau țările pînă la ultima picătură de sînge. Clasele de jos. trebuiau să acopere singure toate cheltuielile curților nobililor și clericilor. În epoca aceasta, cel mai dezgustător negoț, practicat secole de-a rîndul de către suverani, vînzarea la mezat a fiilor poporului ca mercenari pentru țări străine, ajunsese la cea mai rușinoasă înflorire.

Menirea istorică a burgheziei ar fi fost să preia conducerea națiunii, să lichideze despotismul suveranilor, să desființeze instituțiile feudale și să unifice Germania pe cale revoluționară. Dar în condițiile fărîmițării statului, comerțul și industria nu se puteau dezvolta îndeajuns, și de aceea n-a fost cu putință să se ridice o burghezie puternică și conștientă de puterea ei, așa cum s-a întîmplat în țările mai avansate, Anglia și Franța de pildă. Dar trebuie arătat că în rîndurile burgheziei germane a existat totuși o elită intelectuală conștientă de misiunea ei.

Unul dintre fruntașii cei mai de seamă ai acestei elite intelectuale a fost Golthold Ephraim Lessing. Lucrările sale critice, literare și filozofice au întruchipat, în cele mai variate forme, permanenta lui străduință de a îmbărbăta poporul german și de a trezi în rîndurile burgheziei germane conștiința misiunii ei istorice. Cu multă justețe a spus Cernîșevschi: „Lessing a fost părintele noii literaturi germane... dar rodul

creaţiei sale n-a fost numai reînnoirea literaturii, ci reînnoirea naţiunii."

Născut la 22 ianuarie 1729 la Kamenz (Saxonia) ca fiu al unui preot sărac, Lessing s-a descătuşat repede de influenţa educaţiei strict luterane primite în casa părintească şi în anul 1746, cînd îl găsim la Leipzig ca student în teologie, apoi în medicină, filozofie şi filologie, interesul său de căpetenie era îndreptat spre teatru, deşi în ochii părinţilor teatrul era o ocupaţie vrednică doar de un nărăvit în păcate. Dar marele scriitor a înţeles de timpuriu că teatrul oferea pe atunci cel mai indicat mijloc de a strînge legăturile cu păturile largi ale poporului. Primele comedii scurte sînt scrise încă de pe vremea şederii sale la Leipzig. Una dintre ele, *Tînărul savant (Der junge Gelehrte)*, a şi fost reprezentată acolo de vestita trupă teatrală a actriţei Neubar.

În 1748 Lessing s-a stabilit la Berlin, unde a început să activeze ca autor dramatic şi critic literar. Una din piesele acelei perioade, scrisă în 1749 şi intitulată *Evreii (Die Juden)*, cuprinde în germen pe viitorul *Natan*. Pentru întîia oară în literatura germană, un evreu cu înalte calităţi morale devine erou al unei drame. Dacă ne gîndim că amvoanele bisericilor luterane erau pe vremea aceea adevărate focare ale antisemitismului — şi lucrul acesta se spune şi în piesă — ne dăm seama că atitudinea feciorului de preot este cu atît mai remarcabilă.

În Germania, Lessing a fost unul dintre cei dinîi oameni ai condeiului care a încercat să trăiască numai de pe urma profesiunii sale de scriitor.

In 1755 a scris *Miss Sara Sampson*, prima dramă în limba germană ai cărei eroi sînt burghezi, iar nu prinţi şi aristocraţi. Prin aceasta Lessing a proclamat dreptul la existenţă în lumea artelor a concepţiilor şi sentimentelor burgheze. Insuşi Diderot a tradus piesa în limba franceză.

In 1759 Lessing a iniţiat împreună cu librarul Nicolai, cu filozoful Moses Mendelssohn şi cu poetul Ewald von Kleist editarea revistei *Scrisori privitoare la literatura cea mai nouă (Briefe, die neueste Literatur betreffend)*. Critica teatrală şi literară era domeniul cel mai potrivit firii lui Lessing. Spiritul său analitic şi polemic, uriaşa lui erudiţie, umorul său ascuţit se puteau manifesta aici în toată voia.

Critica literară avea o deosebit de mare însemnătate pentru formarea şi creşterea conştiinţei burgheziei. Pentru ca o literatură naţională, întemeiată pe concepţii burgheze şi accesibilă poporului, să se poată dezvolta, trebuiau stîrpite multe buruieni. Spre a pregăti literaturii naţionale un rodnic teren de dezvoltare se cerea combătută, printre altele, imitarea servilă a formelor rigide ale clasicismului francez, pe care o sprijineau curţile şi nobilimea. Tocmai în această direcţie a luptat Lessing în „Scrisorile privitoare la literatură". Legilor rigide ale clasicismului francez el le-a opus formele mai largi ale lui Shakespeare, convins fiind că ele ar fi creat condiţii mult mai prielnice pentru dezvoltarea unei literaturi germane naţionale, progresiste şi accesibile poporului.

În aceeași perioadă, un loc important în munca de creație a lui Lessing îl ocupă fabulele, pe care le folosește tot ca armă pentru trezirea conștiinței burgheze.

Dar, cu toate străduințile lui, activitatea de scriitor și poet nu-i oferea o situație materială mulțumitoare, iar Lessing se vede nevoit să caute și alte mijloace de trai. După o perioadă de cîțiva ani pe care-i petrece la Breslau, în anul 1765 se întoarce la Berlin, unde solicită postul vacant de prim bibliotecar al orașului, iar pentru a-și mări, pe baza unei lucrări șansele de a căpăta acest post, publică *Laokoon, sau despre limitele dintre pictură și poezie*, lucrare pregătită mai de mult. „Luminatul" Frederic al II-lea care avea o atitudine categoric ostilă literaturii germane datorită faptului că n-o înțelegea, pentru că nu stăpînea de ajuns limba literară a țării sale, respinge oferta lui Lessing și încredințează postul de prim bibliotecar unui preot francez cu desăvîrșire insignifiant, motivîndu-și alegerea cu „patriotica" declarație:

„— Vedeți, mă pot descurca și fără germani!"

În lucrarea pomenită, Lessing se ridică împotriva poeziei pur descriptive (sub denumirea de „poezie" înțelegînd întreaga literatură) și consideră că în literatură esențialul este acțiunea. Lessing emite părerea că descripția pură nu este specifică genului literar, că orice subiect trebuie tratat în cadrul unei acțiuni vii, ceea ce implică o succesiune de evenimente. Prin aceasta, Lessing exprimă în fond postulatul unei literaturi dinamice în locul uneia statice, punct de vedere absolut necesar pentru a croi drum deschis dezvoltării unei literaturi progresiste.

Impresiile sale despre războiul de şapte ani îşi găsesc expresia în comedia *Minna von Barnhelm* (1767), care supune militarismul prusac unei critici deosebit de ascuţite.

În 1767 Lessing este numit în postul de consilier al Teatrului Naţional din Hamburg, de curînd întemeiat. Editînd revista *Dramaturgia hamburgheză (Hamburgische Dramaturgie)* el voia să urmărească pas cu pas evoluţia noului teatru. Dar, depăşind cu mult acest prim ţel al revistei, Lessing a dezvoltat în paginile ei teoria unei arte actoriceşti şi a unei literaturi dramatice realiste.

Teatrul Naţional din Hamburg şi-a încetat însă după scurtă vreme activitatea şi o dată cu el se spulberă şi ultimele speranţe ale lui Lessing de a trăi ca scriitor independent, fiind nevoit să primească acum, în cele mai mizerabile condiţii materiale, un post de bibliotecar ducal la Wolfenbuettel. Şase sute de taleri era venitul anual al lui Lessing; şaizeci de mii de taleri era venitul anual al unei metrese a ducelui; după aprecierea acestuia o metresă valora deci de o sută de ori mai mult decît Lessing.

Acolo a terminat Lessing, în 1772, capodopera sa teatrală drama *Emilia Galotti*. Alături de „Intrigă şi iubire" a lui Schiller, apărută mai tîrziu şi care se inspiră în multe privinţe din „Emilia Galotti", piesa aceasta a lui Lessing este cel mai vehement protest, din literatura clasică germană, împotriva despotismului suveranilor.

Anii petrecuţi la Wolfenbuettel, cei din urmă din viaţa lui Lessing, au fost deosebit de grei. După îndelungă

așteptare, s-a putut în sfîrșit căsători la 1776 cu vechea lui dragoste, Eva Koenig. Fericita căsnicie a fost însă de scurtă durată: în 1778 soția lui Lessing muri pe patul de lăuzie, iar fiul său nu-i supraviețui decît cu cîteva ceasuri.

Anii aceștia au făcut să rodească mai ales o seamă de scrieri filozofico-teologice, cu caracter polemic, care au deschis drumul pentru opera cea mai nobil-omenească a lui Lessing: *Natan înțeleptul*.

Filozofia lui Lessing asupra religiei — care și-a găsit expresia cea mai clară în lucrarea *Educarea neamului omenesc (Die Erziehung des Menschengeschlechts)*, scrisă concomitent cu *Natan* — consideră religiile apărute în cursul istoriei drept trepte ale educației omenirii. El le atribuie deci o justificare istorică, preconizînd totodată și inevitabila lor pieire, îndată ce o anumită treaptă a dezvoltării a fost depășită și deci religia respectivă a devenit o piedică în calea progresului. Pe cînd în diferitele religii răsplata faptelor bune este promisă fie pe lumea aceasta, fie în lumea de apoi, Lessing arată drumul către o morală în care omul „va crede într-un viitor mai fericit... va face binele de dragul binelui."

Dar dacă Lessing a sezisat just adevărul că religiile sînt doar niște categorii istorice, el n-a înțeles totuși condițiile *concrete* ale nașterii și pieirii lor. Abia Marx și Engels au izbutit să dezvăluie bazele sociale ale formării și transformării religiilor și să arate că ele nu vor dispare decît într-o orînduire socială fără clase antagoniste.

Concepţiile religioase ale lui Lessing au avut darul să l pună în conflict cu autorităţile bisericeşti. Publicarea de către Lessing a *Fragmentelor postume ale filozofului iluminist Hermann Samuel Reimarus* a avut drept urmare un răspuns plin de ură din partea pastorului luteran habotnic Johann Melchior Goeze, la care scriitorul a replicat prin *Anti-Goeze*. Goeze, a cerut continuarea polemicii în limba latină pentru ca poporul să nu o înţeleagă. Lessing însă a refuzat, arătînd că tocmai poporul trebuie să afle despre ce este vorba. Cum e uşor de înţeles, habotnicul pastor nu fu în stare să ţină piept vervei scăpărătoare şi argumentelor potrivnicului său. Nepulînd afla altă ieşire, Goeze ceru autorităţilor să-i interzică lui Lessing de a mai scrie, iar cenzura din Braunschweig se grăbeşte să satisfacă cererea deoarece „străduinţa aproape de necrezut de a zdruncina religia în temeliile ei... nu poate fi tolerată".

Lessing se mîngîie cu speranţa că va fi „lăsat să predice netulburat din vechiul său amvon, teatrul", şi la hotărîrea să scrie *Natan înţeleptul*. Astfel *Natan* este urmarea înlocuirii unei metode de luptă pe care este silit s-o părăsească, printr-o alta nu mai puţin eficace.

La un scriitor de talia lui Lessing aceasta nu înseamnă, firește, că se va mărgini acum doar să dea polemicii sale o formă dialogată şi să numească apoi scrierea, teatru. Dimpotrivă, Lessing ştie să dea teatrului ce este al teatrului şi încheagă o acţiune bine concepută şi captivantă, cu caractere desăvîrşit conturate, călăuzite de propriile lor ţeluri şi pasiuni. Personajele sînt fiinţe în carne şi oase şi nicidecum sim-

ple voci declamatoare ale ideilor lui Lessing; numai din desfășurarea acțiunii se desprinde tendința operei, ideea ei de bază, care este apărarea toleranței.

Intriga acestui poem dramatic a fost împrumutată de la a treia povestire din prima zi a Decameronului lui Boccaccio, inspirată la rîndul ei din povestiri mai vechi, în special dintr-o povestire spaniolă din veacul al XI-lea.

E însă necesar să se sublinieze că chiar dacă în piesă persoana lui Natan este înzestrată cu cele mai nobile trăsături de caracter și chiar dacă el nu dă la iveală nici una din slăbiciunile omenești pe care Lessing le atribuie, în anumite momente, celorlalte personaje principale, s-ar comite totuși o mare greșeală dacă s-ar considera și concepția despre lume a lui Natan identică cu aceea a lui Lessing. Natan este și rămîne în piesă reprezentantul uneia din cele trei dogme religioase și anume al religiei mozaice. Dacă filozofia lui Lessing s-ar confunda cu aceea a lui Natan, ar trebui să întîlnim în piesă o atitudine favorabilă uneia dintre cele trei dogme religioase. Adevărata tendință a piesei este însă aceea de a se înălța mai presus de religie.

Dintre toate personajele principale, numai unul singur prezintă o completă evoluție de ordin filozofic și are, la sfîrșitul piesei, o atitudine diametral opusă celei pe care o avusese la începutul ei. Acesta este templierul. Creștin aproape fanatic la începutul piesei, el se îndreaptă la sfîrșit către tăgăduirea oricărei credințe revelate. În felul acesta, templierul se apropie

[illegible] mult de propriile idei ale lui Lessing, dar fără [illegible] devenit un simplu crainic al ideilor autorului.

De altfel, Lessing n-a avut niciodată intenția, nici în *Natan* și nici în alte lucrări, să lupte împotriva religiilor ca atare. El le-a combătut numai în măsura în care erau mijloace de asuprire, împiedicînd libera dezvoltare a societății și a științelor. Este așadar ușor de înțeles din ce pricină proclamarea religiei ca mijloc de asuprire în mîinile statului a fost pusă de Lessing în gura singurului personaj categoric negativ al piesei, intolerantul patriarh.

Datorită faptului că o polemică teologică se află de fapt la originea lui *Natan înțeleptul*, ideea de toleranță e tratată în acest poem dramatic mai ales pe tărîmul religios. Dar intențiile lui Lessing nu s-au mărginit de fel aici, cu toate că, pe vremea lui, domeniul acesta a avut o importanță primordială. Lessing a luptat cu aceeași vigoare pentru toleranță și pentru respectul reciproc între națiuni. Prin atitudinea sa împotriva urii naționaliste și de rasă, pentru înfrățirea oamenilor cu sentimente alese din toate națiunile, Lessing este primul mare reprezentant al universalismului (*Weltbürgertum*), al acelei tendințe progresiste care a jucat un rol uriaș în clasicismul german al lui Goethe și Schiller, culminînd mult mai tîrziu prin concepția cu un nou conținut de clasă a internaționalismului proletar al lui Marx și Engels.

S-a discutat mult în jurul verosimilității istorice a acțiunii din *Natan înțeleptul*. Acțiunea se petrece la Ierusalim pe vremea cruciadelor, expediții purtate sub

steagul credinței și care au atîțat la maximum ura religioasă. Puteau oare exista, în asemenea condiții, oameni toleranți și plini de noblețe ca Natan, Saladin, templierul, călugărul, dervișul? Lui Mehring[1] nu i-a fost prea greu să descopere anacronisme în piesă. Pe de altă parte s-au adus însă și dovezi că pe vremea aceea, au existat tendințe tolerante în toate cele trei comunități religioase, ba chiar și în rîndurile ordinului religios al cavalerilor templieri.

In orice caz, problema verosimilității istorice nu are nici o importanță. Lessing n-a avut nicidecum intenția să scrie o piesă istorică, ci — după cum am văzut mai sus — să continue la înălțimea scenei o discuție de actualitate politică și cu conținut filozofic. El însuși spune: „Pe planul istoric care se află la baza piesei, n-am ținut seamă de nici o ordine cronologică, iar cu diferitele nume am procedat chiar arbitrar. Aluziile la anumite întîmplări sînt menite doar să motiveze mersul acțiunii"

Impresia pe care a făcut-o piesa asupra contemporanilor lui Lessing, este redată de următorul pasaj dintr-o scrisoare a Elisei Reimarus[2]: „Cred că de multă, multă vreme, o picătură de apă n-a fost sorbită cu atîta sete într-un deșert torid de nisip și n-a

---

[1] *Franz Mehring*, istoric, critic literar; alături de Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg și alții, unul dintre întemeietorii Partidului Comunist German.

[2] Fiica filosofului Herman Samuel Reimarus, despre care s-a pomenit mai sus.

însuflețit în chip atît de înviorător, cum ne-a însuflețit pe noi această piesă... Evreul, sultanul, templierul, Reha, Sittah — ce oameni! Dacă s-ar naște mulți ca ei din părinți de carne și oase, cui nu i-ar plăcea să trăiască pe pămînt la fel ca și în cer, devreme ce omul îi e totuși mai drag omului decît îngerii."

Aceasta a fost părerea oamenilor de treabă. Unii teologi au cerut însă ca piesa să fie interzisă de autoritățile polițienești.

Scrierile în proză ale lui Lessing au exercitat o influență uriașă asupra dezvoltării limbii germane, influență pe care Engels o subliniază în mod cu totul deosebit. Inainte de Lessing limba germană n-a fost niciodată mînuită cu atîta claritate și precizie; Lessing a demonstrat cu strălucire că limba germană este o limbă care întrunește toate calitățile pentru a exprima idei filozofice și științifice.

Aceeași însemnătate revoluționară pe care o au scrierile lui Lessing pentru cizelarea prozei germane, îi revine lui „Natan" pentru forma versificației din literatura dramatică germană. Piesele precedente ale lui Lessing au fost scrise în proză. Pentru *Natan*, a cărei acțiune se desfășoară în timpuri îndepărtate și într-o țară străină, Lessing a găsit că proza nu este adecvată. A recurs deci la versurile albe, la iambii nerimați, în cinci picioare, al căror model l-a găsit în literatura engleză, mai ales la Milton și la Shakespeare. Versul alb a avut, ce e drept, și în Germania un precursor, pe Elias Schlegel, dar el s-a impus definitiv abia după apariția lui „Natan". In operele clasice ale lui Goethe și Schiller, care și din punct de vedere filozofic au

trăsături strîns înrudite cu „Natan", versul alb a căpătat cea mai deplină dezvoltare, dovedindu-se deosebit de potrivit spiritului limbii germane, şi este pînă în zilele noastre folosit de poeţi.

Lessing a terminat „Natan" în anul 1779. Dar la reprezentarea lui, n-a mai putut asista. Măcinat de eforturi şi de mizerie, a murit cu prilejul unei vizite în Braunschweig, la 15 februarie 1781.

Dintre toţi poeţii şi cugetătorii germani din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Lessing a fost cel mai luminos reprezentant al conştiinţei burgheze. Prin „conştiinţă burgheză" nu trebuie înţeleasă însă susţinerea şi apărarea intereselor capitaliste. Lessing a fost întotdeauna un duşman al viţelului de aur. În epoca lui însă, antagonismul dintre burghezie şi clasele de jos nu era încă deplin dezvoltat. Pe cît de clare rămîneau pentru el contradicţiile dintre burghezie şi nobilime, pe atît de pline de iluzii erau părerile sale asupra raporturilor dintre burghezie şi masele populare. În toate piesele sale găsim legături idilice între stăpîni şi slujitori. Marx a dovedit însă că chiar în epoca în care această „conştiinţă burgheză" reprezenta un element al progresului, noul care se dezvolta în luptă cu concepţiile feudale, ideologii burgheziei au avut nevoie de iluzii pentru a putea apăra interesele acestei clase. Lessing a putut să fie ideologul cel mai hotărît al burgheziei ascendente, fiindcă n-a înţeles noile forme de exploatare care iau naştere o dată cu instaurarea capitalismului. Formarea conştiinţei burgheze era însă revendicarea cea mai de seamă a epo-

cii, iar Lessing a fost un luptător neobosit şi neînfricat pentru această cauză pe care o considera dreaptă şi care a şi fost dreaptă.

In testamentul lui Lessing — *„Natan înţeleptul"* — umanismul burghez îşi găseşte o expresie de înalt nivel, iar umanismul socialist îşi face o cinste din a încorpora această piesă în tradiţia trainică şi imuabilă a culturii de nobilă esenţă. Iată de ce această operă importantă a literaturii universale a fost tradusă acum pentru prima oară în limba romînă, spre a o apropia de masele muncitoare din ţara noastră care-şi construiesc un viitor liber şi înfăptuiesc prin aceasta măreţele idealuri ale lui Lessing.

PAUL LANGFELDER

PERSOANELE

Sultanul Saladin
Sittah, sora acestuia
Natan, un evreu bogat din Ierusalim
Reha, fiica adoptivă a acestuia
Daia, o creştină în casa evreului, tovarăşa Rehei
Un tînăr templier
Un derviş
Patriarhul Ierusalimului
Un frate lavriot
Un emir şi *mameluci* ai lui Saladin

Acţiunea se petrece la Ierusalim.

ACTUL I

Scena 1

Scena: Vestibul în casa lui Natan. Natan întorcîndu-se dintr-o călătorie. Daia îl întîmpină.

DAIA

E dînsul, Natan! Doamne mulţumescu-ţi
Că totuşi, în sfîrşit, vă-ntoarserăţi.

NATAN

Da, Daia. „Doamne mulţumescu-ţi". Insă
De ce „-n sfîrşit" ? Aş fi putut eu oare veni
Mai repede ? Din Babilon pîn-la
Ierusalim, pe unde-am fost silit

Să trec, sînt cam vreo două sute mile.
Şi încasarea datoriilor
Nu e nici ea o treabă de-ncheiat
Mai grabnic, care să-ţi dea ghes.

DAIA

O, Natan,
Cît de sărac v-aţi fi putut alege
Aicea în răstimp. Căci casa voastră...

NATAN

Foc a luat, cum mi s-a dat de veste.
Dea Dumnezeu să nu mai aflu alte.

DAIA

Pînă-n temei era să ardă casa!

NATAN

Ne-am fi clădit atuncea una nouă,
Mai potrivită...

DAIA

Da, desigur, însă
În casă cît pe-aci era să ardă
Şi Reha.

NATAN

Cum ? Să ardă ? Cine ? Reha ?
Despre aceasta n-auzii ! Ce spui ?
Nu mai aveam atunci nevoie, vai,
De nici o casă ! Cum ? Era să ardă ?
Sau poate s-a-ntîmplat ? Vorbeşte numai !
Ucide-mă ! Nu prelungi supliciul !
Da, ştiu acum ! A ars !

DAIA

Dac-ar fi ars,
Aţi auzi aceasta, de la mine ?

NATAN

Atunci de ce mă sperii ? Reha mea !
O, Reha, Reha mea !

DAIA

A voastră ? Reha ?

NATAN

De m-aş putea o dată dezvăţa
Să mai numesc acest copil, al meu !

DAIA

Numiți la fel, cu-același drept, al vostru
Tot ce în stăpînire mai aveți ?

NATAN

Nimic c-un drept mai mare. Ceea ce
Mai am, mi-a dat natura și norocul.
Proprietatea-aceasta, singură,
O datoresc virtuții.

DAIA

Cît de scump
Plătesc, o Natan, bunătatea voastră,
Dacă o bunătate-așa lucrînd,
Într-un atare scop, mai poate fi
Numită bunătate !

NATAN

Așa lucrînd ?

DAIA

Aud în mine glasul conștiinței...

NATAN

Dă-mi voie, Daia, să-ți arăt întîi...

DAIA

Aud în mine conştiinţa, zic...

NATAN

Ce minunată stofă-n Babilon
Ţi-am cumpărat, bogată şi cu gust.
Nici Rehei nu-i aduc asemenea...

DAIA

La ce-ar fi de folos? Căci conştiinţa,
Îţi spun, nu se mai lasă ameţită...

NATAN

Cît ţi-or plăcea inelul, lănţişorul,
Şi cît de mult brăţările, cerceii,
Ce pentru tine din Damasc aduc,
Cum aş dori să văd!

DAIA

Aşa îmi sînteţi!
Să dăruiţi mereu, aceasta vreţi?

NATAN

Primeşte cu plăcere, cum îţi dau,
Şi taci!

DAIA

O, Natan, cine se-ndoieşte
Că sînteţi cinstea şi nobleţea însăşi ?
Totuşi...

NATAN

Eu... eu sînt numai un evreu.
Aceasta vrei s-o spui ! Nu este-aşa ?

DAIA

Ce-aş vrea să spun, aceasta dumneavoastră
O ştiţi mai bine singur.

NATAN

Ei, bine, taci !

DAIA

Să tac. Ce-i vrednic de pedeapsă-n faţa
Lui Dumnezeu aici se-ntîmplă, şi ce
Nu pot împiedica, nu pot schimba,
Să cadă-asupra dumneavoastră !

NATAN

Cadă !

Dar unde l ea ? Unde întîrzie ?
Natan, să nu mă porţi cu vorba ! Are
De gînd c am sosit ?

DAIA

Mă -ntreb şi eu.
Grozăvia mai tremură-n făptura ei,
Şi fantezia ei mai zugrăveşte
Cu foc tot ce închipuie. In somn
Veghează şi-n trezie doarme : duhul
In ea mocneşte şi s-aprinde, cînd mai
Puţin decît un animal, şi cînd
Mai mult decît un înger.

NATAN

Biet copil !
Ce sîntem noi... noi... oamenii !

DAIA

Azi sta
Intinsă, cu pleoapele lăsate
Moartă părea. A tresărit : „Ascultă,
Imi zise, vin cămile, vine tata,
Auzi ? E glasul său cel molcom". Ochiul
I se închise iar, şi capul fără

De sprijin i se prăbuşi pe pernă.
Eu apucai în goană către poartă,
Şi iată că sosiţi într-adevăr !
Nu-i de mirat, căci sufletul întreg
I-a fost la voi tot timpul, şi la... el.

NATAN

La cine ? Cine-i el ?

DAIA

Cel ce
Din foc a mîntuit-o.

NATAN

Cine-a fost ?
Cine-i şi unde-i ? Cine mi-a salvat
Pe Reha ?

DAIA

Ah, un tînăr templier,
Ce-a fost mai ieri adus prizonier,
Pe care Saladin l-a graţiat.

NATAN

Un templier, un tînăr, căruia
Viața i-o lăsă sultanul, chiar
Sultanul Saladin! Printr-o mai mică
Minune, Reha n-a fost de salvat?

DAIA

Fără de el, ce-și puse îndrăznet
In joc dobînda, Reha n-ar mai fi.

NATAN

Unde-i acuma nobilul bărbat?
Condu-mă, la picioare vreau să-i cad.
L-ați răsplătit, nădăjduiesc, cu toate
Comorile pe cari vi le lăsai!
Sau i-ați făgăduit mai mult?

DAIA

Puteam

Noi oare?

NATAN

Nu?

DAIA

Veni, plecă. De unde

Şi încotro, nu ştie nimeni. Fără
De nici o ştire despre casă, numai
De-auz călăuzil, zorind pătrunse
Prin fum şi flăcări, unde-o voce
Intr-ajutor chema. Pierdut aproape-l
Credeam, cînd dintr-o dat' din fum şi flăcări
El se ivi, purtînd-o-n braţul tare.
Nepăsător la ţipătul prin care
Noi bucuria ne-o rosteam, el jos
Işi puse prada. Pîrtie-şi făcu-n
Norod şi dispăru.

NATAN

Nu pentru tot-
deauna, sper.

DAIA

Primele zile-l mai
Văzurăm uneori plimbîndu-se
Printre palmierii care străjuiesc
Mormîntul învierii Domnului.
M-apropiai de el, să-i mulţumesc,
L-am implorat să vină să mai vadă
Măcar o dată biata creatură,
Care odihnă nu găseşte pînă
Cînd la picioare nu-i va mulţumi.

NATAN

Şi-acum ?

DAIA

Zadarnic ! Surd în faţa mea
Şi-a rugăminţii, mă acoperi
Cu-amara lui batjocură...

NATAN

Incît
Ai renunţat...

DAIA

O, cîtuşi de puţin !
In fiecare zi-l oprii din nou,
Mereu îi ascultai batjocura.
Ce nu-ndurai din parte-i ! Insă cîte
N-aş suferi prea bucuroasă ! Totuşi
De mult el nu mai dă pe la palmierii
Care umbresc mormîntul învierii.
Şi nimenea nu ştie unde este.

NATAN

Imi închipui cum
Asupra Rehei s-au întipărit

Acestea. Să te simți disprețuit
De-acel pe care-atît îl prețuiești,
Respins și totuși într-atît de-atras.
Ei da, mult trebuie aicea capul
La ceartă să se ia cu inima.
Va-nvinge ura sau melancolia ?
De multe ori nici una nu învinge,
Și fantezia ce s-amestecă-n
Gîlceavă, schimbă oamenii, din ei
Făcînd niște pierduți visării-n care
Cînd inimii îi ține capul loc,
Cînd capului inima. Acesta-i cazul,
De nu mă-nșel, al Rehei : ea visează
Pînă la pierdere de sine.

DAIA

Cum
Însă ? Evlavioasă, vrednică
De toată dragostea.

NATAN

Visătorie-i
Cu toate acestea.

DAIA

Gărgăune — unul

Îndeosebi — ca are. Templierul
N-ar fi un pămîntean. Un înger
Dintre aceia, sub al cărui scut
Ea inima şi-a pus copilă încă,
Din norul său, din foc, neaşteptat
Sub chip de templier s-ar fi ivit.
Să nu zîmbiţi! Ce ştim? Îngăduiţi-i
Surîzător un dulce vis nebun,
În care se unesc evreul cu
Creştinul şi cu musulmanul. Ah,
Ce dulce nebunie!

NATAN

Dulce-mi e
Şi mie! Du-te Daia, du-te numai,
Şi vezi ce face, dacă-i pot vorbi.
Sălbaticul, capriciosul înger,
Cel păzitor, îl voi căta pe urmă.
Şi dacă se mai mişcă printre noi,
Şi dac-atît de necrescut mai face
Pe cavalerul, am să-l găsesc desigur
Şi-am să-l aduc aici.

DAIA

Mult îndrăzniţi!

NATAN

Iar dacă dulcea nebunie face
Unui mai dulce adevăr un loc,
Crede-mă, Daia, omului îi este
Mult mai iubit un om decît un înger :
Atunci tu nu te-i supăra pe mine,
S-o vezi, s-o vezi de îngeri vindecată.

DAIA

Sînteţi atît de bun şi rău deodat' !
Mă duc, dar o vedeţi ? Ea însăşi vine.

Scena 2

Reha, şi cei de mai înainte

REHA

Imi sînteţi dumneavoastră, tată ?
Credeam că numai glasul înainte
Vi l-aţi trimis. Şi unde aţi rămas ?
Ce munţi, deşerturi, fluvii cată încă
Să ne despartă ? Respiraţi pe-aproape
Şi n-alergaţi să -mbrăţişaţi pe Reha ?
Pe biata Reh, ce-n răstimp a ars,
Sau cît pe-aci era să ardă ! Oh,
Să nu vă speriaţi ! Urîtă moarte !

NATAN

Copilul meu ! Iubit copil !

REHA

Aţi fost
Desigur nevoit să treceţi ape,
Eufratul, Tigrul şi Iordanul, şi
Atîtea altele: De cîte ori
N-am tremurat de grija voastră, mai
'Nainte de-a-mi veni aproape focul !
De cînd se-apropié de mine focul,
Salvare mi se pare moartea-n apă.
Dar dumneavoastră nu v-aţi înecat
Şi eu n-am ars ! Să lăudăm pe Domnul !
El v-a trecut cu luntrea peste ape
Sub aripe de îngeri nevăzuţi,
El semn făcu şi îngerului meu,
Văzut aievea, să mă treacă prin
Văpăi cu alba, alba sa aripă.

NATAN

(Aripă ! Da, mantaua alb întinsă
A templierului !)

REHA

Semn se făcu
Să fiu prin foc trecută, apărată
De-o aripă. Şi astfel am văzut
Un înger, faţă-n faţă-am stat c-un înger,
Cu-al meu.

NATAN

Reha ar fi prea vrednică
De-aşa ceva. Şi ea nu l-ar vedea
Mult mai frumos, mai dalb, ca el pe ea.

REHA

Pe cine-l măguleşti, pe cine, tată ?
Pe înger sau pe dumneavoastră însivă ?

NATAN

Un om, dac-ar fi fost, cum însăşi firea
L-arată, cel ce binele-ţi făcu,
Oricum, el pentru tine-ar fi un înger.

REHA

Nu un asemeni înger ! Nu, ci unul
Aievea, cum neîndoios a fost.
Oare nu dumneavoastră mă-nvăţarăţi

Că îngeri sînt, că Dumnezeu poate
Să facă şi minuni spre binele
Acelora care-l iubesc. Eu îl
Iubesc.

NATAN

Şi el pe tine te iubeşte,
Şi face pentru tine, pentru cei ce
Tu semeni îi numeşti, mereu minuni,
Din ceas în ceas, ba din toţi vecii,
Pentru voi toţi.

REHA

Ce bucuroas-ascult!

NATAN

Cum adică? Deoarece-ar părea
Firesc, obişnuit, că te-a salvat
Un templier aievea — aceasta oare
Să fie mai puţin minune? Cum?
Minunea cea mai mare, mai înaltă,
E că adevăratele minuni pot
Fi zilnice şi-obşteşti. Fără de-această
Minune-n toate numai anevoie
Vreun gînditor numeşte o minune

Ce doar copiilor li se năzare,
Gura căscînd în faţa noului
Şi-a neobişnuitului.

DAIA

Voiţi
Cu-asemenea subtilităţi să-i rupeţi
Coardele minţii şi aşa prea-ntinse?

NATAN

Vezi, pentru Reha mea nu-i îndeajuns
Minune, că de-un om a fost salvată,
De-un om, carele însuşi nu de-o mică
Minune-a trebuit întîi salvat
Să fie. Spuneţi, s-a mai auzit
Vreodat' ca Saladin
Să fi cruţat vreun templier? Sau că
Vreun templier vreodată a sperat
De el a fi cruţat? Sau că vreodat'
Un templier în schimbul libertăţii
I-ar fi-mbiat mai mult — mai mult decît
O cingătoare-n care-atîrnă spada,
Sau cel mult un pumnal, pumnalul său?

REHA

Vedeți, de-aceea cred că templierul
Părea doar templier, dar nu era.
Căci nici un templier, de-i prins, nu vine
Decît la moarte în Ierusalim,
Și cum nici unul liber pe aici
Nu umblă, cum m-ar fi putut în noapte
Salva vreunul ?

NATAN

Ce iscusită-mi ești !
Vorbește tu, acuma, Daia. Căci
Aflai chiar de la tine că a fost
Trimis încoa. Neîndoios că știi
Mai multe.

DAIA

Se vorbesc, oricum, de toate.
Și, printre altele, că Saladin
A grațiat pe templier, fiindcă
Ar semăna aidoma c-un frate
De-al său, cu osebire mult iubit.
Dar, cum, de cînd ăst frate-al său nu mai
Trăiește, au trecut vreo douăzeci
De ani — unde-a pierit nu se prea știe —

Totul e-aşa de necrezut, că pare
Inchipuire fără de temei.

NATAN

Ei, Daia, dar de ce-ar fi toate astea
Aşa de necrezut ? Doar nu cumva, precum
Se-ntîmplă uneori, numai spre-a crede
Ceva şi mai de necrezut ? De ce,
In ani mai tineri, Saladin, de care,
Se ştie cum fraţînii şi-i iubeşte,
N-ar fi iubit pe unul mai ales ?
Şi două feţe nu se-aseamănă
Ades ? Se şterg oare întotdeauna
Străvechile impresii ? N-ar putea
Acuma să mai aibă -nrîurire ?
Ce-ar fi, mă rog, de necrezut în astea ?
Ei, da, prea înţeleapto, pentru tine,
Toate acestea n-ar mai fi minune,
Şi crezămînt ar merita numai
Minunile tale.

DAIA

Mă batjocoriţi !

NATAN

Fiindcă tu încerci batjocură!
Dar, Reha, şi salvarea ta
Rămîne o minune, cu putinţă
Numai aceluia ce cîrmuieşte,
Prea bucuros şi jucăuş, pe-un firav
Fir, planurile regilor, şi fapte.

REHA

Tată, dacă greşesc, ştiţi bine că nu e
Cu voie rătăcirea.

NATAN

Dimpotrivă,
Iei bucuros învăţăminte, sfaturi.
Iată, o frunte-aşa boltită, sau
Altfel; o linie a nasului,
Sprîncene care se arcuiesc într-un
Anume chip pe osul frunţii, sau
O-ncreţitură, dungă, ori un semn,
Pe faţa unui european sălbatic:
Şi tu, tu scapi din foc în Asia!
Acestea nu-s minune, o, norod,
Mult dornic de minuni? De ce aduceţi
In joc şi-un înger, ostenindu-l?

DAIA

Dar cui ce-i strică, Natan, să te crezi
Salvat mai bucuros de-un înger
Decît de-un om ? Oare de-ntîia cauză
Necunoscută a salvării nu te
Simţi astfel mult, mult mai aproape ?

NATAN

Asta-i mîndrie, îngîmfare ! Oala
De fier doreşte-a fi din jaruri scoasă
Cu cleşte de argint, închipuindu-şi
Aşa, că însăşi este de argint. De !
Şi cui ce-i strică- 'ntrebi ? — Dar ce ajută ? —
La rîndul meu îngăduie să-ntreb.
Căci vezi, „a te simţi de Dumnezeu
Cu-atîta mai aproape", e-un nonsens,
Sau blasfemie ! Cred că strică, totuşi,
Apropiaţi-vă şi ascultaţi
Puţin ! Fiinţei care te-a scăpat,
Fie un înger ea, sau om, i-aţi face
(Tu mai ales) cu bucurie mari
Servicii. Nu-i aşa ? Dar unui înger
Ce mari servicii i-aţi putea-mplini ?
Puteţi să-i mulţumiţi cu-o rugăciune,

In fața lui puteți să vă topiți
Răpite în extaz, sau să postiți
În ziua lui de sărbătoare, sau
Daniile săracilor să faceți. Nimic
E totul. Căci din astea, cred, că voi sau
Aproapele dobîndă-aveți mai mare
Decît el. Nu se-ngrașă el din postul
Ce-l țineți, nu se-mbogățește el
Prin daniile voastre, nu devine
Nici mai măreț el prin extazul vostru,
Nici mai puternic prin încrederea
Ce-i arătați! Cu totul altfel însă
Un om!

DAIA

Un om desigur că ne-ar da
Mai mult prilej de fapte! Dumnezeu
Ne știe înclinarea către bine.
Dar el nimica n-a dorit, nevoie
N-avea într-adevăr chiar de nimic,
Indestulat fiind cu sine, cum
Doar îngerii pot fi.

REHA

Iar cînd, pe urmă
A dispărut...

NATAN

A dispărut ? Cum asta ?
Sub palmieri n-a mai putut văzut
Să fie ? V-aţi ţinut pe urma lui ?

DAIA

Asta nu.

NATAN

Nu, Daia, nu ? Cum asta ?
Vedeţi ce stricăcioasă poate fi
Credinţa şi cruzimea visătoare ?
Şi dacă îngerul ar fi bolnav ?

REHA

Bolnav !

DAIA

Bolnav ! Dar asta nu se poate.

REHA

Ce rece mă pătrunde un fior !
Vezi, Daia, fruntea mea, atît de caldă,
E gheaţă-acum !

NATAN

El e un frînc, cu clima
Aceasta încă neobişnuit,
Şi-i tînăr, nededat cu ostencala,
Cu foamea, cu vegherea stării sale.

REHA

Bolnav ! Bolnav !

DAIA

Ar fi doar cu putinţă
Ne spune Natan.

NATAN

Zace undeva.
Şi n-are prieteni, şi nici bani ; nici bani
Să şi-i plătească !

REHA

Tată ! Tată !

NATAN

Zace
Fără de sfat, făr' de-ajutoare, pradă
Durerii, aşteptîndu-şi moartea !

REHA

Dar unde, unde ?

NATAN

Cel ce pentru una
Pe care niciodată n-a văzut-o
(I se părea de ajuns că om era)
In foc s-a avîntat...

DAIA

Rogu-vă, Natan,
Cruțați-o !

NATAN

Cel care să cunoască mai
De aproape, pe cine a salvat, nu a
Dorit de mulțumiri ca s-o scutească...

DAIA

Cruțați-o Natan !

NATAN

Cel ce n-a dorit
Să vadă-a doua oară ce-a salvat,

Decît cel mult s-o mai salveze-o dat'
(I se părea de ajuns că om era...)

DAIA

O, Natan, încetaţi, priviţi... !

NATAN

Acela
Murind nu are nici o consolare,
Doar conştiinţa-acestei fapte...

DAIA

Ah, încetaţi ! O omorîţi !

NATAN

Reha,
Tu l-ai ucis ! L-ai fi putut ucide :
Reha, e leac, ce-ţi dau, iar nu otravă.
Trezeşte-te, că el trăieşte, da,
Şi nici bolnav măcar nu este !

REHA

Nu ?
Nu-i mort ? Şi nu-i bolnav ?

NATAN

Nu-i mort, desigur!
Căci binele făcut aici, aici
Îl răsplăteşte Dumnezeu. Şi-acum
Te du. Gîndeşte-te că-s mai uşoare
Evlavioasele visări, da, mult
Mai lesnicioase ca o faptă bună...
Ce fericit şi lesne omul trîndav
Evlaviei se dă ca să viseze,
Să nu fie silit a face-un bine.

REHA

Tată n-o mai lăsaţi, vă rog, nicicînd
Pe Reha voastră singură! Dar el
Poate-i călătorit, şi-atît.

NATAN

Desigur,
Dar iată că acol-un musulman
Îmi cercetează foarte curios
Cămilele -ncărcate. Îl cunoaşteţi?

DAIA

Da! E dervişul vostru!

NATAN

Cine? Cine?

DAIA

Dervişul vostru, prietenul de şah.

NATAN

Al-Hafi? El? Al-Hafi e?

DAIA

Acum
E vistiernicul sultanului!

NATAN

Să fie oare Al-Hafi? Iar visezi?
Intr-adevăr, el e! Şi vine-ncoa!
Intraţi acum, degrabă! Ce-o să aud?

Scena 3

Natan şi dervişul

DERVIŞUL

Priviţi, ochii căscînd pe cît puteţi!

NATAN

Tu eşti ? Sau nu eşti tu ? Intr-un asemeni
Veşmînt de strălucire — un derviş ?

DERVIŞUL

Şi adică, de ce n-ar fi ? Dintr-un
Derviş oare nimic nu-i de făcut ?

NATAN

Cîte ! Însă îmi spuneam adesea
Că un adevărat derviş vrea însuşi
Să nu facă nimic din sine.

DERVIŞUL

Pe
Profet ! Se poate să nu fiu un derviş
Adevărat, dar dacă-s nevoit...

NATAN

Ah, ce ! Derviş... Derviş silit să vrea ?
Nu-i om să poată fi silit să vrea !
Şi tocmai un derviş silit. Dar ce ?

DERVIŞUL

Da, nevoit e un derviş să facă
Ce însuşi recunoaşte că e bine.

NATAN

Pe Dumnezeul nostru, adevăr
Grăieşti ! Dă-mi voie să te-mbrăţişez !
Om eşti. Şi prieten încă !

DERVIŞUL

Nu-ntrebaţi
Intîi — ce-am devenit ?

NATAN

Ce-mi pasă !

DERVIŞUL

Şi totuşi, s-ar putea să fiu în stat
Azi, cineva a cărui prietenie
Te-ar stingheri.

NATAN

Vezi, inima, de-ţi este
A unui derviş, cred în ea. Ce-n stat
Tu eşti, e doar veşmînt.

DERVIȘUL

Vrednic de cinste
Oricum și el! Ce credeți? Sau mai bine:
Ce-aș fi la curtea voastră?

NATAN

Doar derviș,
Și alt nimic, sau cel mult... bucătar.

DERVIȘUL

Ei, da! Ca meseria să mi-o uit?
Și pivnicer n-aș fi-ndeajuns de bun?
Mai bine mă cunoaște Saladin.
El vistiernic mă făcu.

NATAN

Ei, las',
Tu, vistiernic? Vistiernic, tu?

DERVIȘUL

Al visteriei celei mici, firește,
Al celei mari e încă tatăl său
Stăpîn; eu sînt la visteria casei.

NATAN

Ce mare-i este casa...

DERVIŞUL

Mai mare
Decît ţi-o-nchipui. Ţin de ea atîţia,
Toţi cerşetorii...

NATAN

Saladin e încă
Duşmanul lor pe cît se ştie, aprig.

DERVIŞUL

Atît de aprig că le poartă gînd
Să-i radă, să-i stîrpească, chiar dacă
Prin asta cerşetor ar deveni
El însuşi.

NATAN

Cîtă vrednicie, cîtă !

DERVIŞUL

Dar cerşetor e însuşi într-un fel.
Căci visteria sa în fiecare
Amurg rămîne goală. Fluxul care

În zori e-nalt, se istoveşte pînă
La miezul zilei.

NATAN

Prin canale, ce-l
Înghit, cu neputinţă de-astupat.

DERVIŞUL

Ai nimerit-o.

NATAN

Cum le ştiu eu-astea !

DERVIŞUL

N-ajută la nimic, nimic n-ajută
Cînd principii sînt vulturi printre hoituri,
Iar cînd sînt hoituri printre vulturi
Şi mai puţin ajută.

NATAN

Nu, dervişe !

DERVIŞUL

N-aţi vrea la învoială să cădem ?
Ce daţi ? Ce daţi în schimbul slujbei mele?

NATAN

Cam ce şi cît ţi-aduce slujba ?

DERVIȘUL

Mie?
Nu mult. In mîna voastră însă fi-va
Cu spor. Căci dacă-n visterie e
Reflux, cum prea adesea se întîmplă,
Deschideți stăvilarul larg al vostru,
Dați împrumut, și camete luați
Cîte doriți...

NATAN

Și camete pe urma cametei,
Ce după camete s-adună?

DERVIȘUL

Da,
Firește.

NATAN

Pînă ce în camete
Se va preface-ntregu-mi capital.

DERVIȘUL

De nu vă ispitește, prietenia
Ni s-a curmat. Vedeți, într-adevăr
Mi-am pus nădejdea toată-n dumneavoastră.

NATAN

Intr-adevăr ? Dar cum ?

DERVIŞUL

Că îmi veţi sta
Intr-ajutor să-mi împlinesc cu cinste
Slujba ce mi s-a dat, găsind mereu
Deschisă punga, punga voastră.
Din cap daţi a tăgadă ?

NATAN

S-o luăm
Cu-ncetişorul. Deosebirea
Oricum, urmează ca s-o facem, cînd
In joc eşti tu. Al-Hafi ca derviş
Imi e oricînd binevenit, însă
Al-Hafi defterdar [1] la Saladin,
Acela... de...

DERVIŞUL

Ei, n-am ghicit că sînteţi
Bun şi isteţ, pe cît de înţelept ?!
Răbdare numai ! Ceea ce-n Al-Hafi
Distingeţi, se va şterge iar degrabă.

[1] vistiernic (n. t.)

Vedeți acest veșmînt ce Saladin
Mi-a dat ? Mai înainte de-a se face
O zdreanță, ce îmbracă bine pe-un
Derviș, va atîrna-ntr-un cui aci-n
Ierusalim, iar eu voi fi la Gange,
Unde desculț mă voi plimba-n nisip
Fierbinte cu învățătorii mei.

NATAN

Așa ești tu.

DERVIȘUL

Și voi juca și șah cu
Ei.

NATAN

Asta-i bunul tău cel mai înalt.

DERVIȘUL

Ce credeți însă că m-a ispitit ?
Dorința de-a nu mai cerși eu însumi ?
De-a face pe bogatul cu săracii ?
Avut de-a fi încît să pot preface
Pe-un cerșetor bogat în bogătaș sărac ?

NATAN

Aceasta nu se poate bănui.

DERVIŞUL

Mă ispitise-o nerozie mult
Mai mare. Mă simţii prea linguşit
De-o nebunie a lui Saladin...

NATAN

De care ?

DERVIŞUL

Că numai cerşetorul
Cunoaşte cum se simte cerşetorul,
Şi cum se-mparte darul, har să fie.
Spunea : „Înaintaşul tău era
Prea rece şi prea aspru. Dăruia
Prea încruntat şi iscodea foarte
De-aproape, şi pornit, pe primitor.
Nemulţumit de a cunoaşte
Doar lipsa, el voia să ştie şi
Cauza acesteia, cătînd zgîrcit
Să-şi cîntărească darul pe măsura
Cauzei. Al-Hafi nu va face astfel.
Atît de neîndurător milos

Nu vrea în Hafi Saladin s-apară.
Al-Hafi nu-i asemeni unor ţevi
Cari apa limpede şi blînd primită
O scot afară cu ţîşniri murdare.
Al-Hafi cugetă simţind ca mine!"
Dulce cîntă din fluier păsărarul,
Pîn-ce se prinse pasărea în laţ. Eu
Netotul! Al netoţilor netot!

NATAN

Ei, las' dervişe, lasă-acestea!

DERVIŞUL

Ce?
Ticăloşie nu-i s-apeşi, să storci
Sute de mii de oameni şi să-i chinui,
Să-i jefuieşti, şi totuşi iubitor
De oameni să doreşti să pari cu unii,
Nemernicie nu-i, maimuţăreşte
Să-ngîni blîndeţea Prea Înaltului,
Care peste cel rău şi bun
Peste cîmpie şi deşert la fel,
Cu soare şi cu ploaie se revarsă,
Şi totuşi mîna plină-a Celuia de sus
Să nu o ai? Ce? Asta nu-i...?

NATAN

De-ajuns!

DERVIŞUL

Lăsaţi-mă să amintesc şi-a mea
Obrăznicie! Nemernicie nu-i
Să cauţi dibuind o faţă bună
Ticăloşiilor acestora,
Ca pentru-această faţă bună, parte
Să iei la ele? Ce? Aceasta — nu-i?

NATAN

Al-Hafi, cată să te-ntorci cît mai
Degrabă în deşertul tău. Mi-e teamă
Că tocmai printre oameni vei uita
Să fii un om.

DERVIŞUL

E drept, şi eu de-aceasta
Mă tem. Rămîneţi cu bine!

NATAN

Aşa grăbit?
Mai stai Al-Hafi! Nu fuge deşertul
De tine, ca să-ţi scape! Stai, mai stai!

O, de m-ar auzi! S-a dus! Şi cît de bucuros
De templier l-aş fi-ntrebat. Poate-l
Cunoaşte.

Scena 4

Daia vine grăbită. Natan.

DAIA

O, Natan, Natan!

NATAN

Ce este?

DAIA

A fost din nou văzut! A-ngăduit
A fi văzut!

NATAN

Cine, Daia? Cine?

DAIA

El!

NATAN

El? El? Cînd oare nu e de văzut? Oh, da,
Numai acel-al vostru este „el".
Chiar înger dac-ar fi, n-ar trebui...

DAIA

Se plimbă iarăşi printre palmieri,
Din cînd în cînd curmale coapte rupe...

NATAN

Le şi mănîncă templierul, da ?

DAIA

De ce mă chinuiţi ? Ea l-a ochit
In dosul palmierilor ce fac desiş,
Şi-l urmăreşte. Ea vă roagă, vă
Conjură, să-l opriţi şi să-i vorbiţi.
Grăbiţi ! Ea din fereastră vă va face
Semn, dacă urcă sau coteşte-aiurea.
Grăbiţi !

NATAN

Aşa cum coborîi de pe
Cămilă ? Se cuvine ? Du-te tu,
Aţine-i drumul şi vesteşte-l c-am
Sosit. In lipsa mea doar n-a voit
Să-mi intre-n casă, dar sînt sigur, sigur
Că bucuros el va veni dacă-l
Poftesc prin glasul tău. Spune-i că-l rog
Din toată inima...

DAIA

In zadar e totul !
Nu va veni. Căci el nu intră la
Evrei...

NATAN

Atunci te du, opreşte-l cel
Puţin, sau însoţeşte-mi-l cu ochii.
Du-te, că viu şi eu numaidecît.

(Natan intră grăbit, Daia iese.)

Scena 5

Scena : un loc cu palmieri
sub care templierul se plimbă în sus şi-n jos.
Un călugăr îl urmăreşte de la o anume distanţă,
tot dintr-o parte, ca şi cum ar vrea să-l
vorbească.

TEMPLIERUL

Din plictiseală numai, ăsta nu
Se ţine după mine. Cum se uită
Pieziş la mine ! Bune frate, ce-i ?
Pot oare şi părinte să vă spun ?

CALUGARUL

Părinte nu, dar frate, numai frate.

TEMPLIERUL

Dar bune frate, cine-ar putea
Să-ţi dea ceva ? Mă jur că n-am nimic !

CALUGARUL

Vă mulţumesc, şi înmiit să vă
Intoarcă Dumnezeu ce bucuros
Aţi da, căci vrerea, nu pomana face
Pe milostiv. Şi-apoi nu pentru dar
Fusei trimis pe urma dumneavoastră.

TEMPLIERUL

Aţi fost trimis deci ?

CALUGARUL

Da, din mănăstire.

TEMPLIERUL

Unde-adineaori am nădăjduit
Un prînz de pelerin să mai găsesc.

CALUGARUL

Erau cuprinse toate mesele, dar
Vă rog să vă întoarceți.

TEMPLIERUL

Pentru ce?
De mult eu carne n-am mîncat, dar rău
Nu-mi pare, căci curmalele sînt coapte.

CALUGARUL

Să vă păziți de roadele acestea.
Prea multe de mănînci, fac rău la splină
Și dau melancolie sufletului.

TEMPLIERUL

Și dacă melancolic într-adins
M-aș vrea? Desigur însă nu ai fost
Trimis numai să-mi amintești...

CALUGARUL

O, nu!
Trimis am fost doar să vă iscodesc.
Măselele să vi le număr...

TEMPLIERUL

Şi-mi.
Spuneţi aceasta-aşa de-a dreptul, mie?

CALUGARUL

De ce n-aş spune-o?

TEMPLIERUL

(Şiret e fratele!) Mai are mulţi
Asemeni dumneavoastră mănăstirea?

CALUGARUL

Nu ştiu. Eu trebuie, cinstite domn,
Să mă supun, s-ascult.

TEMPLIERUL

Şi-atuncea vă
Supuneţi şi-ascultaţi făr-a-ntreba
Prea multe.

CALUGARUL

Altfel supunere n-ar fi!

TEMPLIERUL

(Simplicitatea are, zău, dreptate!)
Dar îmi veţi spune cu încredere

Cine doreşte-a mă cunoaşte mai
De-aproape. Pot să jur că dumneavoastră
Nu!

CALUGARUL

Bine nu mi-ar şade. Şi la ce
Mi-ar folosi?

TEMPLIERUL

Dar cui îi şade bine,
Şi cui îi foloseşte, cui, să fie
Atît de curios?

CALUGARUL

Eu bănuiesc
Că patriarhului, căci el e cel ce
Pe urma dumneavoastră m-a trimis.

TEMPLIERUL

A, patriarhul! Nu cunoaşte el
Mai bine crucea roşie pe-o albă
Manta?

CALUGARUL

Pe-aceea o cunosc şi eu!

TEMPLIERUL

Ei, frate! Înțelegi? Eu sînt... eu sînt
Un templier și sînt prizonier.
Dacă mai spun: c-am fost la Tebnin prins,
Cetatea ce-n ultimul ceas voiam
S-o cucerim, spre-a năvăli către
Sidon, dacă mai spun, că douăzeci
Noi prinși am fost și-s singurul iertat
De Saladin — atuncea patriarhul
Știe ce vrea să știe, și mai mult
Chiar decît trebuie!

CALUGARUL

Dar nu mai mult
Decît știa și pîn-acum. Să afle
Ar vrea, cum s-a făcut că Saladin
V-a grațiat pe dumneavoastră singur.

TEMPLIERUL

Știu eu? Nici eu n-o știu. Cu gîtul
Gol-dezvelit, îngenuncheasem pe
Manta, în așteptarea loviturii,
Cînd Saladin se uită lung la mine,
Și sare-apoi spre mine, face semn.
Sînt ridicat, desferecat, eu vreau

Să-i mulțumesc : văd ochii lui în lacrimi,
Stă mut, stau mut. El pleacă, eu rămîn
Ce legătură e în toate astea
Ghicească patriarhul însuși.

CALUGARUL

O, el

Încheie că ați fost păstrat, salvat
De Dumnezeu pentru mari lucruri, mari.

TEMPLIERUL

Da, pentru mari ! Să scap din foc o fată,
Evreică ! Să călăuzesc spre Sinai
Cete de pelerini și curioși.
Și altele la fel.

CALUGARUL

Vor mai veni
Și altele ; acestea în răstimp
De lepădat nu sînt. Și patriarhul
Mai are poate-nsărcinări și treburi
Multe și însemnate pentru Domnul.

TEMPLIERUL

Părerea dumneavoastră ? Sau v-a dat
Să înțelegeți unele...?

CALUGARUL

Ei, da !
Dar mai întîi mi-a spus să iscodesc
Dacă îi sînteţi omul pentru astea.

TEMPLIERUL

Ei, haideţi, iscodiţi-mă ! (Aş vrea
Să-l văd cum iscodeşte !) Ei vorbiţi ?

CALUGARUL

Mai bine-ar fi să vă arăt aşa
De-a dreptul ce doreşte patriarhul.

TEMPLIERUL

Aştept !

CALUGARUL

El ar trimite bucuros
Prin dumneavoastră-o scrisorică...

TEMPLIERUL

Chiar
Prin mine ? Nu sînt crainic. Şi aceasta
Ar fi isprava mult mai glorioasă

Decît aceea de-a salva din foc
Evreice ?

CALUGARUL

Trebuie să fie l Căci
Cum spune patriarhul, multe-atîrnă
De-această scrisorică pentru toată
Creştinătatea. Şi a duce bine
Această scrisorică, spune el,
E-o faptă ce în ceruri Dumnezeu
O răsplăteşte cu-o coroană-anume,
Şi nimeni, spune patriarhul, nu-i
Mai vrednic, nimeni de coroana-aceasta
Ca domnul meu.

TEMPLIERUL

Ca mine ? De mirat.

CALUGARUL

Fiindcă pentru dobîndirea astei
Coroane — zice patriarhul — nimeni
Nu-i mai iscusit ca domnul meu.

TEMPLIERUL

Ca mine ?

CALUGARUL

Domnul meu pe-aici e liber,
El poate să se plimbe pretutindeni,
Şi ştie cum cetăţile se iau
Cu-asalt şi cum se apără ; el poate
Să cîntărească — zice patriarhul —
Puterea, slăbiciunea celui de
Al doilea lăuntric zid clădit
Acuma de curînd de Saladin,
El poate cel mai bine să-l descrie
Ostaşilor lui Dumnezeu — cum zice
Tot patriarhul.

TEMPLIERUL

Poate, dacă-aş şti
Acuma şi cuprinsul răvaşului.

CALUGARUL

Acela nici eu nu-l cunosc, dar
Scrisoarea-i adresată regelui
Filip. Iar patriarhul... M-am mirat
De multe ori, cum poate-un sfînt, care
Trăieşte oarecum în cer, să fie
Atît de-acasă-n lucrurile-acestei
Lumi pămînteşti. Ce acră trebuie
Să-i fie citeodată meseria !

TEMPLIERUL

Şi patriarhul ? Începuseşi...

CALUGARUL

Ştie —
Vrednic de-ncredere — cum, unde, cît
De tare şi din care parte Saladin
Îşi va deschide, dacă luptele
Vor reîncepe, acţiunea.

TEMPLIERUL

Ştie
El asta ?

CALUGARUL

Da, şi-ar vrea ca regele
Filip să afle şi el totul, ba
Să cumpănească, ţinînd seama de
Primejdie, de-i cazul să-nnoiască
Cu orice preţ şi risc cu Saladin
Un armistiţiu atît de brav
Călcat de ordinul domniei voastre.

TEMPLIERUL

Ce patriarh ! O. da ! Cu alt cuvînt
Viteazul, dragul patriarh mă vrea
Nu crainic, ci spion. Spuneţi-i, frate.
Că întrucît m-aţi iscodit, aceasta
Nu-i treabă pentru mine. Trebuie
Să mă socot încă prizonier,
Menirea templierului e numai
Să dea cu spada, să lovească, nu
Să facă pe iscoada.

CALUGARUL

Mă gîndeam eu !
Şi nu v-o iau nicicum în nume rău.
Mai am însă o vorbă. Patriarhul
A dibuit apoi ce nume poartă
Şi unde-i aşezată în Liban
Cetatea-n care-i adunat bănetul,
Cu care al lui Saladin părinte
Prevăzător plăteşte oastea,
Şi-acoperă ce-i pregătire de
Război. Se-ntîmplă uneori, mai rar,
Ca Saladin să plece spre cetate
Pe drumuri lăturalnice, şi-abia
De este însoţit. Luaraţi seama ?

TEMPLIERUL

De loc!

CALUGARUL

Nimic mai lesne-acum decît
A pune mîna pe sultan, pe Saladin,
Sau de-a-l ucide! Vă înfiorați?
S-au și-mbiat vreo cîțiva maroniți
Cu frica lor de Dumnezeu să-ncerce
Asemeni lovitură, dacă un
Viteaz bărbat e gata să-i conducă.

TEMPLIERUL

Și patriarhul m-a ales pe mine
Acest bărbat să fiu?

CALUGARUL

El crede că din Ptolemais, craiul
Filip o mînă de-ajutor pentru
Aceasta ar putea să-ntindă.

TEMPLIERUL

Cui? Mie? Mie, frate? Incă n-ați
Aflat, n-ați auzit în ce măsură
Îi sînt lui Saladin îndatorat?

CALUGARUL

Prea bine-am auzit.

TEMPLIERUL

Şi totuşi ?

CALUGARUL

Da, zice patriarhul, toate-s bune,
Dar Dumnezeu şi ordinul...

TEMPLIERUL

Nimic
Nu schimbă, şi nu-mi cer, nu-mi dau poruncă
Să-ncerc o lovitură tîlhărească !

CALUGARUL

Aceasta nu, dar zice patriarhul :
Ce-i tîlhărie-n faţa oamenilor,
Nu este-o tîlhărie-n faţa
Lui Dumnezeu...

TEMPLIERUL

Ii datoresc lui Saladin viaţa mea, şi eu să i-o
Răpesc pe-a lui ?

CALUGARUL

Urît! Dar Saladin
Rămîne încă — zice patriarhul —
Duşman creştinătăţii şi nu poate
Să dobîndească dreptul de-a vă fi
Prieten.

TEMPLIERUL

Prieten mie? Nu vreau faţă
De el decît atît: să nu devin un ticălos,
Un ticălos ingrat.

CALUGARUL

Aşa-i, desigur!
Deşi, cum zice patriarhul, sîntem
De orice-ndatorire dezlegaţi,
De orice recunoştinţă-n faţa
Lui Dumnezeu şi-a oamenilor,
Noi sîntem dezlegaţi, dacă un bine
Nu s-a făcut tocmai de dragul nostru.
Cum umblă însă, zice patriarhul,
Un zvon că Saladin v-a graţiat.
Numai fiindcă ceva din fiinţa

Şi din obrazul vostru-i aminti
De-un frate...

TEMPLIERUL

Ştie... ştie patriarhul
Şi asta ? El o ştie deci, şi totuşi...
O, dac-ar fi aşa ! O, Saladin !
Se poate ? Cum ? Natura a-ngînat
O trăsătură unică a mea în forma
Fratelui tău ; şi acesteia nu i-ar
Răspunde nimic, nimic aidoma
In sufletu-mi ? Şi aş putea, ce totuşi
Ca-ntr-o oglindă i-ar răspunde, să
Sugrum, să sting, spre-a fi pe placul lui,
Al patriarhului ? Natură-aşa
Nu-i felul tău să te dezminţi ! Şi astfel
Niciclnd în operele sale nu
Se contrazice Dumnezeu. Plecaţi
De-aici ! Frate, nu-mi aţîţaţi mînia !

CALUGARUL

Mai vesel plec, decît venii. Să mă
Iertaţi, căci noi călugării, noi sîntem
Datori să ne-ascultăm mai-marii noştri.

Scena 6

Templierul şi Daia, care încă de departe a urmărit cu privirea pe templier şi acum se apropie de el.

DAIA

Călugărul, îmi pare că-l lăsă
Nu tocma-n toane bune. Trebuie,
Totuşi, să îndrăznesc.

TEMPLIERUL

Ce potrivеală !
Minte proverbul : că femeia şi
Călugărul sînt ale diavolului
Gheare ? De una scap, de alta dau.

DAIA

O, nobil cavaler ! Voi sînteţi ? Mii
De mulţumiri lui Dumnezeu ! Unde
Aţi stat ascuns ? Nădăjduiesc că nu
Aţi fost bolnav ?

TEMPLIERUL

Nu !

DAIA

Sănătos deci.

TEMPLIERUL

Da !

DAIA

Am fost îngrijorați din cale-afară...

TEMPLIERUL

Da ?

DAIA

Plecat ? Călătorit ?

TEMPLIERUL

Cum ați ghicit !

DAIA

Și astăzi v-ați întors ?

TEMPLIERUL

Nu, ieri.

DAIA

Azi tatăl Rehei a sosit şi el.
Poate spera de-acuma Reha ?

TEMPLIERUL

Ce ?

DAIA

Ce v-a rugat de-atîtea ori prin alţii.
Acuma însuşi tatăl vă poftеşte.
Din Babilon sosit-a adineauri
Cu douăzeci cămile încărcate,
Cu fel şi fel de lucruri rare şi
Cu pietre scumpe, stofe : tot
Ce India şi Persia şi China
Pot îmbia.

TEMPLIERUL

Nu cumpăr. N-am nevoie.

DAIA

Poporul său îl preţuieşte ca
Pe-un prinţ. Dar că-i numit cel „înţelept",
Şi nu „bogatul" Natan, m-a mirat
Adeseori.

TEMPLIERUL

Pentru poporul său
Bogat şi înţelept înseamnă
Acelaşi lucru.

DAIA

Mai presus de toate
Ar trebui să i se spună „bunul",
Căci nu vă-nchipuiţi ce bun el este.
Cînd a aflat ce pentru Reha aţi
Făcut, cîte în clipa aceea el
Nu v-ar fi dat!

TEMPLIERUL

Ei!

DAIA

Încercaţi, veniţi.
Şi veţi vedea.

TEMPLIERUL

Să văd? Şi ce anume?
Ce repede o clipă trece?

DAIA

Oare
Aș fi rămas la el atîta timp
De n-ar fi bun, cum este? Credeți că
Eu nu mai am un cuget de creștină?
Din leagăn nu mi s-a cîntat nici mie
Să-mi însoțesc în Palestina soțul
Numai spre-a crește-o fată, o evreică.
Nobil ostaș îmi fuse soțul chiar
În oastea împăratului, a marelui
Frideric...

TEMPLIERUL

Sviteran la obîrșie,
Căruia soarta cinstea îi făcu
Să se înece în același rîu
Cu maiestatea sa împărătească.
Femeie, oare-a cîta oară-mi povestești
Acestea? Tot mă mai urmărești?

DAIA

O, Doamne! Ce-nseamn-a urmări?

TEMPLIERUL

Da, da, mă urmăriți! Nu vreau să vă
Mai văd, nici să v-aud! Nu vreau mereu

Să-mi amintiți de-o faptă, care fără
De nici un gînd eu o făcui, și care
Imi este mie însumi ca o taină.
N-aș vrea s-ajung să o regret. Dar iată,
Dacă-ntîmplarea s-ar mai repeta,
Sînteți de vină numai dumneavoastră,
Că n-aș mai făptui așa de repede,
Că-ntîi aș iscodi, și aș lăsa
Sa ardă pîn-la cap, ce arde.

DAIA

Doamne

Ferește!

TEMPLIERUL

Faceți-mi de-aci 'nainte
Plăcerea cel puțin de-a nu mă mai
Cunoaște. Scoateți, rogu-vă, din joc
Pe tată. Căci evreul e evreu.
Eu sînt un șvab dintr-o bucată. Chipul
Fetei de mult din suflet mi-a ieșit,
Dacă vreodat-a fost în el.

Al vostru
Însă-n sufletu-i mai stăruie!

TEMPLIERUL

Ce-i de
Făcut-aici? Ce-i de făcut?

DAIA

Cine
Ar şti? Oamenii nu-s întotdeauna
Ce par a fi.

TEMPLIERUL

Dar rar ceva mai bun.

(Pleacă.)

DAIA

Mai staţi! Ce vă grăbiţi?

TEMPLIERUL

Femeie, nu
Mă faceţi să urăsc palmierii, unde
Atît de bucuros mă plimb.

Te du, tu urs german. Te du atunci! Şi totuşi
Urma acestui animal n-aş vrea
S-o pierd.

(Ea se duce pe urmele lui, mai de departe.)

ACTUL II

Scena 1

Scena : Palatul sultanului
Saladin şi Sittah joacă şah.

SITTAH

Pe unde te găseşti şi cum joci astăzi ?

SALADIN

Nu bine, cum credeam ?

SITTAH

Ia-ţi înapoi
Pasul făcut !

SALADIN

Pentru ce, mă rog ?

SITTAH

Rămîne

Descoperit căluțul.

SALADIN

Ai dreptate.

SITTAH

Așa atrag în cursă uneori.

SALADIN

Șah !

SITTAH

La ce-ți ajută ? Iată-naintez
Și tu rămîi, unde erai.

SALADIN

Din astă
Strîmtoare, văd, că nu-i ieșire fără
De-o pierdere. Ia calul numai, ia-l !

SITTAH

Nu-l vreau. Îl ocolesc.

SALADIN

Nimic nu-mi dai
În dar. Preferi călutului această
Înaintare.

SITTAH

Poate! —

SALADIN

Dar să nu faci
Socoată făr' de cîrciumar, căci iată
Vedea-vei ce nici bănuiești.

SITTAH

Firește
Că nu; puteam eu oare bănui
Ce obosit ești de regină?

SALADIN

Eu... de
Regina mea?

SITTAH

Presimt c-o mie de
Dinari mi-a fi cîştigul astăzi, nu
Un fleac.

SALADIN

Cum adică ?

SITTAH

Mai întrebi ?
Cu toată sîrguinţa şi puterea
Tu vrei să pierzi, se pare. Dar aceasta
Nu-mi iese după socoteală, căci
Afar' de faptul că atare joc
Nu e plăcut, n-avui destul cîştig
Jucînd cu tine, tocmai cînd pierdeam ?
Cînd oare, pentru a mă consola
Pe urma unui joc pierdut, nu îmi
Făceai un dar de două ori mai mare ?

SALADIN

S-ar zice-atuncea, surioară, că
Te străduiai să pierzi cu dinadinsul !

SITTAH

Adevărat e, scumpe frăţior
Că dacă nu-nvăţai să joc mai bine
E oarecum de vină dărnicia ta.

SALADIN

Ne-abatem de la joc. Acum sfîrşeşte!

SITTAH

Aşa rămîne? Şah, deci! Dublu şah!

SALADIN

Ei, da, ăst şah, ce îmi răstoarnă şi
Regina nu l-am prevăzut.

SITTAH

Era
De ocolit? Să văd!

SALADIN

Nu, nu! Să iei
Regina. Niciodată ea noroc
Nu mi-a adus.

SITTAH

Numai figura, nu ?

SALADIN

Inlătur-o ! Căci pagubă nu-mi face.
Şi totul este iar acoperit.

SITTAH

M-a învăţat de-ajuns iubitul frate,
Cît de curtenitor cuvine-se
Să fii cu mîndrele regine.

(nu atinge piesa).

SALADIN

Fie
C-o vei lua sau nu, regină nu
Mai am.

SITTAH

De ce-aş lua-o ? Şah !

SALADIN

Dă-mi mai
Departe !

SITTAH

Şah ! şi iarăşi şah ! Şi încă
O dată şah !

SALADIN

Şi mat !

SITTAH

Nu încă ! Tu
Îţi scoţi căluţul, sau vrei altceva ?
Totuna e.

SALADIN

Drept e, ai cîştigat.
Şi Al-Hafi va plăti. Chemat să fie
De-ndat ! Sittah, aveai oricum dreptate :
Nu-mi sta gîndul la joc cu totul, şi
Eram cam risipit. Şi-apoi cine
Ne dă mereu acele pietre ce
Nimic nu amintesc, nimic nu-nseamnă ?
Sau am jucat eu cu Imanul ? Dar
Ce ? Pierderea vrea un pretext. Nu
Pietrele sînt, Sittah, ce făcură
Să pierd, ci iscusinţa ta şi arta,
Privirea ta atît de liniştită...

SITTAH

Vrei să toceşti ghimpele pierderii ?
Ai fost distrat, ceva mai mult decît
Fui eu.

SALADIN

Dar ce-a putut să te abată ?

SITTAH

Nu lipsa ta de-atenţie, firește !
O, Saladin, cînd mai jucăm noi doi
Cu-aceeaşi hărnicie ?

SALADIN

Te gîndeşti
La izbucnirea... Ah, din nou începe !
Dar fie ! Nu sînt eu cel ce întîiul
Spada din teacă-am tras ! Ce bucuros
Aş prelungi tăcerea armelor
Şi cît de bucuros eu pentru Sittah
Aş fi cătat un soţ, cum se cuvine.
Acesta fratele lui Ricard vreau
Să fie ; da, el este fratele
Lui Ricard.

SITTAH

Numai laude te pricepi
S-aduci lui Ricard!

SALADIN

Dac-apoi şi Melek,
Fratele meu, soţie va primi
Pe sora lui Ricard: ce casă se
Va face! Cea mai strălucită casă
Din cîte case bune sînt pe lume.
Auzi? Mă laud acuma însumi cu
Mult zel! Căci foarte vrednic eu mă cred
De prietenii ce-i am. Ce oameni am
Fi fost şi am fi dat noi — împreună!

SITTAH

N-am rîs de visul tău frumos numai-
Decît? Tu nu cunoşti cum sînt creştinii!
Mîndria lor e doar: creştini să fie,
Nu oameni. Chiar şi ceea ce de la
Hristos al lor, deşartei lor credinţe,
Umanitatea-i împrumută, ei
Iubesc nu pentru că-i uman, nu, ci
Fiindc-aşa-nvăţat şi-aşa făcu
Hristos. E încă-un bine că acesta

A fost un om aşa de bun! E încă
Un bine că-n virtutea lui ei cred
Cu-nverşunare! Însă nu virtutea
Mesiei lor, ci numele ei vor
Să-l răspîndească pretutindenea,
Ca numele acesta să înghită
Numele celor buni, al tuturor.
La nume ţin ei mai presus de toate.

SALADIN

Tu crezi că asta-i pricina ce-i fac'
Să cearâ ca şi voi, Melek şi tu,
Să vă numiţi creştini mai înainte
De a iubi un soţ creştin! E-aşa?

SITTAH

Aşa e. Ca şi cum creştinii ar
Putea-ncerca doar ca creştini iubirea,
Cu care creatorul dărui
Bărbatul şi femeia pretutindeni.

SALADIN

Creştinii cred atîtea lucruri de
Nimic, că sînt în stare de-a mai crede
Şi-aceasta. Totuşi te-nşeli. Află
Că templierii, nu creştinii, sînt

De vină ; vinovați nu ca creștini
Ei sînt, ci-n rostul lor de templieri.
Ei sînt cei ce zădărnicesc atîtea.
Ei vor numaidecît să țină Akka,
Pe care sora lui Ricard drept zestre
Ar trebui fratelui nostru Melek
Să i-o aducă. Cavalerii în
Primejdie fac pe călugării
Zănatici. Și la gîndul că în grabă
Le-ar izbuti o bună lovitură,
Cu nerăbdare-așteaptă să
Se scurgă armistițiul. Au haz!
Dați înainte, numai, domnii mei!
Nimic nu am, din parte-mi, împotrivă!
Dacă ar merge celelalte bine...

SITTAH

Ce alt te-ar mai putea abate?
Ce te-ar putea din ale tale scoate?

SALADIN

Ce m-a cam scos mereu : același basm!
Am fost la tatăl nostru în Liban.
E copleșit încă de griji...

SITTAH

Vai, vai !

SALADIN

E strîmtorat din toate părțile.
Lipsa se-arătă, cînd ici, cînd colo.

SITTAH

Ce strîmtorări ? Ce lipsă ? Spune, ce-i ?

SALADIN

Ce alt decît ce a numi nu-mi pare
Destul de vrednic ? Ce-avînd, cam de
Prisos — ce, neavînd, de trebuință
Îmi pare. Unde-i Hafi ? Nimeni nu
S-a dus să-l cheme ? Blestemații bani !
Bine că vii Al-Hafi !

Scena 2

Dervișul Al-Hafi, Saladin, Sittah.

AL-HAFI

Banii din
Egipt sosiră, bănuiesc. Numai
De-ar fi pe cît mai mulți.

SALADIN

Ai veşti ?

AL-HAFI

Eu nu.
Credeam că le-oi primi aici.

SALADIN

Plăteşte
Sorei mele-o mie de dinari !

(Se mişcă încolo şi încoace, dus pe gînduri.)

AL-HAFI

Plăteşte !
Mă aşteptam s-aud : primeşte ! Ce
Frumos ! Aceasta-i mai puţin decît
Nimic ! Plăteşte Sittei ! Iarăşi Sittei ?
Un joc de şah iarăşi, iarăşi pierdut ?
Aici e încă jocul...

SITTAH

Nu-mi îngădui
Norocul ?

AL-HAFI

(privind jocul)

Ce să-ngădui ? Dacă... ştiţi...

SITTAH

(îi face semn)

Taci Hafi, taci !

AL-HAFI

(cu privirea la joc)

Ingăduiţi-vi-l

Singură — mai întîi...

SITTAH

Al-Hafi, pst !

AL HAFI

(către Sittah)

Cei albi au fost ai dumneavoastră ? Da ?
Şi şah îi daţi ?

SITTAH

Să nu ne-audă ! Taci !

AL-HAFI

Acuma rîndul lui ar fi !

SITTAH

(apropiindu-se de el)

Spune
'n sfîrşit că banii eu mi-i pot primi !

AL-HAFI

(fintuind încă ochii asupra tablei de joc)

O să-i primiţi cum totdeauna i-aţi
Primit !

SITTAH

Ce ? Eşti nebun ?

AL-HAFI

Dar, Saladin !
Jocul nu-i încheiat şi n-aţi pierdut.

SALADIN

(de-abia ascultînd).

Ba da ! Plăteşte, rogu-te ! Plăteşte !

AL-HAFI

E încă-aci regina voastră !

SALADIN

(în acelaşi fel)

Ieşi
Din joc. N-are valoare.

SITTAH

Fă atunci
S-ajung la banii mei numaidecît !

AL-HAFI

(încă tot adîncit în joc)

Numaidecît, ca totdeauna. Însă
Chiar dacă a ieşit din joc regina,
Nu-nseamnă c-aţi pierdut, că sînteţi mat !

SALADIN

(s-apropie şi răstoarnă jocul)

Ba sînt şi vreau să fiu.

AL-HAFI

Ah, da. E jocul
Ca şi cîştigul ! S-a plăti, aşa
Precum s-a cîştigat.

SALADIN

(către Sittah)

Ce spune? Ce?

SITTAH

(făcînd din cînd în cînd semne lui Hafi)

Doar îl cunoşti! Se-mpotriveşte şi-i
Place rugat să fie. Poate că
E şi puţin pizmaş.

SALADIN

Pe tine? Ce
Aud Al-Hafi? Tu pizmaş pe cine?
Pe sora mea?

AL-HAFI

De ce n-aş fi? Aş vrea
Să fie-al meu creierul ei, şi bun
Aş vrea să fiu asemeni ei.

SITTAH

Totuşi,
El totdeauna a plătit cinstit.
Şi va plăti şi astăzi. Lasă-l numai!
Du-te Al-Hafi, du-te, voi trimite
Eu însămi după bani.

AL-HAFI

Nu-mi vine
A mai juca această farsă. El
O va afla oricum o dată !

SALADIN

Cine ? Ce ?

SITTAH

Al-Hafi ! Asta ți-e făgăduința ?
Așa îți ții cuvîntul ?

AL-HAFI

Nu credeam așa
Departe să se-ajungă.

SALADIN

Ei, afla-voi
Și eu ?

SITTAH

Te rog Al-Hafi, nu vorbi.

SALADIN

Știi că-i ciudat! Ce taină ar putea
Să aibă Sittah mai curînd cu un
Străin decît c-un frate, și încă
Atît de cald, solemn țesută?! Hafi,
Îți poruncesc! Dervișule, vorbește!

SITTAH

Să nu mi te atingă, frățioare,
Un amănunt mai mult decît e vrednic.
Tu știi că în mai multe rînduri eu
Am cîștigat aceeași sumă de la tine.
Dar neavînd acum de bani nevoie,
Și cum în vistieria lui Al-Hafi
E banul azi cam rar, rămaseră
Neachitate-acele datorii. Dar
Nu vă faceți grijă: nu vreau nici ție,
Nici lui Al-Hafi și nici vistieriei
Să fac un dar.

AL-HAFI

Da, dac-ar fi numai
Atît!

SITTAH

Şi altele mărunte cam
De-acelaşi fel. Căci a rămas în sipet
Tot ce mi s-a plătit de luni încoace.

AL-HAFI

Şi-aceasta încă nu e totul!

SALADIN

Încă
Nu? Ce-ar mai putea să fie? Vei
Vorbi-n sfîrşit?

AL-HAFI

De cînd noi banii din
Egipt îi aşteptăm, ea...

SITTAH

(către Saladin.)

Nu-l asculta!

AL-HAFI

Ea nu numai că n-a primit nimic...

SALADIN

Ci a mai dat şi din al ei, din plin !
Bună surioară !

AL-HAFI

Curtea-ntreagă
Ea a ţinut-o ! Cheltuielile
Mărei tale ea le-acoperi,
Ea singură...

SALADIN

Ha ! Asta-i, asta-i surioara mea !
(O îmbrăţişează.)

SITTAH

Dar cine-atîta de bogată mă
Făcu, să pot acestea toate, dacă
Nu tu, scump frate ! Dragă frate !

AL-HAFI

Va face-o el şi prea săracă, da,
Săracă precum însuşi este, da !

SALADIN

Sărac ? Eu ? Eu sărac — şi fratele ?
Cînd am avut mai mult, cînd mai puţin ?

O haină am, ce-mi trebuie mai mult ?
O sabie, un cal şi-un Dumnezeu,
Nu-mi sînt de-ajuns? Şi totuşi, Hafi, totuşi
Îmi vine de ocară să te fac !

SITTAH

Nu ocărî, frăţîne ! De-aş putea
Şi tatălui să-i uşurez la fel
Atîtea griji, ce are !

SALADIN

Ah ! Ah !
Cum îmi răstorni sărmana bucurie !
S-a dus ! Da, mie nu-mi lipseşte chiar
Nimic. Dar lui, lui îi lipseşte, şi
De-aceea ne lipseşte, vai, şi nouă.
Ah, spuneţi-mi ce-i de făcut ? Poate că
Încă mult timp nimic nu vine din
Egipt. Şi care-i pricina — vai, nu
Se ştie. Pacea mai domneşte-acolo.
Şi aş putea nevoi să mai retez,
Să cruţ lucruri care mă privesc
Pe mine şi-ntrucît alţii nu sufăr.
La ce ajută însă-acestea ? Un cal,
O sabie, şi un veşmînt, de astea

Nevoie am, iar Domnului nimic
Nu-i pot precupeți, căci și așa
El cu puțin se mulțumește : cu
Inima mea. Dar pe prisosurile
Vistieriei tale. Hafi, totuși
Mă tizuiam, și încă foarte.

AL-HAFI

Spuneți-mi singur, oare n-ați fi dat
Poruncă să fiu tras în țeapă
Sau sugrumat să fiu, de m-ați
Fi prins că am prisosuri. Da, puteam,
Desigur, unele-nvîrteli pe-ascuns
Să îndrăznesc.

SALADIN

Acuma însă ce
Ne facem ? De la alții nu puteai
Să împrumuți, și numai de la Sittah ?

SITTAH

Aș fi lăsat eu oare, scumpe frate,
Să mi se ia ăst privilegiu ? De cine ?
Mai stărui încă-n drepturile mele.
Secătuită încă nu sînt chiar
De tot.

SALADIN

Secătuită încă nu.
Aceasta mai lipsea. Te du, Al-Hafi,
Fă pregătiri de împrumut la cine,
Cum poți. Te du. Promite! Ia-mprumut!
Dar Hafi, nu împrumuta de la
Acei, pe care îi făcui bogați.
A-mprumuta de la aceștia-nseamnă
Noi cereri. Du-te la cei mai zgîrciți:
Aceia-mi vor împrumuta cu cea
Mai mare bucurie, căci ei știu
Cum banul lor în mîna mea-nflorește!

AL-HAFI

De-aceștia nu cunosc.

SITTAH

Al-Hafi, tocmai
Auzii că ți s-a-ntors din depărtări
Un prieten...

AL-HAFI

(atins)

Cum? Un prieten? De-al meu?
Cine-ar putea să fie?

SITTAH

Lăudatul,
Mult lăudatul tău evreu!

AL-HAFI

Evreu,
Mult lăudat de mine?

SITTAH

Căruia
Precum spuneai, îmi amintesc așa
De bine, Dumnezeu i-a dăruit
Din toate bunurile astei lumi
Din plin, atît din cel mai mic, cît și
Din cel mai mare?

AL-HAFI

Eu spusei acestea?
Ce-am înțeles eu oare prin atari
Cuvinte?

SITTAH

Cel mai mic: bogăția,
Și cel mai mare: 'nțelepciunea.

AL-HAFI

Cum ?
Am spus eu asta despre un evreu ?

SITTAH

N-ai spus tu asta despre al tău Natan ?

AL-HAFI

Ah, da ! Despre acela ! Despre Natan !
Nu-mi aminteam. Într-adevăr ? Se-ntoarse
Acasă în sfîrşit ? Atuncea poate
Nu-i merge rău. Drept este că pe-acela
Norodul l-a numit cîndva-nţeleptul,
Şi „cel bogat" de-aşijderea.

SITTAH

„Bogatul" e numit acum mai mult
Decît oricînd. Oraşul tot răsună
De zvonul nestematelor şi al
Comorilor ce le aduse.

AL-HAFI

Ei,
Dacă acuma e din nou bogatul,

Va fi desigur iarăşi şi-nţeleptul.

SITTAH

Ce crezi, Al-Hafi ? Dac-ai încerca
La ăsta ?

AL-HAFI

Ce-anume ? Să-mprumut ?
Rău mi-l cunoaşteţi ! El, să dea-mprumut ?
Înţelepciunea lui e tocmai de
A nu da nimănui vreun împrumut.

SITTAH

Dar tu-mi făceai, de-ţi aminteşti, cu totul
Altă icoană despre el !

AL-HAFI

De-i strîns
Cu uşa, el vă împrumută mărfuri.
Bani însă, bani ? Bani niciodată ! E un
Evreu, de altfel, cum evrei nu-s mulţi.
E iscusit şi ştie să trăiască.
Joacă şi şah ! În rău şi-n bine se
Deosebeşte tare de toţi cei
De-un neam cu el. În ăsta nu vă puneţi

Nădejdi. Săracilor, ce-i drept, le-mparte
Pomană, în pofida, poate, a
Lui Saladin şi dacă nu atît
De mult, atunci la fel de bucuros.
Şi tot aşa discret, căci pentru el
Evreul şi creştinul, musulmanul
Şi persul sînt totuna.

SITTAH

Şi-un asemeni
Om...

SALADIN

Cum se face că despre-un atare
Bărbat eu niciodat' n-am auzit?...

SITTAH

Lui Saladin nu-i împrumută-acesta?
Lui Saladin ce n-are trebuinţă,
Decît doar pentru alţii?

AL-HAFI

Aici vedeţi numaidecît cum e
Evreul care-i ca evreul. Rog să
Mă credeţi! Pe măria ta-i gelos,

Pizmaş în ce priveşte dărnicia.
Orice răsplată de la Dumnezeu,
De care-n lume se vorbeşte, el
Ar vrea s-o aibă-n întregime singur.
De-aceea nu-mprumută nimănui
Spre a avea mereu ce dărui,
Deoarece milostivenia
Ii este poruncită-n pravilă,
Indatorirea însă nu.
Milostivenia-l preface-n cel
Mai ne-ndatoritor din lume. Sînt
De-un timp, oricum, cam înăsprit cu dînsul,
Să nu vă-nchipuiţi însă c-aceasta
M-ar face să m-arăt nedrept cu el.
E gata pentru orice faptă bună,
Numai pentru aceasta nu. De-aceea
Mă şi grăbesc, să bat la alte uşi.
Imi vine-n minte tocmai un arap,
Bogat şi cam zgîrcit, deodat' ! Mă duc.

SITTAH

Ce te grăbeşti, Al-Hafi ?

SALADIN

Lasă-l, lasă-l !

Scena 3

Sittah. Saladin.

SITTAH

Aleargă — parc-ar vrea numai să-mi
scapel
Ce-nseamnă asta? S-a-nşelat în el ·
Într-adevăr — sau vrea numai pe noi
Să ne înşele?

SALADIN

Cum? Acestea mă
Întrebi pe mine? Eu, ce-abia de ştiu
De cine-i vorba. De evreul vostru,
De Natan azi aud întîia oară.

SITTAH

E cu putinţă, neştiut să-ţi fi
Rămas un om căruia-i umblă vestea
Că ar fi cercetat mormintele
Lui Solomon şi-al lui David, că s-ar
Pricepe să dezlege c-un puternic,
Tainic cuvînt, pecetea lor? Din cînd
În cînd de-acolo el ar scoate la

Lumină nesfîrşitele comori,
La fel de preţioase ca izvorul.

SALADIN

Dacă ăst om îşi are din morminte
Comorile, nu sînt mormintele
Lui Solomon, nici al lui David, nu!
Nebuni zăceau acolo îngropaţi.

SITTAH

Sau poate că răufăcători! Izvorul
Comorilor şi avuţiei
Este de altfel mai neistovit,
Decît ar fi vreodată un mormînt
Plin de Mamon.

SALADIN

E negustor, se pare.

SITTAH

Cămilele cu gheb, ce-s ale lui;
Cutreieră deşerturi, multe drumuri.
Corăbiile lui s-adăpostesc
In toate porturile. Aşa îmi spuse
Al-Hafi cel puţin, şi adăuga

Plin de-ncîntare, cît de nobil știe
Amicul său să folosească ce
Socoate că nu-i de disprețuit
A cîștiga. Și mai spunea cît de
Lipsit îi este spiritul de orice
Prejudecată, inima cît de
Deschisă tuturor virtuților,
Ison ținînd la orice frumusețe.

SALADIN

Și-acum Al-Hafi a vorbit nesigur
Și-atît de rece despre el.

SITTAH

Nu rece,
Dar încurcat. Și ca și cum i s-ar
Părea primejdios să-l lauzi, dar nu
Voi nedrept nici să-l defaime.
E-ntr-adevăr așa că nici chiar cel
Mai bun al seminției sale-n stare
Nu-i a scăpa de felul seminției ?
Și că într-adevăr Al-Hafi ar
Putea rușine să încerce de
Amicul său sub astă față ? Dar
Fie evreul mai puțin decît

F îndeobște, sau mai mult, dacă-i
Bogat, e pentru noi chiar îndeajuns.

SALADIN

Dar soră, n-ei avea de gînd să-i iei
Cu sila, cu puterea, ce-i al lui ?

SITTAH

Dar ce numești putere ? Focul ? Spada ?
Nu, nu ! La slabi de altă silnicie
Nevoie nu-i, decît de slăbiciunea
Lor însăși. Vino mai întîi cu mine
'N haremul meu, s-auzi o cîntăreață
Pe care ieri am cumpărat-o. Poate-n
Răstimp se coace-n mine gîndul ce-l
Pusei pe Natan. Vino !

Scena 4

Scena : în fața casei lui Natan, mărginită de palmieri.

Reha și Natan ies. Cu ei, Daia.

REHA

Prea mult întîrziarăți, tată. N-o să-l
Mai întîlnim pe-aici.

NATAN

Ei, ei! Dacă
Aici, pe sub palmieri, nu-l mai vedem,
Va fi în alt loc. Liniştește-te!
Privește'! Vine Daia?

REHA

Poate că-l
Pierdu cu totul.

NATAN

Poate totuşi, nu.

REHA

Mai repede-ar veni, de-ar fi aşa.

NATAN

Nu ne-a văzut încă, pesemne:..

REHA

Acum
Iată, ca ne-a văzut.

NATAN

De două ori.
Mai repezi îi sînt paşii. Vezi ? Stai numai
Liniştită !

REHA

O fiică-ai vrea, care
Să stea mai liniştită ? Să nu-i pese
De fapta bună care-i viaţa ei ?
Viaţa ei, ce într-atîta şi-o
Iubeşte, numai pentru că întîi
V-o datoreşte vouă...

NATAN

Nu vreau altfel
Să fii, decît îmi eşti, chiar dac-aş şti
Că-n sufletu-ţi mijeşte ceva nou.

REHA

Şi-aceasta-ar fi ?

NATAN

Pe mine mă întrebi ?
Orice în tine s-ar petrece, e
Firesc, nevinovat. Să nu-ţi faci griji.

Nici mie n-o să-mi facă. Una însă
Făgăduieşte-mi : inima dacă
O dat'mai lămurit îţi va vorbi,
Să nu-mi ascunzi nici una din dorinţi.

REHA

Chiar gîndul c-aş putea să vă ascund
Ceva, mă înfioară !

NATAN

Niciodată
Nu vreau să mai vorbim despre aceasta.
Ne-am înţeles ? Iată pe Daia ! Ei ?

DAIA

Se plimbă încă sub palmieri, şi-ndată
Va apărea de după zidu-acela.
Iată, că vine !

REHA

Parcă şovăie,
Nu ştie încotro ? In jos ? La dreapta ?
La stînga poate ?

DAIA

Nu ! Va-nconjura,
Desigur mănăstirea nu o dată
Ci de mai multe ori, şi-i nevoit
Să treacă şi pe-aici.

REHA

Neapărat.
Dar i-ai vorbit ? Şi cum e, cum e **astăzi ?**

DAIA

Ca totdeauna.

NATAN

Căutaţi atunci
Să nu vă vadă. Bine-ar fi să vă
Cam duceţi înăuntru.

REHA

Inc-o clipă !
Ah, gărdul cela, care-l fură !

DAIA

Are
Dreptate tata. S-ar putea, dacă

Vă vede, să se-ntoarcă chiar pe loc.
Veniţi, veniţi !

REHA

Ah, gardul cela ! gardul !

NATAN

De iese iar de după gard, atunci
El n-are încotro, vă vede. Deci
Plecaţi de-aici.

DAIA

Veniţi, veniţi ! Ştiu o
Fereastră şi-un ungher, de unde îl
Putem vedea.

REHA

Da ?
(Amîndouă intră.)

Scena 5

Natan şi apoi Templierul.

NATAN

Sfială mă cuprinde de acest
Străin. Virtutea lui atît de aspră

Mă uluieşte. Că un om poate
Pe altul într-atîta să-l abată,
E cel puţin ciudat. Dar vine-acum.
Un tînăr doar — şi ce bărbat! Îmi place
Privirea-i dîrză, mersul hotărît.
Doar coaja poate fi amară, miezul
Desigur nu. Am mai văzut unul
Asemeni? Unde oare? — Mă iertaţi,
Nobile frînc?

TEMPLIERUL

Cum? Ce?

NATAN

Îngăduiţi...

TEMPLIERUL

Evreu, ce vrei?

NATAN

Iertaţi că îndrăznesc
A vă vorbi.

TEMPLIERUL

Nu pot să vă opresc,
Dar scurt.

NATAN

Nu treceți, rogu-vă, atît
De mîndru, și grăbit pe lîng-un om
Care pe veci vă este-ndatorat.

TEMPLIERUL

Cum asta ? Aproape bănuiesc. Sînteți...

NATAN

Sînt Natan, tatăl fetei care-a fost
Din foc de dumneavoastră mîntuită,
Și vin...

TEMPLIERUL

De vreți să mulțumiți, cruțați-mă !
Pentru un fleac am îndurat chiar
Și pîn-acum destule mulțumiri.
Pe urmă, dumneavoastră mai ales
Nu-mi datorați nimic. Știam eu oare
Că fata-aceasta era fiica voastră ?
E datoria unui templier
Să sară-ntr-ajutor oricui, cînd este-n
Primejdie. Viața mea de altfel
Povară îmi era în clipa-aceea.
Ce bucuros am prins prilejul de-a

Mi-o pune-n joc pentru viața cuiva,
Dac-ar fi fost chiar și viața unei
Evreice numai!

NATAN

E măreț! Măreț
Și jalnic de urît. Întorsătura
Era însă de așteptat. Modestă,
Această măreție se ascunde
În dosul urîțeniei, ca să
Evite admirația. Dar dacă
Disprețuiește astfel jertfa unei
Înalte admirații, care-i jertfa
Ce mai puțin l-alungă? Dacă
N-ați fi străin și prizonier aici
N-aș întreba atît de îndrăzneț.
O, cavalere: dați poruncă, spuneți
Cu ce vă pot sluji?

TEMPLIERUL

Cum! Dumneavoastră?
Cu nimic.

NATAN

Eu sînt un om bogat.

TEMPLIERUL

Evreul mai bogat nu-i pentru mine
Evreul cel mai bun.

NATAN

Totuşi. N-aţi vrea
Folos s-aveţi de ceea ce el are,
Din bogăţia lui să vă-nfruptaţi ?

TEMPLIERUL

Ei, înapoi n-am să mă dau de tot.
Şi-aceasta chiar din pricina mantalei.
De-ndat ce — ferfeniţă — se resfiră,
Vin, pe la dumneavoastră, împrumut
Să iau de-o ţesătură. Nu priviţi
Aşa de-ntunecat. Mai este timp,
Vedeţi, mantaua se mai ţine încă.
Numai aci-ntr-o parte are-o pată :
E arsă. Asta se' făcu pe cînd
Trecui prin foc pe fiica voastră.

NATAN
(prinde şi priveşte pata)

Ciudat
Că un atare semn stă mărturie,

Şi pata dă mai bun certificat
Unui bărbat ca propria sa gură.
Aş săruta-o-pata ! Ah, iertaţi !
Fără de voie o făcui.

TEMPLIERUL

Dar ce ?

NATAN

O lacrimă-mi căzu pe ea.

TEMPLIERUL

Ce are
A face ? Stropi de-aceştia are-n ea
Mai mulţi, mantaua. (Ast evreu începe
Lăuntric să mă tulbure).

NATAN

Aţi fi
Aşa de bun mantaua s-o trimiteţi
O dat' şi fiicei mele ?

TEMPLIERUL

De ce?

NATAN

Aşa doar ca să-şi pună şi ea gura
Pe-această pată, căci genunchii să vi-i
Inbrăţişeze în zadar doreşte.

TEMPLIERUL

Evreule, Natan ţi-e numele?
Dar, Natan, dumneavoastră vă pricepeţi
Vorbe să ticluiţi cu iscusinţă!
Sînt uluit. Da, recunosc, ar fi...

NATAN

Prefaceţi-vă, cum vă place. Eu vă
Găsesc şi aici. Aţi fost mult prea cinstit
Ca să fiţi curtenitor. Şi fata
Era întreagă doar simţire, iar
Femeia, ce trimisă fu, era
Gata de orişice serviciu,
Tatăl departe — astfel grijă
Purtarăţi bunului ei nume şi
Fugirăţi de-ncercarea ei, ca să
Nu triumfaţi. Vă mulţumesc şi pentru
Aceasta.

TEMPLIERUL

Nevoit — mărturisesc —
Ştiţi foarte bine cum, cum templierii
Ar trebui să cugete...

NATAN

Ei numai ?
Doar templierii ? Cum le e porunca ?
Şi numai fiindcă ordinul le cere ?
Eu ştiu cum, îndeobşte, oamenii
Cei buni gîndesc şi ştiu că oameni buni sînt
In ţări, în toate, pretutindeni.

TEMPLIERUL

C-o
Deosebire totuşi...

NATAN

Da, desigur !
Deosebiţi prin haină, chip, culoare !

TEMPLIERUL

Şi prin aceasta, cînd mai mult, cînd mai
Puţin... aici şi-n altă parte...

Cu
Această deosebire nu ajungem
Departe. Omul mare pretutindeni
Are nevoie de ţinuturi mari ;
Mai mulţi sădiţi aproape, prea aproape
Unul de altul, îşi rup doar crengile.
Cei mijlocii, ca noi, sînt, dimpotrivă,
Mulţi pretutindeni, cu duiumul. Numai
N-ar trebui unul pe altul să se
Bîrfească. Şi cocoaşa să îndure
Cu-ngăduinţă-alături ghebul.
Să nu mi se fălească nici un pisc
Că din pămînt el singur n-a ţîşnit !

TEMPLIERUL

E bine spus. Cunoaşteţi însă şi
Norodul care s-a dedat acestei
Bîrfiri de oameni ? Ştiţi oare, Natan, ştiţi
Care popor întîia oară s-a
Numit popor ales pe sine ? Ce ?
Şi-acum să nu mă-ncumet, ăst popor
Nu să-l urăsc, dar pentru semeţia
Ce-arată, să-l dispreţuiesc ? Pentru
Mîndria ce a dat-o moştenire

Creştinului şi musulmanului
Că numai, numai Dumnezeul său
E-adevăratul Dumnezeu! Sînteţi
Mirat că eu, creştin şi templier,
Vorbesc astfel? Lăsaţi! Unde şi cînd
Evlavioasa nebunie de-a
Avea pe Dumnezeul cel mai bun,
Şi de-a impune pe acesta lumii
Întregi, s-a arătat în chipul cel
Mai negru, mai întunecat, decît
Aici, şi decît astăzi? Cui aici
Nici astăzi nu-i cad solzii de pe ochi...
Dar fie orb, cine-a voi! Uitaţi
Ce-am spus! Lăsaţi-mă!

(Vrea să plece.)

NATAN

Nu ştiţi, de-acum
Ce strîns de dumneavoastră mă voi ţine.
Veniţi, prieteni să fim! Disprețuiţi
Cît vreţi poporul meu. Nu ne-am ales
Poporul nostru nimeni dintre noi.
Sîntem poporul nostru — noi? Ce-nseamnă
În cele de pe urmă-acest cuvînt:
Popor? Creştinul sau evreul

Mai mult creştin, mai mult evreu decît
Om ? Ah, de-aş fi găsit în dumneavoastră
Pe cineva ce-i mulţumit să se
Numească „om" în primul rînd !

TEMPLIERUL

Da, Natan
Pe Dumnezeu că l-aţi găsit ! Mîna
Să-mi daţi ! Mă ruşinez că o clipă v-am
Nesocotit.

NATAN

Sînt mîndru că veni
Aşa. Numai ce e de rînd — e rar
Nesocotit.

TEMPLIERUL

Ceea ce-i rar, se uită
Cu anevoie. Natan, da, noi, ah,
Noi trebuie prieteni să fim.

NATAN

Vom fi de-acum. ! O, cum s-a bucurat
Şi Reha, Reha mea ! Ce orizont
Senin în faţă-mi se deschide. S-o
Vedeţi, să o cunoaşteţi mai întîi.

TEMPLIERUL

Iată, ard
De nerăbdare. Dar cine dă buzna
Din casa voastră ? Nu e Daia voastră ?

NATAN

Ea e. De ce aleargă cu-atîta teamă ?

TEMPLIERUL

Doar nu i s-a-ntîmplat iarăşi ceva —
Vai — Rehei noastre ?

Scena 6

Cei mai dinainte şi Daia, grăbită.

DAIA

Natan ! Natan !

NATAN

Ei !

DAIA

Iertaţi că vă-ntrerup.

NATAN

Ei, ce-i ? Vorbeşte !

TEMPLIERUL

Ei, ce-i ?

DAIA

Sultanul a trimis, sultanul
Vrea să vă vorbească. Doamne, Doamne !
Sultanul !

NATAN

Mie ? Chiar sultanul ? Ei,
E poate doritor să vadă ce
Anume lucruri nouă am adus.
Răspunde numai că încă n-am desfăcut
Nimic.

DAIA

Dar nu e pentru asta. Vrea să vă
Vorbească ! Dumneavoastră în persoană,
Şi în curînd, de-ndată ce puteţi.

NATAN

Voi merge. Du-te-acuma, pleacă.

DAIA

Nu mi-o

Luați de rău, severe cavaler!
Sîntem atît de-ngrijorați ce-o fi
Voind sultanul.

NATAN

Vom vedea. Dar du-te.

Scena 7

Natan și Templierul.

TEMPLIERUL

Deci nu-l cunoașteți încă în persoană?

NATAN

Pe Saladin? Nu... încă-! La o parte
Eu nu m-am dat, dar nici n-am căutat
Anume a-l cunoaște. Faima lui
Vorbea așa de bine despre el, că
Mai bucuros voiam să cred, decît
Să văd. Acuma însă, cum de altfel...
El, prin cruțarea vieții voastre...

Da !
Aşa e. Viaţa ce-o trăiesc e-un dar
Al lui.

NATAN

Prin care mie-mi dete
O dublă, ba-ntreită viaţă. Asta
Multe-a schimbat, chiar totul, între noi.
Mi-a azvîrlit o funie, arcan
Cu care mă va ţine-n slujba sa
Pe veci. De-abia aştept — de-abia aştept
S-aud ce-mi porunceşte. Gata sînt la
Orice. Şi gata să-i mărturisesc
Că pentru dumneavoastră fac ce fac.

TEMPLIERUL

Eu însumi încă nu avui prilej
Să-i mulţumesc, deşi de-atîtea ori
In cale i-am ieşit. Impresia
Ce i-o făcui, pieri degrabă, cum
Veni. De mine dacă-şi aminteşte
Incă, mă-ntreb. Şi totuşi el de mine
Va trebui măcar o dat' să-şi amintească,
De tot să-mi hotărască soarta. Nu-i

De-ajuns, că la porunca lui și din
Voința sa eu mai trăiesc. Aștept
Încă să aflu ce izvod el pune
Prin vrerea sa vieții mele.

NATAN

Cu
Atît mai mult nu voi să zăbovesc.
Poate-a cădea cuvînt, ce îmi va da
Prilej să spun și despre dumneavoastră
O vorbă. Dar îngăduiți, iertați,
Acuma sînt foarte grăbit. Dar cînd
Vă voi vedea la noi ?

TEMPLIERUL

De-ndată ce

Îngăduiți.

NATAN

De-ndată ce voiți !

TEMPLIERUL

Azi încă !

NATAN

Numele, rog să mi-l spuneți.

TEMPLIERUL

Numele meu a fost... e Curd de Staufen.

NATAN

Staufen ?
De Staufen... Curd ?... de Staufen ?...

TEMPLIERUL

De ce
Vă miră astfel ?

NATAN

Staufen ? Seminţia
Aceasta şi-a trimis pe-aici mai mulţi...

TEMPLIERUL

O, da, din neamul nostru sînt mai mulţi
Care au fost şi putrezesc pe-aci.
Un unchi... vreau tată-meu să spun. De ce
Mă urmăriţi tot mai atent din ochi ?

NATAN

O, nu-i nimic ! Dar cum aş obosi
Privindu-vă ?

Vă las întîiul, eu.
Nu rareori cercetătorul cu
Privirea a găsit mai mult decît
Se aştepta. Mă tem de-acea privire,
O, Natan! Timpul, cu încetul, nu
Curiozitatea să descopere
Mai multe.

(Pleacă.)

NATAN

(privind în urma lui cu mirare)

Da, „cercetătorul nu
Arar descopere mai mult decît
Doreşte a afla". E ca şi cum
In sufletu-mi el ar citi. Aceasta
Mi s-ar putea-ntîmpla, într-adevăr,
Şi mie. Nu are numai mersul şi
Chipul lui Wolf, ci glasul de asemeni.
La fel, întocmai, da din cap şi Wolf,
La fel purta Wolf spada-n braţ şi îşi
Trecea cu mîna prin sprîncene, să-şi
Ascundă focul, oarecum, din ochi.
Cum pot să doarmă-n noi asemenea

Icoane din zile de demult, adînc
Intipărite, pînă cînd o vorbă,
Un sunet, le trezește. Staufen ! Staufen !
Așa e, da, așa-i. Filnek și Staufen !
Vreau să le știu pe toate mai de-aproape,
Încă degrabă. Dar deocamdată
La Saladin ! Cum însă ? Nu ascultă
Acolo Daia ? Vino, mai aproape,
Ei, vino numai, vino, Daia !

Scena 8

Daia. Natan.

NATAN

Ei, ce-i ? V-apasă-acum pe amîndouă
Îngrijorarea de-a afla și alt
Decît ce Saladin cu mine vrea.

DAIA

Nu i-o luați de rău. De-abia-ncepurăți
Să stați de vorbă mai apropiați cînd
Solia de la Saladin ne alungă
De la fereastră.

NATAN

Spune-i, că-n orice clipă
Il poate aştepta.

DAIA

E sigur ? Sigur ?

NATAN

Mă pot încrede-n tine, Daia ? Fii cu
Luare-aminte, rogu-te, şi rău
Nu-ţi va părea, căci cugetul tău însuşi
Işi va găsi-.npăcarea-n ceea ce
Urmează. Numai planul, rogu-te,
Să nu mi-l strici. Numai să nu vorbeşti,
Să nu întrebi, decît cu modestie...

DAIA

Că-mi amintiţi încă asemenea...
Mă duc. Plecaţi şi dumneavoastră ? Iată
Solie de la Saladin, a doua,
Al-Hafi cred că e, dervişul vostru.

(Pleacă)

Scena 9

Natan. Al-Hafi.

AL-HAFI

Ha-ha ! Iată-mă iar la dumneavoastră !

NATAN

Dar ce înseamnă graba asta ? Ce vrea ?

AL-HAFI

Ce ? Cine ?

NATAN

Saladin. Iată mă duc.

AL-HAFI

La cine ? Pleci la Saladin ?

NATAN

Cum,
Nu Saladin mi te-a trimis ?

AL-HAFI

Pe mine ?
Nu. A trimis pe cineva ?

NATAN

Desigur.

AL-HAFI

Atunci e bine-aşa.

NATAN

Ce este bine ?

AL-HAFI

Că nu sînt eu de vină. Nu sînt, nu sînt.
Şi Dumnezeu o ştie că nu sînt. Ce
N-am spus de dumneavoastră, cîte n-am
Minţit, numai să-mpiedic ce veni.

NATAN

Să-mpiedici ce ? Ce-i bine-anume ?

AL-HAFI

Sînteţi acuma defterdarul său. Vă
Deplîng. Nu vreau să fiu de faţă, totuşi,
Plec chiar din clipa asta. Plec. Mă duc.
Şi dumneavoastr-aţi auzit, unde
Mă duc. Cunoaşteţi drumul. Dac-aveţi

Ceva de cumpărat, pe-acolo, gata-s
Să vă slujesc. Marfa nu trebuie
Însă mai grea să fie, decît poate
Să ducă-un om golaș și singur. Plec.

NATAN

Dezmeticește-te, Al-Hafi, ia
Aminte că nimic nu știu de toate
Acestea. Ce palavre-ndrugi ?

AL-HAFI

Și duceți
Neapărat și pungile.

NATAN

Ce pungi ?

AL-HAFI

Ei, pungile de bani care urmează
Lui Saladin să-i fie date.

NATAN

Numai
Atît ?

AL-HAFI

Dar ce ? Să stau şi să privesc
Cum el vă stoarce zi cu zi şi pînă
În vîrful degetelor ? Să rămîn,
Să văd, cum rea risipă împrumută
Fără-ncetare din hambarele,
De altfel niciodată goale ale
Blîndeţei înţelepte, pînă cînd
De foame vor muri şi şoarecii
Sălăşluind în ele. Sau poate că
Vă-nchipuiţi că cine banul vi-l
Doreşte, ascultă şi de sfatul vostru ?
S-asculte el ? Cînd oare Saladin
Primit-a sfaturi ? Să vă spun, ce mi
S-a întîmplat cu el chiar adineauri.

NATAN

Zi, numai.

AL-HAFI

Sosii la el, cînd tocmai încheiase
Un joc de şah cu sor-sa. Sittah, ştiţi,
Nu joacă rău, iar jocul ce sultanul
Pierdut îl socotea, sta-n faţa mea
Încă... aşa. Eu mi-l privesc şi văd

Că jocul nu-i, nici pe departe încă,
Pierdut.

NATAN

O straşnică descoperire!

AL-HAFI

El, după şahul ei, nu trebuia
Decît să mute regele lîngă
Pion. Dac-aş putea numai să v-o
Arăt.

NATAN

Dar eu te cred!

AL-HAFI

Căci dobîndea,
Aşa, cîmp liber regele. Şi ea
Ar fi căzut. Şi asta eu voiam
Să-i dovedesc, şi-l chem. Ce credeţi însă?

NATAN

El nu era de-aceeaşi — cum să-i spun? —
Părere.

AL-HAFI

Nici măcar nu asculta,
Şi cu dispreţ răstoarnă jocul. Da.

NATAN

E cu putinţă ?

AL-HAFI

Şi-mi răspunde : mat vreau
Să fiu chiar într-adins. Spune-mi, aceasta
Se mai numeşte joc ?

NATAN

Joc ? Anevoie.
Aceasta-nseamn-a te juca cu jocul.

AL-HAFI

Şi totuşi, el nu se juca pe nuci
Găunoase.

NATAN

Banii iarăşi ! Ast-ar fi
Cel mai puţin din toate. Dar nici barem
S-asculte... Asupra unui punct de-atîta
Insemnătate nici măcar să te

Asculte ! Sau privirea vulturească
Să ţi-o admire ! Asta, da, aceasta
Cere răzbunare !

AL-HAFI

Aş ! Vă spun acestea
Numai ca să vedeţi ce fel de om e.
Ah, nu mai sufăr traiul lîngă el.
Să tot alerg pe la arapi murdari,
Să-ntreb de-i împrumută cineva.
Eu care pentru mine niciodată
Nu am cerşit, cat împrumut acuma
Pentru un altul. Împrumut să ceri
E ca şi cum cerşeşti. Precum a da
Cu împrumut şi cămătă — a lua
Înseamnă a fura. La Gange n-am
Nevoie nici de una, nici de alta,
Printre acei ce-mi dăruiesc, şi nici
Unealta lor nu trebuie să fiu.
Numai la Gange mai sînt oameni. Sînteţi
Pe-aicea singurul destul de vrednic
De a trăi la Gange. Nu veniţi
Cu mine ? Părăsiţi aceste locuri,
Lăsîndu-l pe sultan cu tot ce-aveţi,
Căci şi aşa pe rînd vă-nstreinează
Agoniseala toată. Zdroaba cel

Puțin degrabă s-ar sfîrși, deodat'.
Să vă fac rost de-un delc [1] ? Veniți ! Veniți !

NATAN

Gîndesc că asta orișicînd ne mai
Rămîne ca un drum deschis. Dar, Hafi,
Voi cumpăni. Așteaptă...

AL-HAFI

Ce ? Vreți să
Mai cumpăniți ? Așa ceva nu se
Mai cumpănește.

NATAN

Numai pînă m-oi
Intoarce de la Saladin, sultanul,
Și bun rămas mi-oi fi luat.

AL-HAFI

Cine-i pornit a cumpăni caută
Doar pricini de nefaptă. Cine nu
Se poate hotărî, cu orice preț,
Doar sieși să trăiască, va trăi
In veci ca rob al altora. Dar cum

[1] Certificat de liberă circulație (n.t.).

Voiți ! Cu bine rămîneți ! Cum credeți ! E într-acolo drumul meu. Al vostru Aici.

NATAN

Al-Hafi, socoteală tu
Vei da întîi de ceea ce-i la tine.

AL-HAFI

De ceea ce-i la mine ? Vorbe ! Starea
Vistieriei mele vrednică
Nu e să fie numărată. Și
Socoata mea vă are chezășie
Pe dumneavoastră sau pe Sittah.
Cu bine !

(Pleacă.)

NATAN

(privind în urma lui)

Da, socoata lui ! Îi stau
Eu chezășie. Bunul, nobilul,
Sălbaticul, cum îi voi spune ? Cum ?
Totuși, adevăratul cerșetor
E singurul, adevăratul rege !

(Pleacă de cealaltă parte.)

ACTUL III

Scena 1

Scena : în casa lui Natan.
Reha și Daia.

REHA

Cum, Daia, tată-meu a zis așa ?
Că pot în orice clipă să-l aștept ?
Aceasta-nseamnă c-ar putea s-apară
În prag foarte curînd. Dar, cîte clipe
Trecură pîn-acum ! Mai bine-ar fi
Să nu gîndim la cele scurse. Să
Trăiesc mereu cu totul pentru clipa
Ce va urma. Căci totuși va veni
O dată clipa mare ce-l aduce.

DAIA

O, blestematul sol cu veştile
De la sultan ! De nu venea, desigur
Natan l-ar fi adus numaidecît
Aici pe cavaler.

REHA

Şi dacă va
Veni o dată clipa-aceea, dacă
Dorinţa mea cea mai fierbinte s-a
'Mplini, ce-a fi atunci ? Ce-a fi ?

DAIA

Ce-a fi ?
Nădăjduiesc c-atuncea şi dorinţa
Cea mai fierbinte-a mea s-a împlini.

REHA

Ce va umplea atuncea locul gol
Din pieptul meu, care-a uitat să se
Mai umfle fără de-o dorinţă ce
Stăpînă-i tuturor dorinţelor ?
Nimic ? Ah, mă-nspăimînt.

DAIA

Dorinţa mea

Va-nlocui atunci cea împlinită,
Dorința mea de-a te vedea-n Europa
In mîni, în mîni ce demne sînt de tine.

REHA

Te-nșeli. Ceea ce face ca această
Dorință-a ta să fie, o piedică
Va fi, a mea vreodată să devină.
Pe tine, știu, te cheamă patria :
Și-aici — patria mea să nu mă țină ?
Icoana alor tăi, ce-n suflet încă
Nu ți s-a șters, tu mai puternică
O crezi decît icoana alor mei,
Pe cari îi văd, i-aud ?

DAIA

Inchide-te
Cît vei voi. Căci ale cerului
Cărări sînt ale cerului cărări.
Și dacă însuși salvatorul tău
Va fi unealta cea aleasă
Prin care însuși Dumnezeul său
Pentru triumful căruia el luptă,
Te-aduce-n țara și la seminția
Ce-ți sînt menite prin născare ?

Daia !
Ce-mi spui tu, iarăşi, dragă Daia ?
Hrăneşti într-adevăr ciudate gînduri.
Vorbeşti de „Dumnezeul său, al său,
Pentru triumful căruia el luptă".
Al cui e Dumnezeu ? Ce Dumnezeu
E-acela care-este-al unui om ?
Şi pentru care trebuie să lupţi
Ca să triumfe ? Şi cum poţi şti ,
Pentru ce bulgăr de pămînt ţi s-a
Menit să fii născut, dacă nu e
Acel pe care te-ai născut ? O, dacă
Te-ar auzi, aşa vorbindu-mi, tata !
Ce ţi-a făcut că fericirea mea
Tu mi-o arăţi mereu cît mai departe
De el ? Ce ţi-a făcut, că-amesteci cu
Atîta rîvnă, bucurie chiar,
Sămînţa raţiunii ce în suflet,
Curată, el mi-a semănat-o,
Cu buruienile sau florile
Din ţara ta ? O, scumpă, dragă Daia,
Pestriţele tale flori el nu le
Doreşte pe pămîntul meu ! Eu însămi,
Vezi — trebuie să-ţi spun — îmi simt pă-
mîntul,

Aşa de istovit de-a tale flori,
Oricît de mîndre şi frumoase-ar fi,
Şi în mirosul lor, dulce amar,
Mă clatin ameţită, simţul tău
E poate mai obişnuit cu el.
Nu fac mustrare simţului mai tare
Care-l îndură. Mie însă nu-mi
Prieşte. Ingerul tău, îngerul chiar
Era aproape să mă-nnebunească !
Ah, ce ruşine-mi e în faţa tatii
De pozna asta !

DAIA

Poznă-i zici ? E ca
Şi cum numai aici ar fi acasă
Gîndirea, mintea. Poznă ! Poznă ! O, de
Mi-ar fi îngăduit să spun o vorbă...

REHA

N-ai voie, crezi ? De cîte ori n-am fost
Numai auz în timp ce despre
Eroii tăi şi ai credinţei tale-mi
Vorbeai ? Precupeţitu-mi-am vreodat'
Cît de puţin simţirea, încîntarea,
In faţa faptelor şi lacrimile
In faţa suferinţei lor ? Credinţa,

Ce-i drept, a lor, n-am socotit-o prea
Eroică. Cu-atîta însă mai
Mîngîitoare îmi era, vezi tu,
Învățătura, că supunerea
Față de Dumnezeu n-atîrnă cît de
Puțin de gîndul și părerea ce
Ne-o facem despre el. Dar, dragă Daia,
Ne-a spus de-acestea tata pe-ndelete
De-atîtea ori, și însăți prea adesea
Căzut-ai la-nțeles cu el. De ce
Acuma, singură, tu sapi, ca să
Dărîmi ce împreună ați clădit?
Oh, scumpă Daia, aceasta nu-i
O convorbire, cu care prietenul
Să ni-l întîmpinăm. Cît mă privește,
Nimic n-am împotrivă, căci mi-e setea
Făr'de sfîrșit, să aflu dacă și el...
Ascultă, Daia. Vine cineva
Spre ușă. Oare-i el? Ah, dac-ar fi!

Scena 2

Reha, Daia, cu Templierul, căruia cineva îi deschide ușa, de afară, cu cuvintele:

Intrați numai, intrați aci!

REHA

(tresare, se stăpîneşte şi vrea să-i cadă la picioare)

El e!

Ah, salvatorul!

TEMPLIERUL

Am întîrziat
Numai să preîntîmpin asta. Totuşi!

REHA

Vreau la picioarele acestui om,
Nu lui, ci înc-o dat' lui Dumnezeu
Să-i mulţumesc. Bărbatul nicidecum
O mulţumire nu primeşte, cum
Nici vadra ce la stingere-a lucrat
De zor, nu vrea să i se mulţumească.
Ea, vadra, se lasă umplută şi
Golită, la-ntîmplare, astfel şi
Ast om. Fu şi el doar împins fără
De voie-n vîlvătaie şi aşa,
Intîmplător, eu îi căzui în braţe,
Şi-ntîmplător, cum o scînteie îi
Rămase pe manta, eu i-am rămas
In braţe, pînă cînd, din vîlvătaie

Pe amîndoi ne aruncase nu
Ştiu ce. Ce este-aici de mulţumit ?
In Europa vinul dă prilej
Şi pentru alte multe fapte de
Acelaşi soi. Da, templierii, ei
Sînt nevoiţi să făptuiască aşa,
Ca nişte cîini dresaţi să scoată lucruri
Atît din foc, cît şi din apă.

TEMPLIERUL

(care tot timpul a privit-o cu mirare şi nelinişte)

Daia !
O, Daia ! I-ai trădat atîtea spuse,
Atîtea nerozii ce le-am rostit
In clipe de amărăciune şi
De fiere, cînd în toane rele te-am
Jignit. Cumplit te-ai răzbunat, o, Daia !
Dar dacă de acuma vei voi
Ca la mai bine să-mi ţii locul,
Să fie !

DAIA

Cavalere, nu-mi prea vine
Să cred, că micile săgeţi cu care
I-atingeţi inima, v-au căşunat
Vreun rău.

REHA

Amărăciuni ați încercat?
Și cu amărăciunea dumneavoastră
Ați fost mult mai zgîrcit decît cu viața?

TEMPLIERUL

O, bunule copil! Cît de-mpărțit
Mi-e sufletul între vedere și
Auz! Aceasta n-a fost fata, nu,
Pe care eu din foc am smuls-o, nu!
Cine din foc n-ar fi răpit-o pe
Aceasta, cunoscînd-o? Cine m-ar
Fi așteptat pe mine? Știu că spaima
Desfigurează...

(Pauză, în răstimpul căreia el se pierde privind-o.)

REHA

Ochii mei însă
Vă văd și atunci.

(Se pierde și ea, privindu-l, apoi, ca să-l scoată din contemplație, continuă.)

Ei, cavalere,
Spuneți-ne-n sfîrșit pe unde-ați mas

Atîta timp! Ar trebui — poate —
Să-ntreb: în clipa-aceasta unde-mi sînteţi?

TEMPLIERUL

Sînt unde poate că n-ar trebui
Să fiu.

REHA

Unde aţi fost, sau poate că
Unde n-ar trebui ca să fi fost...
Aceasta nu e bine.

TEMPLIERUL

Am fost — cum se
Numeşte muntele? Pe Sinai.

REHA

Pe
Sinai! Frumos! Cu-ncredere atunci
Putea-voi în sfîrşit să aflu dacă
E-adevărat că...

TEMPLIERUL

Ce anume? Dacă-i

Adevărat că locul se mai poate
Vedea, unde a stat Moise în fața
Lui Dumnezeu, cînd...

REHA

Nu, nu voi aceasta,
Căci unde-a stat, a stat în fața
Lui Dumnezeu, ce îndeajuns îmi este
Știut. Dar vreau să aflu dacă e
Adevărat că nu-i nici pe departe
Atît de-obositor să urci pe munte,
Cum este să cobori ? De obicei
E tocmai pe de-a-ndoaselea, sau nu ?
Ei, cavalere, ce-i ? Spatele-ntoarceți ?
Să mă vedeți nu mai voiți ?

TEMPLIERUL

Vreau numai
Să vă aud.

REHA

Sau fiindcă nu vreți să
Iau seama cum zîmbiți de simplitatea
Unei făpturi ca mine, care nu se
Pricepe să întrebe decît lucruri

Atît de fără-nsemnătate despre
Muntele munţilor, cel sfînt ? Nu este
Aşa ?

TEMPLIERUL

Atunci va trebui din nou
In ochi să vă privesc. Dar ce-i ? Ce este ?
Acuma, ochii, dumneavoastră vi-i
Plecaţi şi-un zîmbet vă învingeţi. Tocmai
Cînd din lumina şi din jocul feţei
Vreau să citesc ce-atît de clar aud,
Ce-atît de lămurit îmi spuneţi. Tăceţi ?
O, Reha, Reha ! Cît de-adevărat
Spunea : „Să o cunoaşteţi mai întîi !"

REHA

Cum ? Cine ? Despre cine-a spus aşa ?

TEMPLIERUL

„Să o cunoaşteţi mai întîi !" Aşa
Mi-a spus chiar dînsul, tatăl dumneavoastră.

DAIA

Şi oare nu şi eu ?

TEMPLIERUL

Dar dînsul unde-l ?
E încă la sultan ?

REHA

Fără-ndoială !

TEMPLIERUL

Încă acolo ? Oh, uituc ce sînt !
Nu, anevoie ar puteă să fie
Încă acolo. Poate că m-aşteaptă
Jos lîngă mănăstire — da, mi-aduc
Aminte — parc-aşa ne-am înţeles.
Ingăduiţi, îl voi aduce.

DAIA

Mă-ngrijesc
De asta eu. Staţi, cavalere, staţi !
L-aduc numaidecît.

TEMPLIERUL

Dar nu, dar nu !
Pe mine el m-aşteaptă. Şi afară
De-aceea — cine ştie ? Ce lesne
El la sultan putu s-ajungă-ntr-o

Încurcătură! Nu-l cunoașteți pe
Sultan! Presimt — oh, credeți-mă, o
Primejdie pîndește, dacă nu mă...

REHA

Primejdie? Ce fel? Primejdie?

TEMPLIERUL

Da, pentru mine, pentru dumneavoastră
Și pentru el, de nu mă duc în grabă.

(Pleacă.)

Scena 3

Reha și Daia.

REHA

Daia, ce s-a-ntîmplat? Ce îi trecu
Prin minte și ce-l mînă?

DAIA

Grîji să nu
Vă faceți! Cred că semnul nu e rău.

REHA

De care semn vorbeşti ?

DAIA

De semnul ce
Arată că lăuntric se petrece
Ceva în el. Un must, ce fierbe, e
In el. De n-ar da în afară. Să-l
Lăsaţi în pace. Rîndul e al vostru.

REHA

Nu înţeleg. Al meu ? Cum adică ?
Ascunse taine ai şi tu, ca el ?

DAIA

Curînd puteţi să-l pedepsiţi pentru
Neliniştea ce v-a prilejuit,
Cu-atîta rîvnă. Dar să nu vă arătaţi
Prea aspră şi nici prea răzbunătoare.

REHA

Despre ce-i vorba, singură tu ştii.

DAIA

Şi-acum îmi sînteţi iarăşi, chiar aşa
De liniştită ?

REHA

Sînt. Iată ce sînt...

DAIA

Mărturisiţi măcar că bucurie
Vă dă acum neliniştea ce l-a
Cuprins. Şi că neliniştii ce-l duse
Ii datoraţi întreaga linişte
Ce-o încercaţi.

REHA

Seamă nu-mi dau.
Dar ceea ce-aş putea mărturisi
Este că însămi sînt mirată foarte,
Cum după-asemenea furtună poate
In inimă o linişte, precum
E-aceasta, să urmeze dintr-o dată.
Vederea lui, cuvîntul, glasul m-au...

DAIA

V-au săturat...

REHA

Aceasta chiar n-aş vrea
Să spun ; nu, cîtuşi de puţin.

DAIA

Totuşi,
M-au domolit puţin aprinsa foame.

REHA

Ei, da, să fie-aşa, dacă vrei tu.

DAIA

Asta nu eu o vreau.

REHA

Nepreţuit
El îmi va rămînea în veci, mai scump
In veci decît viaţa îmi va fi ;
Chiar dacă pulsul meu bătaia nu-şi
Mai schimbă cînd doar numele i-aud,
Chiar dacă inima, de cîte ori
La el gîndesc, nu mi-ar mai bate
Mai repede, mai tare. Gureşă,
Ce mă făcui ! Dar vino dragă Daia
Pîn-la fereastră, să privim peste
Palmieri.

DAIA

Aceasta-nseamnă că aprinsa,
Că arzătoarea foame încă nu s-a.
Astîmpărat de tot.

REHA

Acuma voi
Vedea şi palmierii, nu numai
Pe el sub palmieri.

DAIA

Răceala-aceasta
Vesteşte mi se pare-o nouă febră.

REHA

Dar nu sînt rece. Bucuroasă văd
Şi ce mi-i dat în linişte să văd.

Scena 4

Scena: sală de audienţe în palatul lui Saladin. Saladin şi Sittah.

SALADIN

(intrînd, se întoarce către uşă)

Aduceţi pe evreu, de-ndată ce-a
Sosi. El pare-a nu se prea grăbi.

SITTAH

Poate n-a fost la îndemînă, nici de
Găsit numaidecît, precum se-ntîmplă.

SALADIN

O, soră ! Surioară !

SITTAH

Frate, tu
Te porţi ca-n pragul unei bătălii.

SALADIN

Şi încă-n faţa unei bătălii
Cu arme ce nu ştiu să mînuiesc.
Va trebui să-ncrucişăm cuvînt,
Curse să pun, să-nşel buna-credinţă.
Cînd am deprins apucături de-aceste ?
Şi unde le-aş fi învăţat ? Şi astea
La ce şi pentru ce ? Spre-a pescui
Bani, bani unde se poate ! Spre-a stoarce
Bani de la un evreu ! La astfel de
Mărunte şi viclene curse ajunsei
Spre a-mi face rost de o nimica toată.

SITTAH

Orice nimic, prea mult dispreţuit,
Amarnic se răzbună, frate.

SALADIN

Foarte
Adevărat. Şi-acum dacă evreul
Acesta-i omul bun şi aşezat
Precum dervişul ni-l descrise ?

SITTAII

Ei, da, ce de necazuri vor mai fi!
Căci zbiltul e făcut numai pentru
Evreul cel zgîrcit, îngrijorat,
Fricos, nu pentru omul înţelept
Şi bun. Astfel de om e chiar şi fără
De zbilţ al nostru. Ce plăcere fi-va
S-asculţi cum omul caută o vorbă
De mîntuială. Cum se răsuceşte,
Rupînd frînghiile cu îndrăzneală,
Sau ocolind şiret năvodul.
Plăcerea-aceasta ţi se dă adaos.

SALADIN

E-adevărat. Ei, bine, negreşit
Am să mă bucur.

SITTAII

Astfel, chiar nimic
Incurcătură nu-ţi va face. Căci,.

De-i unul din mulţime, un evreu
Cum e evreul, nu te ruşinezi
În ochii lui să pari aşa cum el
Pe toţi, noi oamenii, ne crede. Cel ce
Mai bun s-arată decît este,
E pentru el doar un nerod obraznic.

SALADIN

S-ar zice-atunci că trebuie să mă
Dedau la faptă rea, ca omul rău
Să nu gîndească rău de mine.

SITTAH

Da,
Desigur, dacă-a face rău numeşti
Să foloseşti un lucru, cum i-e firea.

SALADIN

Ce nu-i în stare-a născoci femeia
Făr' de-a înfrumuseţa ?!

SITTAH

Da, mă-nvoiesc.

SALADIN

Lucrul acela fin și ascuțit
Se rupe-n mîna mea cea grosolană.
Așa ceva la-ndeplinire dus
Se cere, întocmai cum s-a născocit:
Cu toată iscusința, dibăcia.
Dar voi juca, oricum, cum voi putea.
Și bucuros aș vrea s-o fac mai prost,
Decît mai bine.

SITTAH

Numai nu te-ncrede
În tine prea puțin! Stau chezășie
În locul tău și pentru tine, iată.
Nu prea-nțeleg cum toți bărbații-asemeni
Ție, încearcă să ne-nduplece
Că numai spada, spada doar i-a dus
Așa departe. Leului îi e
Rușine să vîncze-alături
Cu vulpea; asta mai curînd din cauza
Vulpii, decît a vicleniei.

SALADIN

Ciudat rămîne că femeile
Vor să coboare totuși pe bărbați

La ele, jos. Du-te, acuma, du-te.
Imi știu, cred, lecția destul de bine.

SITTAH

Ce ? Să mă duc ?

SALADIN

Dar cum ? Voiai aci
Să mai rămîi ?

SITTAH

Nu tocmai să rămîn
Sub ochii voștri, dar în camera
De-alături.

SALADIN

Să ne-asculți de-acolo ? Nici
Aceasta nu se poate, soră, dacă
Vrei față să pot face celor ce
Urmează. Pleacă ! Pleacă ! Freamătă
Perdeaua. Vine așteptatul. Nu,
Nu adăsta prin preajmă.

(În timp ce ea iese pe una din uși, Natan intră pe alta. Saladin se-așază.)

Scena 5

Saladin şi Natan.

SALADIN

Vino mai
Aproape, vin-evreule! Şi mai
Aproape! Fără teamă.

NATAN

Teama fie-a
Duşmanului tău, teama...

SALADIN

Natan te
Numeşti?

NATAN

Da.

SALADIN

Înţeleptul Natan?

NATAN

Nu.

SALADIN

Nu tu, însă norodul te numeşte.

NATAN

Norodul, poate.

SALADIN

Crede-mă, că nu
Vorbesc despre popor şi vocea sa,
Cu vreun dispreţ. Doream de mult pe-acela
Să-l văd, care-nţeleptul e numit.

NATAN

Şi dac-ar fi numit aşa numai în
Batjocură ? Dacă norodul ar
Numi-nţelept doar pe isteţ,
Isteţ pe-acela doar ce-şi înţelege
Indeaproape interesul ?

SALADIN

Vrei
Să spui : ce-şi înţelege adevăratul
Său interes ?

NATAN

Atunci desigur cel mai
Isteț ar fi cel ce gîndește-ntîi
La sine. Iar isteț și înțelept
Ar însemna același lucru.

SALADIN

Te
Aud vădind ce vrei să negi. Căci tu
Cunoști adevăratele foloase
Pe cari norodul nu le știe, sau
Măcar ai încercat a le pătrunde,
Gîndind asupra lor. Aceasta e
Oricum de-ajuns spre-a fi un înțelept.

NATAN

Pe cît se crede fiecine.

SALADIN

Pune
Sfîrșit acuma modestiei, căci
Mi-e silă s-o ascult mereu pe ea,
Cînd judecată rece-aștept s-aud.
(Se dă deoparte.)

Să ne-nțelegem. Dar deschis și sincer vreau
Să fii acum, evreule!

NATAN

Sultane,
Să te slujesc doresc, ca vrednic să
Rămîn pe totdeauna-n fața ta.

SALADIN

Să mă slujești? Cu ce?

NATAN

Avea-vei cele
Mai bune lucruri pe un preț, pe cel
Mai mic.

SALADIN

Dar despre ce vorbești? Nu cumva
De mărfurile tale? Sora mea,
Ea se va tîrgui cu tine. (Asta-i
Pentru urechea ei, care ascultă.)
Nimic de-a face n-am cu negustorul.

NATAN

Atuncea, fără îndoială, vrei
Să știi ce am băgat de seamă cu
Privire la dușman, pe drumul meu —
Dacă îngădui să vorbesc deschis...

SALADIN

Nici gîndul ăsta nu m-a îndrumat.
Despre mișcări cam știu cît e nevoie.

NATAN

Atunci, sultane, poruncește!

SALADIN

Caut
Învățămînt din partea ta în alte,
Cu totul alte lucruri. Cum îmi ești
Din cale-afară înțelept, răspunde-mi,
Te rog, care credință și ce lege
Te-a lămurit lăuntric cel mai mult?

NATAN

Sultane, cu... sînt evreu.

SALADIN

Și eu

Un musulman. Creştinul e-ntre noi.
Avem de-ales. Din aste trei religii,
Doar una poate fi adevărată.
Un om, cum tu eşti unul, nu rămîne
Unde-ntîmplarea naşterii îl zvîrle.
Dacă rămîne, e din pricină
Că şi-a ales mai binele pătruns
De înţelegere şi chibzuială.
Ei bine,-mpărtăşeşte-mi cît mai grabnic
Acele pricini, peste care
Timp n-am avut, gîndind, să mă aplec.
Cu-ncredere fă să cunosc ce te-a
'Ndemnat alegerea s-o hotărăşti,
Să-mi însuşesc şi eu motivele.
Cum ? Te sfieşti ? Cu ochiul cîntăreşti ?
Sultanul cel dintîi sînt, poate, care
Are asemeni gărgăuni ce nu-mi
Par totuşi de-un sultan nevrednici. Nu-i
Aşa ? Rosteşte-te ! Sau poate vrei
O clipă de gîndire ? Iată că
Ţi-o dăruiesc. (Oare ascultă ? Vreau
Să iscodesc, să aflu dacă-i bine
Cum o făcui.) Gîndeşte-te, fără
Zăbavă ! N-o să întîrzii a mă-ntoarce.

(Se duce în camera de-alături, unde s-a retras Siftah.)

Scena 6

Natan singur.

NATAN

Hm ! Hm ! Ciudat. Ce se petrece ? Ce-o
Fi vrînd sultanul ? M-aşteptam, oricum,
Să ceară bani ! El — adevăr doreşte !
Da, adevăr ! Şi-l vrea curat şi neted
Cum e moneda. Dacă ar mai fi
Monedă veche, ce se cîntărea
Cu toată grija, ar mai merge. Dar
Cu noua, pentru care chezăşie
Stă doar efigia şi care doar
Se numără pe scîndură, nu am
Făcut nimic. S-adună adevărul
In cap ca banii-n pungă ? Cine e
Evreul de-astă dată ? Eu sau el ?
Sau poate că el adevărul nici nu-l
Doreşte cu adevărat ! Drept e
Că bănuiala-i cam meschină, că
De adevăr nevoie ar avea
Precum de-o cursă, la-ntîmplare. Prea
Meschină ? Ce-i meschin pentr-un
Om mare ? Negreşit : se năpusti
In casă ! Cuviinţa cere

Să baţi, s-asculţi, de vii ca prieten. Vol
Umbla cu toată grija ! Dar să fiu
Cu totul un evreu habotnic nu
Prea merge. Iar de loc evreu, şi mai
Puţin ! Căci dacă nu evreu, el poate
Să-ntrebe scurt : de ce, mă rog, de ce
Nu musulman ? Aceasta e. Şi asta
Mă poate scoate din strîmtoare. Nu
Numai copiii-i amăgeşti cu basme.
El vine-acuma. Vie numai !

Scena 7

Saladin şi Natan.

SALADIN

(Cîmpul
S-a limpezit aici.) Nădăjduiesc
Că nu mă-ntorc prea repede. Ajuns-ai
La capăt cu gîndirea ? Să-mi vorbeşti
Atunci. Suflet de om n-aude. Nimeni !

NATAN

Dar ar putea s-asculte lumea toată.

SALADIN

Aşa de sigur este Natan de
Gîndirea şi de treburile sale ?
Iată, aşa-nţelept — mai spun şi eu !
Să nu ascunzi ce crezi că-i adevărul,
Să pui în joc, mărturisindu-l, tot :
Viaţă, trup, bunuri şi sînge. Da !

NATAN

Dacă-i nevoie, da, şi dac-ajută !

SALADIN

De-acuma pot spera să-mi port pe drept
Unul din titluri : bun înnoitor
Al lumii şi al legii.

NATAN

Ce frumos e
Atare titlu. Dar sultane, mai
'Nainte de-a mă-ncredinţa cu totul,
Cu totul ţie,-ngădui-vei o
Poveste scurtă să istorisesc ?

SALADIN

Totdeauna mi-au plăcut poveştile
Istorisite bine.

NATAN

Ei, tocmai asta nu prea ştiu. Nu mă
Pricep la buna povestire.

SALADIN

Iarăşi
Cît de mîndru şi modest! Începe!

NATAN

Demult, demult, cîndva, trăia un om
In răsărit, care din mînă dragă
Primi un scump nepreţuit inel.
Piatra juca-ntr-o sută de culori,
Şi-avea puterea tainică de-a face
Pe cel ce îl purta, plăcut în faţa
Lui Dumnezeu şi-a semenilor săi.
Nu-i de mirare că răsăriteanul
Nicicînd din deget nu mi-l lepăda,
Şi hărăzi pe veci în casa sa
Inelul, şi-anume-aşa că fiul
Cel mai iubit al său îl moşteni,

Şi de la-acesta iarăşi fiul cel mai
Iubit, ca totdeauna, fără a
Se ţine seama cîtuşi de puţin
De rîndul naşterii, cel mai iubit
Doar prin puterea ce i-a dat inelul,
Să fie capul, principele casei.
Mă înţelegi, sultane, nu-i aşa ?

SALADIN

Te înţeleg. Vorbeşte înainte !

NATAN

Astfel inelul de la un fiu trecu
La altul, pîn'ce-ajunse la un tată
Cu trei feciori, tustrei fiindu-i cu
Supunere deopotrivă, şi
Pe care tatăl îi iubea la fel.
S-a întîmplat cum prea firesc era,
Ca fiecare cîteodată singur
Cu el să fie, să se bucure
De revărsarea caldă-a sufletului
Său. Astfel, cum se potrivea, cînd unul,
Cînd cellalt îi părea mai vrednic de-a
Primi inelul ce din slăbiciune
Evlavioasă, părintească, el
Fieştecăruia-l făgăduise.

Povestea-a mers pe cît a mers. Pe urmă
S-apropia pe-ncetul ceasul morții.
Și bunul tată-ajunse-n îndoială.
Foarte-l durea să amărască astfel
Pe doi din fiii săi care-n cuvîntul
Său se-ncredeau. Ce-ar fi putut să facă?
La un dibaci meșteșugar trimise
In taină, ca să facă după chipul
Inelului său alte două-ntocmai,
Nici osteneli și nici o cheltuială
Cruțînd. Aurarul izbutește. Cînd
Inelele i se aduc, nici tatăl
Modelul nu-l mai recunoaște. Vesel
Își cheamă fiii, fiecare-n parte,
Pe fiecare-l binecuvîntează
Și-i dă inelul. Apoi moare. Asculți
Sultane?

SALADIN

(care emoționat, și-a întors fața de la el)

Aud, aud. Mai ai
Mult pîn-a-ți încheia povestea?

NATAN

Sînt la
Sfîrșit. Căci ce urmează, de la sine

Se înțelege. Și de-abia murise
Tatăl, iată-i că vin, fieștecare
Cu-al său inel. Și fiecare vrea
Să fie principe al casei. Se
Zbat cercetînd, se ceartă oamenii,
Se tînguiesc, pîrîndu-se. Zadarnic.
Inelul cel adevărat nu are
Dovezi, nu se vădește.

(După o pauză, în timpul căreia el așteaptă răspunsul sultanului.)

Așa cum
Nu se vădește-acum nici pentru noi
Credința cea adevărată.

SALADIN

Cum ?
Asta-i răspunsul la-ntrebarea mea ?

NATAN

Iertare doar voiam că nu mă-ncumet
Deosebire să descopăr între
Inelele pe care tatăl le-a
Făcut se pare într-adins așa
Să nu mai poată fi deosebite.

SALADIN

Inelele! Nu te juca glumind.
Cred că religiile, care le-am
Numit, se pot deosebi prea bine,
Pîn' la veşmînt, mîncare, băutură!

NATAN

Nu însă în temeiurile lor.
Căci nu se-ntemeiază toate pe
Istoria cea scrisă sau ştiută
Din amintire? Şi istoria
Nu trebuie crezută pe cuvînt?
De-al cui cuvînt ne îndoim însă
Cel mai puţin? De-acela alor noştri,
De-al căror sînge sîntem, care mereu
Dovezi de dragoste ne-au dat încă din
Copilărie, şi care niciodată
Cu vrere nu ne-au amăgit, decît
Cînd amăgirea pentru noi era
Salvare. Pe părinţii mei pot oare
Să-i cred eu mai puţin, decît tu-i crezi
Pe-ai tăi? Sau altfel spus, pot cere oare
Ca tu strămoşii să-ţi dezminţi, numai
Ca întru adevăr înaintaşii mei,
Numai ai mei, să-nvingă? Sau pe dos?

Ce-am spus, rămîne în picioare şi
Pentru creştini. Sau nu ?

SALADIN

(Pe Dumnezeul
Cel viu, că omul adevăr grăieşte.
Am amuţit.)

NATAN

Să ne întoarcem însă
La basmul cu inelele. Spuneam
Că fiii au trecut la pîră, şi
Fieştecare la judeţ jura
Că a primit chiar de la tatăl său
Inelul, după ce mult înainte
Făgăduinţa sa o avusese
O dată să se bucure, el singur,
De drepturile ce le dă inelul.
Şi spusa lor era adevărată :
Fieştecare mai jura că tatăl
Un prefăcut nu a putut să fie,
Că înainte de a-l bănui
Pe tatăl, el va încerca s-arate
Necinstea fraţilor, oricît de bine
El despre ei ar cugeta, şi că,

O dată-nșelătorii dați de gol,
S-a răzbuna.

SALADIN

Și-acum, judecătorul ?
Sînt doritor să știu, ce-l pui să spună.

NATAN

Judecătorul spuse : „Dacă nu-mi
Aduceți fără-ntîrziere-aici
Pe tată, vă alung de la județ
Sau credeți că sînt pus cimilituri
A dezlega ? Sau vreți să așteptați
Pîn'ce inelul cel adevărat
Își va deschide singur gura ? Dar
Opriți-vă ! Aud cum că inelul
Adevărat putere minunată
Are ascunsă-n el, de-a face mult
Iubit pe cineva, plăcut în fața
Lui Dumnezeu și-a oamenilor. Asta
Poate să hotărască, dat fiind
Că falsele inele n-o vor face ;
Pe care deci doi dintre voi mai tare-l
Iubiți ? Răspundeți ! Cum ? Tăceți ? Au
Inelele putere numai către

Trecut şi nu şi în afară ? Numai
Pe sine se iubeşte fiecare ?
Atunci înşelători îmi sînteţi toţi,
Tustrei înşelători crunt înşelaţi.
Dintre inele nu-i adevărat
Nici unul. Cel adevărat pesemne-i
Pierdut. Să nu rămînă păgubaş,
Tatăl făcu în loc de unul — trei."

SALADIN

Ce minunat !

NATAN

„Şi astfel — judele
Mai zise — dacă un sfat primiţi în loc
De judecată, să vă duceţi. Sfatul
Ar fi ca starea s-o luaţi aşa
Cum e, în întregime. Dacă-şi are
Fiecare de la tatăl său
Inelul, creadă-atuncea fiecare
Că singurul adevărat e-al său. .
Poate că tatăl însuşi, n-a mai vrut
In casa lui să-ndure tirania
Inelului, a singurului şi
Nu-ncape îndoială că pe tustrei
El vă iubea, la fel, încît n-ar fi

Voit pe doi din voi să mi-i apese,
Spre-a părtini pe unul. Bine-a fost!
Luaţi o pildă de la dragostea
Lui tare, fără de prejudecăţi.
Luaţi-vă la-ntrecere să puneţi
Puterea pietrei din inelul vostru-n
Lumină. Şi veniţi într-ajutor
Puterii, cu blîndeţe, cu iubire,
Şi cu evlavie! Şi dacă a
Inelelor putere s-arată la
Copiii stră-stră-strănepoţilor,
Vă chem din nou în faţa judecăţii
Peste o mie de-ani. Atunci va sta
Pe scaunul acesta un alt jude
Mai înţelept ca mine, care va
Vorbi. Duceţi-vă acum!" Aşa
Grăi modestul jude.

SALADIN

Doamne! Doamne!

NATAN

Dacă tu, Saladin, te simţi acest
Mai înţelept făgăduit bărbat...

SALADIN

(se-azvîrle spre el şi-l cuprinde mîna, pe care n-o mai lasă pînă la sfîrşit)

Eu — pulberea ? Nimicul — eu — o
Doamne !

NATAN

Sultane, ce-i cu tine ?

SALADIN

Natan, Natan
Iubite, mia şi iar mia de-ani
Ai judelui, încă nu au trecut.
Şi scaunul de judecată nu-i
Al meu. Te du, te du. Dar fii-mi prieten !

NATAN

Şi alt nu are Saladin nimic
A-mi spune ? Nu ?

SALADIN

Nimic.

NATAN

Nimic ?

SALADIN

Nimic.

Dar cum, de ce ?

NATAN

Aş fi dorît să mi
Se dea prilejul pentru-o rugăminte.

SALADIN

Este nevoie de-un prilej pentru
Aşa ceva ? Vorbeşte !

NATAN

Mă întorc
Tocmai dintr-o călătorie lungă,
In cursul căreia mi-am strîns ceva
Din datorii. Am bani... prea mulţi aproape,
Şi timpu-ncepe-a da iar de gîndit,
Şi nu prea ştiu ce să încep cu ei,
Şi-atunci în sine-mi mă gîndii că, poate,
Deoarece s-apropie război,
Nevoie ai avea.

SALADIN

(privindu-l ţintă în ochi)

Natan, Natan !

Nu vreau să-ntreb dacă Al-Hafi n-a fost
Cumva la tine, şi să cercetez
Nu voi, dacă nu eşti purtat cumva
De-o bănuială... de a-mi îmbia,
Ce-mbii atît de slobod...

NATAN

Bănuială ?

SALADIN

O merit. Iartă-mă. Sînt nevoit
Să fac mărturisire, căci eram
Tocmai pe cale...

NATAN

Nu cumva să-mi ceri
Ce eu îţi îmbiam ?

SALADIN

Ba da.

NATAN

Atunci
Iată-ne amîndoi ajutoraţi.
Nu voi putea să-ţi pun însă toţi banii

La îndemînă, iară pricina
E templierul. Îl cunoşti pe tînăr.
Lui trebuie o datorie să-i
Plătesc.

SALADIN

Cui? Unui templier? Dar n-ai
Voi să sprijineşti cu bani şi pe
Vrăjmaşii mei cei mai înverşunaţi?

NATAN

Vorbesc doar despre unul căruia
Viaţa i-ai cruţat

SALADIN

Dar vai, de cine
Imi aminteşti? Cum am uitat de tot
De tînărul acesta? Îl cunoşti?
Unde-i acum?

NATAN

Cum? Prin urmare nu ştii,
Din graţia ce-i arătaşi, cîtă
S-a revărsat prin el asupra mea?
Punînd în joc viaţa ce-i păstraseşi,
El a salvat din foc pe fiica mea.

SALADIN

El ? A făcut-o ? O, îl cred în stare.
Frăţîne-meu, cu care seamănă
Aşa de mult, ar fi făcut la fel.
Mai e pe-aici ? Să mi-l aduci, căci sorei
I-am povestit despre-acest frate-al ei,
Pe care nu l-a cunoscut, atîtea,
Că trebuie să-i vadă chipul în
Ăst tînăr. Du-te, adu-l. Vezi, cum dintr-o
Singură faptă bună, chiar atunci
Cînd numai pasiunea a rodit-o,
Se nasc atîtea alte bune fapte.
Du-te şi adu-mi-l !

NATAN

(lăsînd mîna lui Saladin)

Numaidecît !
Şi celelalte, cum ne-am învoit,
Rămîn. Nu este-aşa ?

(Pleacă.)

SALADIN

Ce rău îmi pare
Că surioara n-o lăsai s-asculte !

Mă duc la ea ! Cum îi voi povesti
Acestea toate ?

(Iese, pe cealaltă parte.)

Scena 8

Scena : sub palmieri,
în apropierea mănăstirii, unde Templierul
îl aşteaptă pe Natan.

TEMPLIERUL

*(se plimbă, luptîndu-se cu sine,
pînă izbucneşte)*

Aicea se opreşte animalul
De jertfă, obosit. Ei bine, nu !
Nu vreau să iscodesc ce se întîmplă
De-acum cu mine, nici nu vreau s-adulmec
Ce-n viitor va fi. Zadarnic am
Fugit, zadarnic. Mai departe ce-aş
Putea, decît să fug la fel ?! Dar vic
De-acum ce trebuie să vie. A
Căzut această lovitură prea
Neaşteptat, s-o ocolesc după
Dorinţă. O, s-o văd, s-o văd pe-aceea,
Pe care cîtuşi de puţin nu am

Dorit s-o văd, s-o văd şi hotărîre
Să iau, din ochi să n-o mai pierd. Dar ce?
E hotărîre numai? Nu, ci faptă.
S-o văd şi simţămîntul de a fi
Intreţesut cu ea, e-acelaşi lucru.
Să-mi port viaţa despărţit de ea,
Îmi pare-un gînd cu neputinţă, şi-ar
Fi moartea, şi oriunde după moarte
Am fi, tot moartea pentru mine-ar fi.
Iubire e aceasta? Şi aşa
Iubeşte templierul, un creştin,
Pe o evreică? Hm! Dar ce-are-a face!
În Ţara binecuvîntată, ce
Întotdeauna fi-va pentru mine
O, cît de binecuvîntată, am
Zvîrlit şi lepădat prejudecăţi
Atîtea! Ordinul ce mai aşteaptă?
Eu, templierul, sînt ca mort, încă
Din clipa ce prizonier al lui
Saladin mă făcu. Şi cum? Mai este
Capul ce Saladin mi-l dărui,
Al meu, cel vechi? Nou este întru totul,
Nimic el nu mai ştie despre cîte
I s-au şoptit şi despre ce-l lega.
Şi e mai bun, şi pe potrivă ca
Făcut acum cu cerul părintesc.

Aceast-o simt ; cu el de-abia încep
Să cuget cum desigur tată-meu
Gîndea pe-aici, dacă poveşti-minciuni
Nu mi s-au spus. Poveşti ? Desigur, dar
Ce-s vrednice de-a fi crezute ! Şi
Pe cari le cred, mai mult decît oricînd
Aici, unde-i primejdie să cad, .
Cum el căzu. Oare căzu ? Vreau, vreau
Mai bucuros să cad cu cei bărbaţi,
Decît să stau, drept, cu copiii.
Şi pilda sa e chezăşie că
M-aprobă. Altă-ngăduinţă mai
Doresc afară de-asta ? A lui Natan ?
Încurajarea lui nu-mi va lipsi.
O, ce evreu ! Şi care-atît de mult
Numai evreu şi ţine să apară.
Iată-l că vine-n grabă şi arzînd
De bucurie. Cine a plecat
Vreodată altfel de la Saladin ?
He, Natan !

Scena 9

Natan şi Templierul.

NATAN

Cum ? Sînteţi dumneavoastră ?

TEMPLIERUL

Mult ați stat.
Sultanul reținutu-v-a atît ?

NATAN

N-aș spune. Dar am zăbovit puțin
Cînd mă duceam. Ah, Curd, sultanul e
Un om ce face față faimei sale
Ce nu-i decît o umbră-alăturea
De el. Dar înainte de orice
Să-ți spun în grabă...

TEMPLIERUL

Ce ?

NATAN

Vrea să vă vadă.
Vrea să vă duceți neîntîrziat
La el. Să mă-nsoțiți doar pîn-acasă,
Unde mai am ceva de pus la cale,
Și apoi ne ducem împreună.

TEMPLIERUL

Natan,
Nu intru-n casa voastră-a doua oară
Mai înainte de-a...

NATAN

Aceasta-nseamnă
C-aţi fost acolo în răstimp. Ei spuneţi.
Aţi stat de vorbă ? Cum vă place Relia ?

TEMPLIERUL

O, mai presus de orice grai. Dar s-o
Revăd... aceasta nu se poate, nu,
Decît dacă-mi făgăduiţi numai
Decît că-ntotdeauna voi
Putea s-o văd, mereu s-o văd.

NATAN

Cum vreţi
Să înţeleg aceasta ?

TEMPLIERUL

(după o scurtă pauză, îmbrăţişîndu-l)

Tată ! Tată !

NATAN

Ah, tinere !

TEMPLIERUL

Nu fiu ? Vă rog, o, Natan !

NATAN

Iubite tinere!

TEMPLIERUL

Nu fiu? Vă rog,
Vă rog, o Natan, Natan, vă conjur
Pe legămîntul cel dintîi al Firii!
Nu are altu-ntîietate, nu!
Fiţi om cu mine, nu mă alungaţi!

NATAN

Iubite prieten, prieten mult iubit!

TEMPLIERUL

Şi fiu? Fiu nu? Nici chiar atuncea cînd
Recunoştinţa a deschis un drum
Spre inima aceleia ce fiică
Vă este? Nici atunci cînd amîndoi
Aşteaptă doar un gest al vostru ca
Topindu-se să se unească? Tot mai
Tăceţi?

NATAN

Mă cam surprindeţi, cavalere!

TEMPLIERUL

Eu vă surprind ? Ah, poate vă surprind
Cu propriile voastre gînduri, Natan !
In gura mea vă sînt aceste gînduri
De nerecunoscut ? Eu vă surprind ?

NATAN

Cît timp nu ştiu ce fel de Staufen tatăl
Vostru a fost !

TEMPLIERUL

Ce spuneţi, Natan ?
In clipa-aceasta nu simţiţi decît
Curiozitate ?

NATAN

Căci vedeţi, eu însumi
Am cunoscut cîndva un Staufen, Conrad
Pe nume...

TEMPLIERUL

Ei, şi dacă tată-meu
S-ar fi numit la fel ?

NATAN

Intr-adevăr ?

TEMPLIERUL

Eu însumi după tată mă numesc .
Aşa : căci Curd e Conrad.

NATAN

Ei, dar Conrad
Al meu nu v-a fost tată, căci Conrad
Al meu a fost un templier ca voi,
N-a fost căsătorit.

TEMPLIERUL

De-aceea, deci !

NATAN

Cum ?

TEMPLIERUL

Asta nu l-ar fi putut de loc
Impiedica să-mi fie tată.

NATAN

Ah !

Glumiţi !

TEMPLIERUL

Şi dumneavoastră o luaţi
Prea-ntocmai. Cum ar fi, pînă la urmă
Să iasă la iveală un bastard ?
Nici stirpea asta nu ar merita
Dispreţ. Dar cum ar fi să mă scutiţi
De cazna de a-mi dovedi strămoşii ?
Eu vă scutesc, cît mă priveşte. Nu
Fiindcă aş avea vreo îndoială
In arborele vostru de-obîrşie.
Doamne fereşte ! Il învederaţi
Din frunză-n frunză pînă la Avram.
De-acolo mai departe însumi îl
Cunosc şi pot să jur pe el.

NATAN

Amar
Imi deveniţi. O merit însă ! V-am
Lăsat neîmplinită vreo dorinţă ?
Nimic nu urmăream. Şi mai ales
N-aş vrea după cuvînt să vă socot
In clipa-aceasta. Atît şi alt nimic !

TEMPLIERUL

Şi alt nimic ? E-aşa ? Atunci... atunci
Iertaţi-mă !

NATAN

Veniți acum ! Veniți !

TEMPLIERUL

Unde să vin ? In casa voastră ? Nu !
Aceasta nu. Acolo arde ! Vă
Aștept aici. Căci dacă e s-o mai
Revăd, atunci o s-o mai văd încă
Adesoori ; iar dacă nu, atunci
Și pîn-acuma o văzui prea mult.

NATAN

Mă voi grăbi pe cît e cu putință !

Scena 10

Templierul, apoi Daia.

TEMPLIERUL

Mai mult decît destul ! — O, creierul
Cuprinde nesfîrșit de multe, totuși
Se-ntîmplă uneori deodată să
Se umple de-o nimica toată. N-are
Vreo-nsemnătate orisicum el s-ar

Umplea. Răbdare numai. Sufletul
Lucrează în materia ce pare
A-l copleşi, şi el, urzind, o leagă
Şi-şi face-un loc. Lumina, rînduiala
Apar din nou. Iubesc eu oare-acum
Intîia oară? Sau iubirea ce-o
'Ncercai, n-a fost iubire? E iubire
Numai ce-acuma simt?

DAIA

(furişîndu-se dintr-o parte)

O, cavalere!

TEMPLIERUL

Cine mă cheamă? Cine-i? Cine-l? Daia?

DAIA

M-am furişat pe lîngă el. Dar încă
Ne-ar mai putea vedea acolo, unde-mi
Staţi. Vă rog veniţi-mi mai aproape, după
Acest copac.

TEMPLIERUL

Dar ce-i? Ce-nseamnă taina
Aceasta?

DAIA

Într-adevăr o taină mă
Aduce, şi anume-o dublă taină.
Pe una numai eu o ştiu, cealaltă
O ştiţi doar dumneavoastră. Cum ar fi
Să facem schimb ? Încredinţaţi-mi pe
A dumneavoastră, ca să vă destăinui
Pe-a mea !

TEMPLIERUL

Sînt gata. Numai cît întîi
Va trebui să aflu ce anume
Drept taină-a mea îmi socotiţi, însă
Aceasta se va lămuri deplin
Chiar din a dumneavoastră. Bine-ar fi,
Oricum, să-ncepeţi.

DAIA

Eu ? Nu, cavalere !
E rîndul vostru-ntîi. Eu vin pe urmă.
Căci taina mea nu poate să vă fie
De vreun folos, cît timp pe-a dumneavoastră
N-o ştiu. Deci repede ! Căci dacă pe
Încetul eu vă iscodesc, atunci
Nimic nu mi-aţi mărturisit. Şi taina

Ce esta-a mea, a mea rămîne, iar
De-a dumneavoastră astfel aţi scăpat.
Sărmane cavaler! Cum credeţi, voi,
Bărbaţii că puteţi avea o taină
In faţa noastră?

TEMPLIERUL

Taină, despre care
Adesea însine nu ştim nimic.

DAIA

Se poate. De aceea trebuie
Eu însămi să v-o fac ştiută. Spuneţi:
Ce-nseamnă, că atît de repede
Aţi dispărut fără de urmă? Că
Ne-aţi cam lăsat să aşteptăm şi că
Acum cu Natan nu vă-ntoarceţi? Ei,
Cum? Reha v-a plăcut într-adevăr
Aşa puţin? Sau poate că prea mult,
Prea mult, prea mult? Invaţă-mă să ştiu
Şi eu de ce se zbate pasărea
In laţ. Sau mai pe scurt: mărturisiţi
Că o iubiţi pînă la nebunie,
Şi-atunci vă spun şi eu ceva.

TEMPLIERUL

Pînă
La nebunie ? Vă pricepeţi la...

DAIA

Mărturisiţi-mi cel puţin că o
Iubiţi, pe urmă de mărturisirea
Cealaltă,-a nebuniei, vă scutesc.

TEMPLIERUL

Căci se-nţelege de la sine. Da.
Un templier iubeşte o evreică !

DAIA

Aceasta pare fără sens, desigur.
Dar cîteodată este-n cîte-un lucru
Mai multă noimă, decît cineva
Ar bănui. Şi n-ar fi chiar aşa
De necrezut că ne călăuzeşte
Mîntuitorul către sine pe
Cărări pe care un isteţ n-apucă
Prea lesne de la sine.

TEMPLIERUL

Cum, şi astea
Aşa sărbătoreşte spuse ?! (Dacă pun

Prevederea-n locul celui ce
Mîntuitor ne este, n-are oare
Dreptate ?) Mult mai curios mă faceţi
Decît mă ştiu de obicei.

DAIA

O, asta-i
Ţara minunilor !

TEMPLIERUL

(Da, minunată
Este. Nici n-ar putea să fie altfel,
De vreme ce întreaga lume se
Ingrămădeşte-aici.) O, scumpă Daia,
Rog socotiţi că am mărturisit :
Da, o iubesc, şi n-aş putea cuprinde
Cum să trăiesc fără de ea.

DAIA

E sigur ?
Juraţi-mi, cavalere, că o faceţi
A dumneavoastră şi-o salvaţi, aici
Vremelnic, dincolo pe veci.

TEMPLIERUL

Şi cum ?
Cum aş putea ? Să jur că fac ce nu
Este-n puterea mea ?

DAIA

. Dar este !
C-o vorbă doar eu o aduc să fie
In stăpînirea voastră.

TEMPLIERUL

Ca nici tatăl
Nimic să nu mai aibă împotrivă ?

DAIA

Ce vorbă ! Tatăl, tatăl ! Tatăl şi el
Va trebui să se supună.

TEMPLIERUL

Daia,
Va trebui ? Dar încă n-a căzut
Printre tîlhari ! El nu va trebui.

DAIA

Atuncea însuşi bucuros el va
Voi ce trebuie.

TEMPLIERUL

Ah, trebuie
Şi bucuros ! Dar Daia, însumi, însumi
Această coardă încercai în el
S-ating !

DAIA

Şi cum ? Nu s-a-nvoit numai-
Decît ?

TEMPLIERUL

M-a întrerupt c-o vorbă, ce m-a
Jignit.

DAIA

Ce-mi spuneţi ? Cum ? E cu putinţă ?
I-aţi dat să înţeleagă că vă paşte
Umbra unei dorinţi, că vă gîndiţi
La Reha, şi de bucurie n-a
Sărit ? Şi rece s-a retras, dînd semne
De-mpotrivire ?

TEMPLIERUL

Cam aşa.

DAIA

Atunci
N-am să mai stau la gînduri nici o clipă.

(Pauză.)

TEMPLIERUL

Şi totuşi staţi ?

DAIA

De altfel omul e
Aşa de bun. Îi datoresc atîtea
Eu însămi. Cum nu vrea să înţeleagă ?
Îmi sîngerează inima ca să-l
Silesc.

TEMPLIERUL

Vă rog. Ah, scoateţi-mă, Daia,
Din stare-aceasta de-ndoială,
Dacă nu sînteţi însă sigură
Că-i bun sau rău ce-aveţi de gînd, atunci
Tăceţi. Voi încerca să uit c-aveţi
Ceva de-ascuns.

DAIA

Aceasta mai curînd
Dă pinteni, nu frînează. Ei, aflaţi
Că Reha nu-i evreică, ci creştină.

TEMPLIERUL

(rece)

Aşa ? S-aveţi noroc ! greu şi-ndelung
Ţinut-au muncile ? Urmaţi numai
Cu zel să populaţi tăriile
Cereşti, dacă pămîntul nu-l puteţi.

DAIA

Cum, cavalere ? Vestea mi-o primiţi
Cu o batjocură ? Că Reha e
Creştină nu vă bucură, creştin
Şi templier care-o iubiţi ?

TEMPLIERUL

Şi mai
Ales fiind creştină din tiparul
Domniei voastre !

DAIA

Ah ! Aşa ? Ei bine !
Aş vrea să-l văd pe-acela care ar
Putea s-o convertească ! E norocul ei
De-a fi foarte de mult ce nu mai poate
De-aci-nainte deveni.

TEMPLIERUL

Sau îmi
Veți da o lămurire, sau plecați !

DAÍA

E un copil creștin, dintru părinți
Creștini născută. Și e botezată.

TEMPLIERUL

(grăbit) .

Și Natan ?

DAIA

Nu e tatăl ei.

TEMPLIERUL

Cum ? Natan
Nu-i tatăl ei ? Știți ce vorbiți ?

DAIA

Numai
Și numai adevărul ce adesea
Lacrimi de sînge mă făcu să plîng.
Nu, nu ! El nu e tatăl ei.

TEMPLIERUL

Atunci
El a crescut-o numai ca pe-o fiică,
Ca pe-o evreică, un copil creştin ?

DAIA

Desigur.

TEMPLIERUL

Ştie ea prin naştere
Ce este ? N-a aflat ea niciodată
Că e creştină, nu evreică ?

DAIA

Nu !

TEMPLIERUL

El a crescut-o cînd era copilă
Intru această amăgire, şi-a
Lăsat-o-n amăgire pînă astăzi ?

DAIA

Da, din păcate !

TEMPLIERUL

Natan ? Cum, el bunul
Şi înţeleptul şi-a îngăduit
Un glas al firii să sugrume ? Şi
O inimă s-abată într-atîta,
Care lăsată singură ar fi
Luat cu totul alte drumuri ? Daia,
Mi-aţi spus, destăinuindu-vă, ceva
Ce ar putea urmări să aibă. Daia !
Şi cum mă-ncurcă ! Nu mai ştiu ce să
Încep. Lăsaţi-mi timp. Şi duceţi-vă !
El trece iar numaidecît pe-aici,
Dă peste noi. Duceţi-vă !

DAIA

A morţii sînt, de află un cuvînt !

TEMPLIERUL

N-aş fi în stare-acuma să-i vorbesc.
De-l întîlniţi, să-i spuneţi că ne vom
Vedea la Saladin sultanul.

DAIA

Dar
Să nu vă arătaţi nicicum pornit

Față de el, căci rost au cele spuse
Numai s-apese și să-ndrume, să
Vă stingă șovăielile ce le-ați avea
Încă cu Reha. Dac-o duceți însă
Pe urmă în Europa, nu-i așa
Că n-o să mă lăsați în părăsire
Aici ?

TEMPLIERUL

Vom potrivi-o într-un fel.
Acuma să vă duceți ! Da ?

ACTUL IV

Scena 1

Scena : în coridoarele încrucișate ale mănăstirii. Călugărul, apoi Templierul.

CĂLUGĂRUL

Da, da ! Dreptate are patriarhul !
Desigur încă nu am izbutit
Decît doar prea puțin din sarcini ce
Mi-a dat, s-aduc la-ndeplinire.
Dar cum se face că îmi dă mereu
Asemenea însărcinări ? Din parte-mi,
Nu știu să-nduplec și nici fin să fiu,
Nu mă pricep să-mi vîr în toate nasul,
Nici să m-amestec în străine treburi.

Oare de-aceea am ieşit din lume,
Ca să mă-ncurc acuma pentru alţii
Cu-aceeaşi lume şi mai rău ?

TEMPLIERUL

(venind grăbit spre el):

O frate,
Aici îmi sînteţi ? Cum v-am căutat !

CALUGARUL

Pe mine ?

TEMPLIERUL

M-aţi uitat, nu mă cunoaşteţi ?

CALUGARUL

Ba da. Credeam însă că niciodată-n
Viaţa mea n-am să vă mai întîmpin.
Speram aceasta. Bunul Dumnezeu
Cunoaşte cît de-amar primii porunca
Ce mi se dete, de-a vă ispiti.
El ştie, dacă-ntr-adevăr doream
Urechi deschise să găsesc, şi ştie
Ce bucurie-am încercat cînd fără
De nici o şovăire aţi respins

Ce pentr-un cavaler mici n-ar fi fost
De cuviinţă. Totuşi îmi veniţi
Acum ! Păcat ! V-aţi răzgîndit desigur !

TEMPLIERUL

Iată, că-n timp ce eu nu ştiu prea bine
De ce-am venit, se face — chipurile —
Că dumneavoastră ştiţi.

CALUGARUL

Neîndoios
C-aţi cumpănit mai îndelung, găsind
Că patriarhul nu greşeşte tocmai
Judecînd că cinste, bani, deodat'
Se pot lua cu-aceeaşi lovitură,
Şi că vrăjmaşul e vrăjmaş chiar dacă
De şapte ori el ar fi fost un înger
In calea noastră. Astea toate în-
Deaproape oarecum cu trup şi sînge
Le-aţi cîntărit, şi-acum veniţi din nou
Şi vă-mbiaţi. Ah, Doamne !

TEMPLIERUL

Scumpe şi
Smerit frate, nu vă-ngrijoraţi !

Nu pentru asta vin. Nu despre astea
Vreau să vorbesc cu patriarhul. Despre
Acele lucruri mai gîndesc şi azi
La fel ca în trecut şi nu aş vrea
Să pierd pentru nimic în lume buna
Părere de care m-a învrednicit
Cîndva un om evlavios şi drept.
Vin doar să-ntreb de sfat pe patriarhul
In legătură cu o pricină.

CALUGARUL

Ah, dumneavoastră să-ntrebaţi — pe cine?
Pe patriarh? Un cavaler pe-un popă?

(Priveşte împrejur sfios.)

TEMPLIERUL

Da, pricina e cam popească.

CALUGARUL

Totuşi,
Un popă nu întreabă niciodat'

Pe-un cavaler, oricît de
Cavalerească ar fi pricina!

TEMPLIERUL

Fiindcă are privilegiul de-a
Greşi, ceea ce nimeni dintre noi
Nu pizmuieşte. Da, desigur, dacă
Ar trebui să făptuiesc eu singur
Doar pentru mine, dac-ar trebui
Seamă să-mi dau doar mie însumi,
n-aş mai
Avea nevoie-n nici un fel
De patriarhul vostru. Dar vedeţi
Anume lucruri ţin mai bucuros
Să le fac rău după voinţa al-
tora, decît prea bine după-a mea.
Şi-afară de-asta,-ncep să înţeleg:
Religia-i şi ea părtinitoare,
Iar cel ce nepărtinitor se crede
Un umăr pune, făr-a şti ce face,
Spre-a sprijini pe-ai săi. Şi cum
Aşa stau lucrurile, poate că
E bine-aşa.

CALUGARUL

Eu mai degrabă tac,
Căci nu prea înțeleg pe cavaler.

TEMPLIERUL

Și totuși! (Dar să încercăm. Am eu
Nevoie de un sfat curat sau de-un
Verdict al unui om prea învățat?)
Vă mulțumesc pentru cuvîntul spus,
Ce-mi poate fi îndemn, iubite frate.
Ce patriarh mai caut? Fiți-mi înșivă
Un patriarh, căci mai degrabă eu
Mă-ndrept cu întrebarea spre creștinul
Din patriarh, decît spre patriarhul
Ce-ar fi într-un creștin. Iar pricina
E-aceasta...

CALUGARUL

Nu! Nu vreau s-aud. La ce?
Nu mă cunoaște cavalerul. Cine
Știe prea multe, are multe griji.
Eu *unei* griji m-am închinat. Ce bine!
Ah, iată-l! Spre norocu-mi, vine el.
Să-mi stați aici, căci el v-a și văzut!

Scena 2

Patriarhul — care vine cu toată pompa duhovnicească, pe unul din coridoare — şi cei de mai înainte.

TEMPLIERUL

L-aş ocoli. Nu-i omul meu ăst gras
Şi rumen, prietenos prelat! Ce pompă!

CALUGARUL

E-hei! De l-aţi vedea la curtea sa!
Acuma vine numai de la un
Bolnav!

TEMPLIERUL

Cum nu s-ar ruşina de-această
Privelişte sultanul Saladin!

PATRIARHUL

(apropiindu-se, face semn călugărului)

Asta-i, desigur, templierul. Ce vrea?

CALUGARUL

N-aş şti.

PATRIARHUL

(ducindu-se spre templier, în timp ce călugărul şi suita se retrag)

Domnule cavaler! Sînt bucuros
De a vedea pe bravul tînăr! Ei,
Şi cît de tînăr! De, cu voia celui
De sus, multe mai pot veni din toate
Acestea.

TEMPLIERUL

Mult mai multe decît sînt
Cu anevoie, sfînt părinte!
Şi mai degrabă ceva mai puţin.

PATRIARHUL

Doresc ca un atît de credincios,
Evlavios, domn cavaler, spre cinstea
Creştinătăţii să-nflorească şi
Să înverzească! Ceea ce nu va
Lipsi, dacă curajul tînăr ar
Urma-nţeleptul sfat al bătrîneţii.
Cu ce-aş putea de vreun folos să fiu
Junelui cavaler?

TEMPLIERUL

Cu ceea ce
Lipseşte tinereţii mele: cu
Un sfat.

PATRIARHUL

Cu bucurie, numai cît
Un sfat urmeaz-a fi şi ascultat.

TEMPLIERUL

Dar nu orbeşte!

PATRIARHUL

Cîtuşi de puţin!
Fireşte, raţiunea, oricisicine
Va folosi-o, unde-i locul ei;
De-aceea Dumnezeu ne-a dat-o. Dar
E pretutindeni oare locul ei?
O, nu! Spre pildă: dacă printr-un înger,
Mai bine zis, printr-unul din slujbaşii
Cuvîntului său, Dumnezeu vesteşte
Un mijloc de-a întări-ntr-un chip anume
Creştinătatea, starea, binele
Bisericii, cine atunci s-ar mai
Încumeta să cerceteze după
Legi ale raţiunii — bunul plac
Al celui ce raţiunea a
Creat, şi pravila eternă a
Tăriilor cereşti s-o cîntărească
După mărunte reguli ale unei
Zadarnice onoare. Însă toate

Acestea să le cam lăsăm, căci vreau
Să știu ce sfat anume ar dori
Din parte-mi cavalerul.

TEMPLIERUL

Prea sfînt
Părinte, vreau să-ntreb... Să presupunem
Că un evreu are-un copil, un singur,
Și-anume-o fată, ce-a crescut-o cu
Îngrijire-aleasă întru tot ce-i bine,
Iubind-o mai presus de toate și
Mai mult decît propriul său suflet,
O fată care și ea îl iubește
Evlavioasă, și neașteptat
Ni s-ar șopti o taină că această
Ființă, fată, nici n-ar fi fiica
Evreului. El a culeș-o doar,
Încă-n copilărie — cumpărînd-o
Sau chiar furînd-o, n-are-nsemnătate —
Rămîne-atît că fata e copil
Creștin și botezat. Evreul a
Crescut-o numai ca evreică și
O ține-așa ca fiica sa evreică.
Părinte, ce ar fi de spus la astea
Și de făcut?

PATRIARHUL

Mă înfior. Dar mai
Intîi să-mi dea o lămurire cavalerul
De-i vorba despre-un fapt sau numai
despre
O-nchipuire. Sau cu alt cuvînt
Sînt născocite numai cele spuse
Sau aievea întîmplate?

TEMPLIERUL

Eram
Doar curios s-aud părerea prea
Sfinţiei voastre.

PATRIARHUL

Da? Ca să vedeţi
Cum mîndra raţiune omenească
Se poate totuşi înşela în cele
Duhovniceşti! Luaţi aminte! Căci
Dacă-ntîmplarea povestită-i doar
Un joc al spiritului, e păcat
De osteneală să-ţi căzneşti gîndirea
Cu ea, şi mi-aş pofti pe cavaler
Să desfăşoare întîmplarea la
Teatru, unde cu dispute pro
Şi contra s-ar putea culege-aplauze

După dorință. Însă dacă domnul
N-avea de gînd glumeț să mă înfrunte
C-o snoavă, dacă întîmplarea e
Aievea, dacă loc avu aici,
În dieceza noastră, în orașul
Ierusalim, atunci — de! —

TEMPLIERUL

Ce-ar fi
Atunci?

PATRIARHUL

Atunci evreului urmează
Să i se-aplice grea pedeapsă ce
Dreptul papal și-mpărătesc de o
Potriv-o hotărăsc pentru asemeni
Fărădelegi...

TEMPLIERUL

Da?

PATRIARHUL

Și pravila,
Numită, hotărăște pentru un
Evreu ce duce la apostazie
Pe un creștin, chiar arderea pe rug.

TEMPLIERUL

Aşa ?

PATRIARHUL

Cu-atît mai mult pentru evreul,
Ce silnic smulge-un biet copil creştin
Din legătura cu botezul. Căci
Nu este oare silnicie tot ce
Asupra copilaşilor nevîrstnici
Se săvîrşeşte, în afară de
Acelea ce biserica le face ?

TEMPLIERUL

Dar dacă-acest copil ar fi pierit
În grea mizerie, de nu s-ar fi
'Ndurat de el evreul ?

PATRIARHUL

N-are-a face !
Evreul va fi ars ! Oricum, mai bine-ar
Fi fost să piară-aici copilul în
Mizerie, decît salvat să fie
Aşa... spre veşnica-i pierzanie.
Afară de-asta, cum vine evreul
Să se amestece, cînd Dumnezeu
Poate salva, de vrea, şi fără el ?

TEMPLIERUL

Şi care-n ciuda şi-a evreului,
Cred c-ar putea să mîntuiască pe
Copil.

PATRIARHUL

N-are a face! Va fi ars!
Evreul va fi ars!

TEMPLIERUL

M-atinge asta
Indeaproape. Mai cu seamă că
El a crescut fetiţa, cum se spune,
Nu într-atîta în credinţa sa,
Cît în nici una din credinţe şi
A învăţat-o despre Dumnezeu
Nici mai puţin şi nici mai mult
Decît îi este raţiunii noastre
Indeajuns.

PATRIARHUL

N-are a face! Va
Fi ars! Evreul va fi ars! Ba, vrednic,
Ar fi, chiar numai pentru-aceasta, ars
Să fie de trei ori! Cum adică?

Să creşti un copilaş fără
Nici o credinţă ? Cum ? Să nu înveţi
De loc copilul că-i dator să creadă ?
Asta întrece orice ! Mă mir
Că domnul cavaler, el însuşi... cum...

TEMPLIERUL

Părinte, despre celelalte numai
In spovedanie...

(Vrea să plece.)

PATRIARHUL

Seamă să dea
Nu vrea ? Nici asta barem ? Nici atît ?
De-acel răufăcător evreu nu vrea
Să mi-l numească, să-l aducă-n faţă ?
Dar ştiu ce trebuie să fac. Mă duc
La Saladin sultanul de îndat'.
Căci potrivit convenţiei pe care
Jurat-a, trebuie sub scutul său
Să ne oblăduiască, orişicînd
In drepturile şi-n învăţătura
Ce parte fac din sfînta noastră
Religie, cu hotărîre să
Ne apere ! Har Domnului, c-avem

Izvodul înțelegerii la noi
Cu semnătura și pecetea lui,
Și-apoi ușor îl fac să înțeleagă
Cît de primejdios e pentru stat
Să n-ai nici o credință! Îi arăt
Că tot ce-i legămînt cetățenesc
Dispare, se destramă, dacă omul
Nu crede în nimic! Da, la o parte
Cu-asemenea fărădelege!

TEMPLIERUL

Ce
Păcat că n-oi putea să gust mai bine
Plăcerea predicii, căci sînt, anume,
Chemat la Saladin!

PATRIARHUL

Da? Ei, atunci...

TEMPLIERUL

Dacă sfinția voastră vrea, eu aș
Putea să-l pregătesc chiar dinainte
Pe Saladin sultanul.

PATRIARHUL

Știu că domnul
S-a-nvrednicit de grație în fața
Lui Saladin! Vă rog să-i amintiți
De mine-așa, cu vorbe bune.
Credința-n Dumnezeu, numai, mă mînă
Și zelul pentru ea. Ce fac prea mult,
E pentru ea. Să cumpănească-acestea
Îndeaproape cavalerul. Nu-i
Așa, domn cavaler, că cele spuse
Despre evreu sînt numai o problemă?

TEMPLIERUL

Da, o problemă.

(Pleacă.)

PATRIARHUL

(Căreia mai
Stăruitor voi căuta să-i dau
De fund. Aceasta-ar fi din nou așa
O-nsărcinare pentru Bonafides,
Fratele.) Vino, fiul meu!

(Plecînd, vorbește cu călugărul.)

Scena 3

Scena: o cameră în palatul lui Saladin, unde o mulțime de sclavi aduc pungi, pe care le pun grămadă. Saladin, și apoi Sittah.

SALADIN

Ei, iată,
Se pare că nu s-a sfîrșit. Mai sînt
De-acestea, multe?

UN SCLAV

Încă pe atît.

SALADIN

Să-i duceți Sittei celelalte pungi.
Unde-i Al-Hafi? Astea fie-i duse
De-ndată, lui. Sau poate că să le
Trimit mai bine tatălui, căci mie
Îmi vor scăpa degrabă printre, da,
Da, printre degete! Se-nvață omul,
Ce-i drept, să fie mai sever. Artă
Va trebui să aibă, și-ncă multă,
Cel ce m-ar dijmui. Pîn' ce-or sosi
Bani din Egipt, să vadă sărăcia
Cum a ieși la socoteală. La

Mormînt, numai, de-ar curge darurile!
Şi pelerinii-ntru Hristos! Dacă...

SITTAH

Ce e? Ce vor să-nsemne banii-aceştia
La mine?

SALADIN

Lasă-te plătită, şi
Deoparte pune ce rămîne.

SITTAH

Incă
Nu au sosit, nu sînt aicea, Natan
Cu templierul?

SALADIN

Ştiu că-l caută
In toate părţile.

SITTAH

Priveşte ce
Găsii, în timp ce căutai printre
Podoabe vechi.

(Il arată un mic portret.)

SALADIN

Fratele meu! El e!
El este! El era, ah el! Așa.
Ah, scumpe sprinten tînăr, cum veni
Că te-am pierdut așa curînd? Ce-aș fi
'Ntreprins cu tine și alăturea
De tine! Sittah, dă-mi portretul. Da,
Imi amintesc: el însuși îl dădu
Sorei mai vîrstnice, ah, Lillei, care
Nu mai voia-ntr-un ceas de dimineață
Să-l lase-n larg să plece. Și a fost
Să fie cea din urmă-a lui ieșire!
Ah, l-am lăsat să-ncalece, și singur
Să plece! Lilla de amărăciune
S-a stins, și niciodat' nu m-a iertat
Că l-am lăsat să plece singur. El nu
S-a mai întors.

SITTAH

Sărmanul frate!

SALADIN

Las'!
La fel noi facem toți o dată: nu
Ne mai întoarcem! Și-apoi — cine știe?

Nu moartea singură e-aceea care
Unui asemenea tînăr ţinta-i schimbă.
Avea vrăjmaşi destui, şi prea adesea
Cel tare cade jertfă celui slab.
Nu ştim ce-a fost. Portretul său aş vrea
Cu templierul tînăr să-l aseamăn.
Să văd în ce măsură m-a-nşelat
Inchipuirea.

SITTAH

De aceea l-am
Adus. Dar, dă-mi-l iar, am să ţi-o spun
Eu însămi. Ochiul feminin la asta
Mai bine se pricepe.

SALADIN

(către un paznic de uşă, care intră)

Cine-i, cine-i ?
E templierul ? Fă-l să intre !

SITTAH

Ca să
Nu stingheresc, m-aşez acolo la
O parte.

(Se aşază pe-o canapea şi-şi trage vălul peste faţă.)

SALADIN

Bine, bine! (Şi acuma,
Da, glasul său! Ah, cum va fi? Ah glasul
Al lui Asad mai doarme undeva
In mine.)

Scena 4

Templierul şi Saladin.

TEMPLIERUL

Prizonierul tău, sultane...

SALADIN

Cum?
Prizonierul meu? Celui ce viaţa
I-am dăruit, eu n-am să-i dărui oare
Şi libertatea?

TEMPLIERUL

Se cuvine să
Aştept *s-aud* ce faptă porţi în gînd,
Nu singur să mi-o spun. Dar mulţumesc
Sultane! Mulţumire-anume pentru

Viața mea-n cuvinte să rostesc,
Nu prea se potrivește nici cu starea
Și nici cu caracterul meu. Ea-ți stă
Din nou în față, la poruncă.

SALADIN

Numai
N-o folosi-mpotriva mea! Drept e
Că două mîini mai mult eu bucuros
Ingădui orișicînd dușmanilor
Ce-i am, dar foarte, foarte greu mi-ar fi
Să le îngădui și o inimă
Cum este-a ta, mai mult. Intru nimic
În tine, brave, nu m-am înșelat.
Prin trup și suflet ești al meu Asad!
Iată: îmi vine să te-ntreb pe unde
Ai stat ascuns tot timpul? Unde, unde —
În care peșteră-ai dormit, în care
Ținut sau țară minunată, de
O zînă proaspăt tu ai fost păstrat
Ca florile? Vezi, aș putea, și cum! —
Să-ți amintesc isprăvi ce împreună
Noi le-am făcut. Și te-aș putea certa
Că *un* secret tu totuși ai păstrat
Față de mine, și mi-ai tăinuit
O aventură. Da, acestea le-aș

Putea, dacă pe tine numai te-aș
Vedea și nu și pe acela care-s
Eu, astăzi. Da, așa-i! Din toate
Aceste dulci visări atît e totuși
Adevărat, că-n toamna mea un Asad
Imi înflorește iar. Ești mulțumit,-
Desigur, cavalere!

TEMPLIERUL

Tot ce de la
Un om ca tine-mi vine, orice-ar fi,
Imi stă ascuns în suflet într-un fel,
Ca o dorință.

SALADIN

Haide s-o-ncercăm.
Ai rămînea la mine? Orișicum!
Ca un creștin sau musulman. În albă
Manta sau cu turban, totuna-mi e.
Nu am cerut vreodat' ca toți copacii
Să fie-acoperiți cu-aceeași scoarță.

TEMPLIERUL

Altfel tu anevoie-ai fi ce ești,
Eroul ce mai bucuros ar vrea

Să fie grădinar în marea, sfînta
Grădină a lui Dumnezeu.

SALADIN

Atunci,
Cum nu gîndeşti aşa de rău de mine,
Am fi-nţeleşi pe jumătate!

TEMPLIERUL

Nu
Pe jumătate, ci-ntregime!

SALADIN

(întinzîndu-i mîna)

Spui un
Cuvînt?

TEMPLIERUL

(dîndu-i cu putere mîna)

Îl spune un bărbat! Primeşte
Cu-aceasta totul şi mai mult decît
Ai fi putut să-mi iei. Al tău cu totul!

SALADIN

Prea mult cîştig pentru o zi ! Prea mult !
Nu a venit cu tine ?

TEMPLIERUL

Cine ?

SALADIN

Natan.

TEMPLIERUL

(glacial)

Nu. Singur am venit.

SALADIN

Ce faptă-ai săvîrşit !
Şi ce noroc, ce înţelept noroc
C-asemeni rară faptă-a izbîndit
Spre binele unui asemeni om !

TEMPLIERUL

Da, da !

SALADIN

Aşa de rece ? Tinere,
Nu astfel ! Dacă Dumnezeu prin noi

Un bine face, nu se prea cuvine
Să fii atît de rece, nu, nici chiar
Din modestie să voieşti atît
De rece să apari.

TEMPLIERUL

Păcat că-n lume
Orişice lucru are-atîtea feţe,
De cari adesea n-ai putea să spui
Ce-anume le mai face laolaltă să
Se potrivească !

SALADIN

Cu luare-aminte
Să fii mereu la cea mai bună faţă,
Şi preamăreşte-mi-l pe Dumnezeu,
Care cunoaşte cum se potrivesc
Toate-mpreună. Pricinaş de-mi eşti,
Atuncea, tinere, va trebui
Să mă păzesc eu însumi uneori
De tine. Din păcate nici eu nu-s
Decît un lucru cu atîtea feţe
Ce-adesea nu prea sînt de potriveală.

TEMPLIERUL

Mă doare-aceasta, cu atît mai mult
Că nu prea sînt bănuitor din fire.

SALADIN

Ei, spune-mi cum, cu ce anume nu
Te prea-nvoieşti? Mi se păru că ai
Avea ceva cu Natan chiar. Dar cum?
Îl bănuieşti pe Natan? S-ar putea?
Tu? Lămureşte-mă! Vorbeşte. Dă-mi o
Dovadă de încredere, întîia.

TEMPLIERUL

Nu am nimic cu Natan. Eu mă cert
Cu mine. Doar pe mine-s supărat.

SALADIN

Pe tine însuţi supărat? De ce?

TEMPLIERUL

Că am visat că un evreu poate
Să uite-a fi evreu. Că am visat
Aceasta treaz.

SALADIN

Mărturiseşte-ţi visul!

TEMPLIERUL

Ai auzit de fiica lui Natan.
Ce pentru ea făcui, e pentru că
Aşa veni. Prea mîndru de-a culege
Vreo mulţumire unde eu nimic
N-am semănat, am ocolit să văd
A doua oară fata. Tatăl ei
Era departe. El se-ntoarce şi
Aude tot ce i se spune. Vine
La mine. Mulţumeşte. Şi-şi rosteşte
Dorinţa oarecum să-mi placă fata,
Vorbeşte despre viitor şi despre
Senine depărtări. După palavre
Eu vin, găsind într-adevăr o fată.
Ruşine trebuie să-mi fie, ah,
Sultane!

SALADIN

Cum, ruşine, că o fată
Evreică-ţi mişcă sufletul? Se poate?

TEMPLIERUL

Mă ruşinez că inima mea s-a
Împotrivit aşa puţin acelei
Impresii, după dulcile palavre

Ale tătînelui. Becisnicul
De mine! Am sărit a doua oară
In foc. Acuma eu eram cel ce
Cerea, şi eu cel trist dispreţuit.

SALADIN

Dispreţuit?

TEMPLIERUL

Ei, înţeleptul tată
Nu mă respinse chiar făţiş. Dar tatăl,
Mă rog, cum este înţelept, întîi
Va căuta să cumpănească. N-am
Făcut oare şi eu la fel? N-am stat
La gînduri iscodind şi cumpănind,
Cînd ea ţipa în foc? Intr-adevăr
Frumos e, înţelept, prudent să fii
In felu-acesta!

SALADIN

De! Oricum, nu crezi
C-ar trebui să fii cu un bătrîn
Puţin mai altfel, mai îngăduitor.
Cît crezi c-a dăinui refuzul său?

Sau îţi închipui că-ţi va cere mai
Intii să treci şi să devii evreu ?

TEMPLIERUL

Mai ştii ?

SALADIN

Mai ştii ? Dar cunoscîndu-l
Pe Natan mai de-aproape...

TEMPLIERUL

Credinţele deşarte-n care creştem
Nu-şi pierd puterea-asupra noastră nici cînd
Ne-am lămurit asupra lor. Nu toţi
Cari lanţurile îşi batjocoresc
Sînt liberi.

SALADIN

E cuminte spus ! Dar Natan !

TEMPLIERUL

Printre credinţele deşarte cea
Mai gravă, e aceea de-a o crede
Pe-a ta cea mai uşoară...

SALADIN

Poate!
Dar Natan!

TEMPLIERUL

Să-i încredinţezi ei numai
Neghioaba omenire, pînă cînd,
Aceasta-şi va găsi-n lumină calea!

SALADIN

Bine, dar Natan! Natan n-are, n-are
Această slăbiciune! Nu!

TEMPLIERUL

Aşa
Crezui şi eu! Dar dacă-acest ales
Al oamenilor, ar fi totuşi un
Evreu de rînd, ce cată-a dobîndi
Copii creştini spre-a-i creşte ca evrei!
Ce-ar fi atunci?

SALADIN

Cine-l birfeşte astfel?

TEMPLIERUL

Chiar fata e, cu care măciniș
Din mine face, cu a cărei
Speranță pare să dorească-a mă
Plăti, această fată nu-i e fiică.
E un copil creștin, pierdut.

SALADIN

Pe care
Cu toate-acestea să ți-o dea nu vrea ?

•

TEMPLIERUL

(violent)

De vrea, de nu vrea ! L-am descoperit.
Palavragiul tolerant îmi e
Descoperit. Pe urma ăstui lup
In piele de oaie filozofică
Voi pune cîini să-l hărțuiesc, să-l scarmăn !

SALADIN

(serios)

Fii liniștit, creștine !

TEMPLIERUL

Cum ? Eu, eu ?
Cînd un evreu şi-un musulman îmi ţin
Să fie ceea ce ei sînt — evreu
Şi musulman — numai creştinul să
Nu aibă drept a fi creştin ?

SALADIN

(şi mai serios)

Creştine,
Fii liniştit !

TEMPLIERUL

(calm)

Simt toată greutatea
Dojanei ce o pune Saladin
In ăst cuvînt. Ah, dac-aş şti cum Asad
In locul meu s-ar fi purtat !

SALADIN

Nu mult
Mai bine ! Bănuiesc, vifornic ca
Şi tine. Cine însă te-nvaţă
C-o vorbă să mă mituieşti, cum o

Făcea şi el ? Desigur, dacă totul
E-aşa cum spui, eu însumi nu m-aş
Putea descoperi în Natan, dar
Mi-e prieten. Cei ce-mi sînt prieteni
La harţă să nu cadă între ei !
Ingădui să te-ndrum ? Ascultă, nu-l
Da pradă fanatismului plebeu !
Treci sub tăcere vina care clerul
Mi-ar cere s-o răzbun asupra lui.
Nu face pe creştinul numa-n ciuda
Unui evreu sau musulman !

TEMPLIERUL

Nu-i prea
Tîrziu ; dar numai datorită setei
De sînge-a patriarhului, a cărei
Unealtă mă-ngrozii să fiu.

SALADIN

Cum ? Ce ?
Te-ai dus la patriarhul mai de zor
Decît la mine ?

TEMPLIERUL

In furtuna mare
A pasiunii şi în valvîrtejul

Nehotărîrii. Iartă-mă ! Mi-e teamă
Că-n mine nu vei mai găsi de-acum
Nimic din Asad !

SALADIN

Totuşi, însăşi teama
Aceasta ! Cred că ştiu din ce scăderi
Creşte virtutea noastră. S-o cultivi
Pe-aceasta mai întîi, c-atunci nimic
Scăderile nu-ţi strică-n ochii mei.
Dar du-te, caută pe Natan, cum
Şi el te caută, şi adu-mi-l.
Să vă-nţelegeţi vreau. Dacă la fată
Ţi-e gîndul, fii pe pace. Ea-i a ta !
Iar Natan trebuie s-o simtă că
Era-ntr-un fel în drept să crească un
Copil creştin şi fără carne
De porc ! Ei, du-te !

(Templierul pleacă, Sittah se ridică de pe canapea.)

Scena 5

Saladin şi Sittah

SITTAH

Foarte ciudat !

SALADIN

Da, foarte ! Spune-mi Sittah,
N-a fost Asad un brav, frumos bărbat ?

SITTAH

De-a fost aşa şi dacă la portret
N-a stat model chiar templierul ! Dar
Cum ai uitat, cum ai putut uita
Să-l iscodeşti cine-s părinţii lui ?

SALADIN

Şi mamă-sa îndeosebi ! De n-a
Umblat cumva pe-aici vreodată ? Nu-i
Aşa ?

SITTAH

Ce bine-o-ntorci.

SALADIN

Nimic mai cu
Putinţă. Căci Asad era bine
Primit de prea frumoasele creştine,
El însuşi pătimaş le căuta
Că zvon a început odat' să umble...

Dar despre astea bucuros nu se
Vorbeşte. Insă mi-e de-ajuns : e-aici !
Iarăşi aici ! Cu toate toanele,
Şi cu scăderile e înc-o dată
Aici. Ah, Natan trebuie numai-
Decît fata să-i dea. Ce zici ?

SITTAH

Să-i dea ?
Ce vorbă ! Să i-o lase !

SALADIN

Da, desigur.
Ce drept mai are Natan, da, ce drept
Asupra ei, de-ndată ce el nu-i
E tată ? Cel ce astfel i-a salvat
Viaţa, intră singur el în dreptul
Acelui ce viaţă-i dete.

SITTAH

Cum
Ar fi, ah, Saladin, să ieie numai-
Decît la sine fata ? Ceea ce
Ar însemna numai s-o iei unui
Proprietar fără de drepturi.

SALADIN

E

Nevoie oare de aceasta ?

SITTAH

Nu-i

Neapărat nevoie ! Numai draga
De nerăbdare mă îndeamnă-asemeni
Sfat să-ţi dau. Despre anumiţi bărbaţi
Aş vrea să ştiu pe cît mai repede
Ce fel de fete ar putea iubi.

SALADIN

Trimite-atuncea după ea, să vină.

SITTAH

Îmi este-ngăduit s-o fac ?

SALADIN

Fireşte,
Pe Natan însă să mi-l cruţi. Să nu-şi
Închipuie că vrei cu sila să-l
Desparţi de ea.

SITTAH

Ah, nici o-ngrijorare !

SALADIN

Va trebui-n răstimp să văd pe unde
Intîrzie Al-Hafi.

Scena 6

Scena : vestibul în casa lui Natan, deschis spre palmieri, ca în scena întîia din primul act. O parte din mărfurile şi lucrurile preţioase, desfăcute.

Natan şi Daia.

DAIA

Ce minunate-s toate, şi alese !
Totul, cum numai dumneavoastră ştiţi
Să îmbiaţi. Unde se ţese stofa
De-argint cu tiv de aur şi ce costă ?
Veşmînt, i-aş zice, de mireasă. Nici o
Regină n-ar putea să şi-l dorească
Mai altfel.

NATAN

Un veşmînt ? De ce chiar de
Mireasă ?

DAIA

Dumneavoastră, de, la asta
Nu v-aţi gîndit, cînd cumpărarăţi stofa.
Dar, Natan, asta-i şi nu alta, ca
Făcută-a fi veşmînt unei mirese.
Cîmp alb : icoana nevinovăţiei !
Şi rîuri aurii, ce mi-l străbat :
Icoana bogăţiei ! Minunat !

NATAN

Ce glume-arunci ? Şi despre-al cui veşmînt
De nuntă îmi vorbeşti cărturăreşte ?
Eşti tu, mireasă ?

DAIA

Eu ?

NATAN

Dar cine ?

DAIA

Eu ?

Ah, dragă Doamne !

NATAN

Cine alt ? Şi despre
Al cui veşmînt de nuntă îmi vorbeşti ?
Căci totul e al tău. Da, tot ce vezi.

DAIA

Al meu ? Al meu ? Nu-i pentru Reha ?

NATAN

Ce pentru Reha am adus, e-n altă
Grămadă. Ei, adună-ţi lucrurile.
Hai, ia-ţi calabalîcul.

DAIA

Ah, mă ispiteşte !
Dar fie bogăţiile întregii
Acestei lumi, nimic n-ating, de nu-mi
Juraţi întîi că folosiţi prilejul
Cum un asemeni cerul nu vă-mbie
A doua oară !

NATAN

Eu, să folosesc
Prilejul ? Ce prilej ? Şi cum ?

DAIA

Oh, nu
Vă mai prefaceţi ! In puţine vorbe :
Pe Reha o iubeşte templierul.
Să nu mai staţi la gînduri : daţi-i-o !
Să aibă astfel un sfîrşit păcatul
Ce sub tăcere nu mai pot să-l trec.
Ajunge fata iar printre creştini, ca să
Devină iar ce este şi să fie
Din nou ce-a fost, şi dumneavoastră-atunci
Cu binele nemăsurat ce ni-l
Făcuraţi, nu aţi adunat numai
Cărbuni aprinşi pe creştet.

NATAN

Iarăşi vechiul
Ah, vechiul cîntec ? Doar pe-o nouă strună
Cîntat, ce n-o să ţină, după cum
Mă tem.

DAIA

Cum asta ?

NATAN

Templierul mie
Mi-ar fi pe voie, şi i-aş da pe Reha,

Mai mult decît oricui pe lume. Dar,
Să vezi. Mai aibi răbdare!

DAIA

Eu? Răbdare?
Răbdare este-al dumneavoastră cîntec?

NATAN

Răbdare numai, doar puţine zile!
Priveşte, cine vine dintr-acolo?
E un călugăr? Du-te,-ntreabă-l, ce
Doreşte.

DAIA

Oare ce doreşte?

(Se duce spre călugăr şi-l întreabă.)

NATAN

Dă-i
Ceva, mai înainte de a cere.
(Dac-aş putea întîi pe templier
Să-l iscodesc, fără de-ai spune cauza
Zeloasei mele curiozităţi,
Căci de-i-o spun, şi dacă bănuiala

Se dovedeşte-a fi fără temei,
Pe tatăl eu l-am pus în joc degeaba.)
Ce este ?

DAIA

Vrea să vă vorbească.

NATAN

Ei,
Cheamă-l, şi pleacă-apoi.

Scena 7

Natan şi călugărul.

NATAN

(Ce bucuros
Aş rămînea şi mai departe tatăl
Rehei. Şi oare n-aş putea să mai
Rămîn, chiar dacă încetez a mă
Numi aşa ? Ea ar urma să mă
Numească astfel, dac-ar şti cu cîtă,
Cu cîtă bucurie tată eu
I-aş fi.) — Frate, cu ce vă pot sluji ?

CALUGARUL

Cu prea puţin. Mă bucur, domnule
Natan, că sînteţi sănătos.

NATAN

S-ar spune
Că mă cunoaşteţi ?

CALUGARUL

Ei, dar cine nu vă
Cunoaşte ? Numele voi vi l-aţi pus
In mîna-atîtor oameni, apăsat.
Şi-n mîna mea îl ţin, de-atîţia ani.

NATAN

(întinzînd mîna spre punga sa)

Vino, să-l mai împrospătez puţin.

CALUGARUL

Vă mulţumesc, ar fi spre paguba
Cuiva, al unor semeni mai săraci.
Nu mai primesc nimic. Ingăduiţi
Să vă împrospătez numai puţin

In amintire numele ce-l port.
Căci şi eu m-aş putea mîndri de a
Fi pus în mîna dumneavoastră ceva
Ce nu era tocmai de dispreţuit.

NATAN

Iertaţi. Mă ruşinez... Şi ce anume ?
Luaţi în schimb drept pocăinţă
Răscumpărare-n preţ de şapte ori
Mai mare !

CALUGARUL

Mai întîi să ascultaţi
Puţin, cum azi de-abia mi-am amintit
De un zălog ce v-am încredinţat
Cîndva.

NATAN

Zălog încredinţat, cînd ? Mie ?

CALUGARUL

Sălăşluiam ca eremit, puţin
In urmă, nu tocmai departe de
Ieriho, la Carantana, cînd
O ceată de tîlhari arabi chilia

Şi paraclisul mi-au distrus, cu ei
Răpindu-mă. Noroc că am scăpat
Şi am găsit la patriarhul nostru
Un adăpost. Mult l-am rugat să-mi dea
Un alt locşor de sihăstrie, unde
Să pot sluji-n singurătate pîn-la
Sfîrşitul vieţii mele-aceluia
Ce Dumnezeu îmi este.

NATAN

Stau pe jar
Bunule frate, mai degrabă spune-mi,
Zălogul ! Da, zălogul ce mi-ai fost
Încredinţat !

CALUGARUL

Numaidecît, domnule
Natan ! Ei, patriarhul îmi promise
O chilioară-n sihăstria Tabor,
De-ndat-ce una s-ar goli şi în
Răstimp mă reţinu în mănăstire.
Acuma sînt aci, domnule Natan,
Şi-n fiecare zi de-o sută de ori
La Tabor mă doresc, căci patriarhul
Mă foloseşte pentru-atîtea treburi
De care mare scîrbă mă cuprinde.
Spre pildă...

NATAN

Rog, sfîrşiţi o dată !

CALUGARUL

Da, numaidecît. Azi bunăoară
O şoaptă cineva i-aduse la
Ureche, c-ar trăi prin preajmă un
Evreu, care ar creşte o creştină
Ca fiică-a sa.

NATAN

(emoţionat)

Cum ?

CALUGARUL

Să mă ascultaţi
Pîn- la sfîrşit. Cum patriarhul mă
Insărcină să dau de urmă grabnic
Evreului, înfuriindu-se
Grozav, de-această făr' delege care
Păcat lui i se pare, cel mai mare
'Mpotriva spiritului sfînt, păcat
Cum altul nu-i mai greu, — dar mulţumită
Lui Dumnezeu prea bine noi nu ştim

În ce constă acest păcat ; iată
Că-n mine se trezește cugetul
Și-mi vine-n minte că odat' cîndva
Eu însumi am putut să dau prilej
Astui păcat de neiertat. Să-mi spuneți,
Acum vreo optsprezece ani nu v-a
Adus un călăreț un pui de om, o
Copilă ce avea doar săptămîni ?

NATAN

Ce-ntrebi ? Ei da, desigur...

CALUGARUL

Mă vedeți ?
Uitați-vă la mine. Călărețul
Acela-s eu !

NATAN

Da, dumneavoastră ?

CALUGARUL

Domnul
Ce m-a trimis să vă aduc fetița
Era un domn de Filnek, Wolf de Filnek.

NATAN

E-adevărat.

CĂLUGĂRUL

Deoarece murise
Mama copilei, şi cum tatăl cred
Că trebuia să plece-n luptă grabnic
Spre Gazza, v-a trimis fetiţa. Oare
Nu vă-ntîlnii chiar în Darun ?

NATAN

Tocmai
Aşa.

CĂLUGĂRUL

Chiar de mirat n-ar fi, să mă
Înşele amintirea, căci avui
Atîţia bravi stăpîni, iar ăstuia-i
Slujii scurt timp. Curînd după aceea
Căzu la Askalon. Domn drag mi-a fost.

NATAN

Domn drag. Da, da ! Multe îi datoram
Şi eu, căci nu o dată m-a scăpat
De ascuţişul spadei !

CALUGARUL

Ah, frumos!
Atunci cu-atît mai bucuros, desigur,
De copilița lui v-ați îngrijit.

NATAN

Da, să mă credeți.

CALUGARUL

Unde e acum?
Doar nu s-a stins în drumul vieții? Spuneți
Mai bine că ea n-a murit. Dacă
Indeosebi un altul despre-acestea
Nimic nu știe, — atunci sînt bune toate.

NATAN

Credeți?

CALUGARUL

Aveți încredere în mine!
Vedeți, așa gîndesc eu, Natan! Dacă
Cu binele ce cred că-l fac, un rău
Mare de tot, vecin, se mărginește,

Atunci înclin să nu fac binele.
Căci răul îl cam ştim ce este, dar
Nici pe departe binele. Era
Firesc mica creştină să o creşteţi
Cu grijă ca pe-o fiică-a dumneavoastră.
Aceasta-aţi şi făcut-o, cu iubire,
Fidel. Şi-acum aţi merita răsplată.
Să mă-nţelegeţi. Da, neapărat,
Aţi fi făcut poate mai bine, dacă
Fetiţa-aţi fi crescut-o ca creştină.
Dar poate că aşa n-aţi fi iubit
Indeajuns copilul unui prieten.
La vîrsta lor, copiii însă au
Nevoie de iubire, mult mai mult
Decît de creştinism. Da, de iubire,
Chiar dac-ar fi a unui animal
Sălbatic. Pentru creştinism mai au ei
Timp. Iar dacă fetiţa a crescut
Sub ochii voştri, sănătoasă şi
Evlavioasă, ea oricum în ochii
Lui Dumnezeu tot rămînea ce de la
'Nceput fusese. Oare creştinismul
N-a fost clădit pe legea evreiască ?
M-a supărat adesea pîn- la lacrimi
Cum pot creştinii într-atît să uite
Că însuşi Domnul nostru-a fost evreu.

NATAN

Bunule frate, să-mi fiţi martor, dacă
Făţărnicia, ura, împotrivă-mi
S-ar ridica pentru o faptă... ah...
Pentru o faptă — numai dumneavoastră
S-o ştiţi ! Dar în mormînt s-o duceţi ! Incă
Nu m-a-ncercat vreodată vanitatea
S-o povestesc şi altuia. Doar vouă
V-o spun, evlavioasei simplităţi
Ce singură-nţelege faptele
Pe care un om smerit le poate face.

CALUGARUL

Ce tulburat şi-adînc mişcat îmi sînteţi,
Şi ochiul dumneavoastră lăcrimează !

NATAN

M-aţi întîlnit la Darun cu copilul.
Nu bănuiţi însă că doar puţin,
C-o zi mai înainte,-n Gath creştinii
Măcelăriseră pe toţi evreii,
De-a valma, cu femei, copii şi că
Soţia mea era şi ea printre
Aceştia, cu cei şapte fii ai mei,
Ce-adăpostiţi în casa frate-meu
Cu toţii-au ars.

CALUGARUL

Oh, Dumnezeule !

NATAN

Cînd ați sosit, zăcusem nopți și zile
In pulbere — cenușă — amar plîngînd.
Plîngînd ? M-am judecat cu Dumnezeu,
Din minți ieșindu-mi, lumea-am blestemat
Creștinătății ne-mpăcată ură
Eu i-am jurat.

CALUGARUL

Vă cred ! Și cum vă cred !

NATAN

Dar judecata mi se-ntoarse iar,
Pe-ncetul, și-mi vorbi cu blîndă voce :
„Și totuși este Dumnezeu ! Și totuși
A fost și-o hotărîre-a lui aceasta !
Vino, și tălmăcește-n faptă ce
Incă de-atîta timp ai priceput,
Și ceea ce de tălmăcit în fapte
Mai greu nu e, decît de priceput.
Tu poți, de vrei ! Ridică-te !“ — Eu m-am
Sculat strigînd spre Dumnezeu : „Eu vreau !

Doar tu să vrei să vreau !" Şi-n clipa-aceea
Descălecînd în faţă-mi, dumneavoastră
Copilul mi-aţi întins, pe care îl
Ţineaţi ascuns. Ce-atuncea noi ne-am spus
De mult eu am uitat. Atît mai ştiu,
Luai copilul, în sălaşul meu,
Îl sărutai, îngenuncheai, şi într-un
Hohot de plîns zisei : „O, Doamne, după...
Cei şapte, — acuma iarăşi unul !"

CALUGARUL

Natan !
Îmi sînteţi un creştin ! Da, un creştin !
Cum altul nu a fost mai bun vreodat' !

NATAN

Norocul nostru ! Ceea ce pe mine
Creştin mă face-n ochii dumneavoastră,
Vă face-n ochii mei evreu ! Dar să
Curmăm înlăcrimarea. E grabnică
Nevoie-aici de-o faptă. Şi
Cu toate că iubire înşeptită
De-această unică, străină fată
Strîns mă legă, cu toate că doar gîndul

De-a-mi pierde'înc-o dat' ce-i şapte fii
Pe ea pierzînd-o, mă ucide: iată
De-o cere Providenţa iarăşi de
La mine, mă supun.

CALUGARUL

Tocmai aceasta
Voiam, la rîndu-mi, să vă sfătuiesc
Şi eu, şi văd că bunul vostru spirit
V-a îndemnat mai grabnic.

NATAN

Oricum însă
N-aş vrea întîiul tras-împins să mi-o
Răpească.

CALUGARUL

Nu, nici vorbă!

NATAN

Cine n-are
Drepturi mai mari asupra ei ca mine,
Ar trebui să aibă cel puţin
Drepturi mai vechi.

CALUGARUL

Desigur !

NATAN

Drepturi ce
Sîngele însuşi şi natura i
Le dă.

CALUGARUL

Aceasta-i şi părerea mea.

NATAN

Atunci numeşte-mi pe bărbatul care
Îi este rudă, frate, unchi sau văr,
Sau altceva din seminţie : nu
Mă-mpotrivesc să-i dau pe-aceea ce
A fost făcută şi crescut-a fi
Podoabă-oricărei case şi credinţe.
Nădăjduiesc că ştiţi despre acesta
Şi seminţia lui, oricum mai mult.

CALUGARUL

Bunule Natan, anevoie pot
Să ştiu mai multe, căci doar scurtă vreme
Am fost în slujba lui.

NATAN

N-aţi şti măcar
Din care seminţie i-a fost mama ?
N-a fost cumva din neamul Staufilor ?

CALUGARUL

Se poate. Da, aşa îmi pare.

NATAN

Nu se ,
Numea fratele ei Conrad de Staufen ?
Era templier ?

CALUGARUL

De nu mă-nşel. Dar staţi !
Imi amintesc acum că mai păstrez
O cărţulie de la fostul meu
Stăpîn. I-am scos-o din pieptar, cînd l-am
Inmormîntat la Ascalon.

NATAN

Ei ?

CALUGARUL

Un
Ceaslov era. Mi-am zis : acesta poate

Să fie încă de folos unui
Creştin. Nu mie însă, că eu nu
Ştiu să citesc.

NATAN

Dar despre carte ce
Mai ştii ?

CALUGARUL

Stau scrişi în ea, cum mi s-a spus,
La început şi la sfîrşit, toţi cei
Din neamul lui şi-al ei, scrişi chiar de mîna
Celui ce domn mi-a fost.

NATAN

Fugiţi şi-aduceţi
Degrabă cărţulia. Aur dau
Cît e de grea, şi mii de mulţumiri !
Fugiţi şi-aduceţi-o !

CALUGARUL

Prea bucuros !
Dar e-n arabă ceea ce a scris
Domnul în ea.

(Pleacă)

NATAN

Totuna-mi e. S-o văd!
Ah, Doamne, dacă fata aș putea
Să mi-o mai țin și astfel să-mi răscumpăr
Un ginere! Dar anevoie! Fie,
Precum e dat să fie! Cine însă
La patriarh umblă cu șoapta? N-oi
Uita să-ntreb. Doar n-a fi Daia? Daia?

Scena 8

Daia și Natan.

DAIA

(grăbită și perplexă)

Gîndiți, numai puțin, o, Natan!

NATAN

Ei?

DAIA

S-a speriat cumplit copila, cînd
Află că după ea venise...

NATAN

Cine ?
Trimisul patriarhului ?

DAIA

Al sorei
Sultanului.

NATAN

Nu patriarhul a
Trimis ?

DAIA

Nu auziți ? Prințesa Sittah,
Prințesa a trimis.

NATAN

Cum ? După cine ?
Cum ? După Reha ? Sittah a trimis ?
Ei, dacă Sittah a trimis, ea însăși,
Nu patriarhul...

DAIA

Dar de ce vă vine-n gînd
Chiar patriarhul ?

NATAN

Cum de ce ? N-ai prins
Încă nimic din partea asta ? Nici
Vreo şoaptă nu i-ai furişat ?

DAIA

Eu ? Lui ?

NATAN

Unde-s trimişii ?

DAIA

Dincolo, în faţă.

NATAN

Din prevedere însumi vreau să stau
Cu ei de vorbă. Numai patriarhul
De n-ar fi-n joc !

(Pleacă.)

DAIA

De altceva mi-e teamă
Acum ! Doar nu cumva această fată,
Unica presupusă fiică-a unui
Evreu bogat e bună şi pentru
Un musulman ? ! Mi-o pierde — u-iu-iu

Mi-o pierde templierul, dacă... dacă
Nu îndrăznesc încă un pas să fac :
Ei însăşi să-i descopăr cine este !
Voi folosi întîia clipă cînd
Noi două singure vom fi, în timp ce
Voi însoţi-o. Un cuvînt rostit
In treacăt n-are ce să strice. Da !
Acum, ori niciodată ! Fă-o, Daia !

(Se duce după Natan.)

ACTUL V

Scena 1

Scena: o odaie în palatul lui Saladin, în care au fost aduse pungile cu bani ce mai pot fi văzute.

Saladin, şi apoi diferiţi mameluci.

SALADIN

(intrînd)

Zac încă banii-aci. Şi nimenea
Nu ştie unde e dervişul care
Pesemne stă pe undeva la şah;
De-l face poate a uita de sine
De ce de mine n-ar uita? E-hei!
Răbdare numai! Noutăţi? Vreo veste?

UN MAMELUC

Sultane, o veste mult dorită-aduc,
De bucurie! Caravana din
Kahira vine, a sosit cu un
Tribut al Nilului pe şapte ani!

SALADIN

Ei, bravo, Ibrahim! Îmi eşti un crainic
Într-adevăr binevenit! Ha! În
Sfîrşit! Îţi mulţumesc pentru buna
Soţie!

MAMELUCUL
(aşteptînd)

(Daţi-o numai, că sînt vrednic!)

SALADIN

Ce mai aştepţi? Poţi să te duci.

MAMELUCUL

Şi alt
Nimic binevenitului?

SALADIN

Ce alt?

MAMELUCUL

Bunului crainic nici o plată ? Pîinea
Soliei nu i-o-ntindeți ? Eu aș fi
Întîiul sol pe care Saladin îl
Plătește doar cu vorbe ? Slavă-ar fi
Și-aceasta, de a fi întîiul crainic
Față de care Saladin a fost
Zgîrcit !

SALADIN

Ia-ți numai punga, uite, de
Acolo !

MAMELUCUL

Nu, nu-mi trebuie ! Chiar dacă
Mi-ați da acuma toate pungile.

SALADIN

Ah, încăpățînatule ! Vino.
Incoa ! Ai două pungi. Se duce ? Cum ?
Vrea să mă-ntreacă în noblețe ? Căci
Lui trebuie să-i fie mult mai greu
A renunța, decît îmi este mie
Să dau ! Ah, Ibrahim ! Dar ce-mi veni,

Scurt înainte de a părăsi
Acestea toate, de-a voi să fiu
Altfel decît am fost pînă aci ? Nu
Vrea Saladin ca Saladin să moară ?
Atunci el nici ca Saladin să nu
Trăiască !

UN AL DOILEA MAMELUC

În sfîrşit, sultane !

SALADIN

Dacă
Vii numai pentru a-mi vesti...

AL DOILEA MAMELUC

Că din
Egipet a sosit transportul, în
Sfîrşit !

SALADIN

Ştiam.

AL DOILEA MAMELUC

Venii deci prea tîrziu !

SALADIN

De ce spui : prea tîrziu ? Ia pentru bunul
Tău gînd o pungă, două...

AL DOILEA MAMELUC

Fac chiar trei !

SALADIN

Aşa e, te pricepi la socoteli !
Dar ia-le numai !

AL DOILEA MAMELUC

Va veni însă
Şi un al treilea, de va putea
Să vie altfel.

SALADIN

Cum ? Ce vrei să spui ?

AL DOILEA MAMELUC

Ca să vedeţi ! Şi-a frînt desigur ceafa !
De-ndată ce am fost, cei trei, destul
De siguri de sosirea caravanei,
Porni la goană fiecare. Cel

Din frunte de pe cal căzu, şi astfel
Eu înainte-ajung, şi-oi rămînea
In frunte pînă în oraş, pe unde
Linguşitorul Ibrahim cunoaşte
Mai bine, însă, străzile.

SALADIN

Ah, cel
Căzut ! Amice, cel căzut ! Să mi-l
Intîmpini — tot călare !

AL DOILEA MAMELUC

Da, numai
Decît ! Şi dacă mai trăieşte-mpart
Cu el pe jumătate-aceste pungi !

(Pleacă.)

SALADIN

Iată ce bun, ce nobil şi acesta !
Mai are cineva asemeni mameluci ?
Şi nu mi-ar fi îngăduit să cred
Că ei îmi vor putea sluji chiar drept
Exemplu ? Dar să-nlături orice gînd
De-a-i mai obişnui cu altceva
Pînă la urmă...

UN AL TREILEA MAMELUC

Saladin, sultane!

SALADIN

Eşti tu cel ce căzu?

AL TREILEA MAMELUC

Nu. Eu vestesc
Numai că-ndrumătorul caravanei
Emirul Mansor de pe cal coboară...

SALADIN

Aduceţi-l aici! Mai repede!
Dar iată-l că-i aci!

Scena 2

Emirul Mansor şi Saladin.

SALADIN

Bine-ai venit
Emire! Cum a fost? Ah, Mansor, mult
Te-am aşteptat!

MANSOR

Acest răvaş arată
Ce tulburări anume-a trebuit
Abulkassem la Thebais să stingă,
Mai înainte de-a putea de-acolo
Iar să pornim. Grăbii, pe cît putui,
Incoace mersul.

SALADIN

Pe cuvînt te cred.
Dar ia, bunule Mansor, ia numai
Decît acoperire proaspătă
Şi noi însoţitori, căci mai departe
Va trebui să pleci în grabă, partea
Mai mare-a banilor ducînd-o spre
Liban, unde aşteaptă tată-meu.

MANSOR

O fac, şi foarte bucuros.

SALADIN

Să-ţi iei
O pază nu prea slabă. Căci în preajma
Libanului primejdie pîndeşte.
N-ai auzit ? Se mişcă iar templierii !

Să fii cu ochii-n patru. Vino. Unde-ți
Adastă caravana ? Vreau s-o văd,
Să mă-ngrijesc eu însumi de plecare.
Apoi mă duc la Sittah.

Scena 3

Scena : palmierii în fața casei lui Natan, unde Templierul se plimbă.

TEMPLIERUL

Oricum, în casă n-oi intra. El se
Va arăta în cele de pe urmă.
Eram văzut degrabă, bucuros,
Mai ieri, alaltăieri. Sau voi vedea
Și asta ? Poate-mi dă opreliște
De-a mă plimba prin fața casei sale !
Hm ! Dar supărăcios mai sînt ! Ce mă
Făcu să mă-ntărît așa-mpotrivă-i ?
Imi spuse doar că nu-mi refuză încă
Nimic. Iar Saladin luă asupra-și
Să-l pregătească, să-l înduplece.
Sau poate este-n mine cuibărit
Creștinul mai adînc decît în el
Evreul ? Cine se cunoaște ca-n

Oglindă netedă ? De ce nu i-aş
Ingădui neînsemnatul furt
Ce şi-l făcu prilej de-a alunga
Pe un oreştin ? Desigur nu e mic
Furt, o asemeni creatură ! Nu !
O creatură ? Dar a cui ? A cui ?
Neîndoios că nu a sclavului,
Ce blocul l-a adus pe ţărmul sterp
Al vieţii, ca să plece-apoi. E mai
Curînd a cioplitorului, care
Inchipui în blocul aruncat
Figura ei divină ! Tatăl Rehei,
Adevăratul, ah, rămîne totuşi,
In veci, în veci, evreul, în pofida
Creştinului ce-o procreă. Şi dacă
Mi-o închipui numai iac-aşa
Ca o creştină fetişcană, fără
De toate acele însuşiri pe care
Doar un asemenea evreu putu
Să i le deie, spune-mi inimă,
Ce-anume-ar rămînea în ea, să-ţi placă ?
Nimic. Puţin. Chiar zîmbetul n-ar fi
Decît o moale tresărire-a unor
Muşchi, şi nevrednic el ar fi de vraja
Cu care-n colţul gurii ei se-mbracă.
Nu, nici surîsul ei. Căci mai frumos

Surîs văzui, cum pentru-o glumă, pentru
O linguşire sau galanterie
Se cheltueşte ! Fermecatu-m-a
Şi-acela ? Sau stîrnitu-mi-a dorinţa
De-a-mi risipi viaţa-n raza lui ?
Nu-mi amintesc. Şi ciudă port eu totuşi
Aceluia ce preţul mai înalt
I-l dete ? Cum ? De ce ? Sînt vrednic oare
De-acea batjocură cu care mă
Lăsă să plec, sultanul ? E destul
De grav că Saladin putu s-o creadă.
Ce mic i-am apărut, desigur ! M-am
Invrednicit de tot dispreţul ! Şi
Acestea toate pentr-o fată ? Curd !
In felu-acesta nu mai merge ! Schimbă
De cîrmă ! Flecăreala Daiei cel
Puţin rămîne greu de-adeverit.
Iată că vine cufundat în vorbă,
Ieşind din casă ! Ha ! Cu cine ? Cum ?
Cu fratele călugăr ? Ha ! Atunci
A şi aflat cam totul. Şi a fost
Trădat şi patriarhului.
Ce-ncurcături făcui, bicisnicul
De mine ! Cum ? O singură scînteie
A pasiunii, ce ne paşte, poate
Să ardă creierul de-a-ntregul ? ! Hei,

Mai repede, să mi te hotărăşti
Ce faci ! Vreau mai deoparte să aştept.
Poate călugărul îl lasă singur.

Scena 4

Natan şi Călugărul.

NATAN

(apropiindu-se)

Frate, vă mulţumesc din inimă.

CALUGARUL

Eu dumneavoastră, de asemeni.

NATAN

Cum ?
Şi pentru ce ? Pentru-ncăpăţînarea
De-a vă-mbia ce nu doriţi ? Da, dacă
'Ndîrjirea dumneavoastră de asemeni
S-ar fi-nmuiat ! Şi dacă-n nici un chip
N-aţi vrea cu sila mai bogat să fiţi
Ca mine.

CALUGARUL

Cartea nu-i a mea, e-a fetei.
E-ntreaga moştenire-a ei, paternă.
Oricum, e cineva cu ea mereu,
Şi-acela... sînteţi dumneavoastră. Ah,
Dea Dumnezeu să nu vă pară rău
Vreodat', de-a fi făcut atîtea pentru ea.

NATAN

Să-mi pară rău vreodat' ? Nu, niciodat' !
Să nu vă faceţi griji !

CALUGARUL

Ei, ei ! Vedeţi !
Şi totuşi, patriarhii, templierii...

NATAN

Aceştia n-ar putea să-mi facă rău,
Atît ca să regret ceva, necum
Aceasta. Sînteţi oare-atît de sigur
Că e un templier cel ce aţîţă
Pe patriarh ?

CALUGARUL

Aproape că un altul
Nici n-ar putea să fie. Căci a fost

Un templier cel ce vorbi scurt timp
Cu el mai înainte. Ceea ce
Am auzit pe urmă... de!

NATAN

Dar este-n
Ierusalim în clipa asta numai
Un singur templier. Îl știu. Mi-e prieten.
Un tînăr, nobil și deschis bărbat!

CALUGARUL

Același trebuie să fie! Căci
Vedeți, nu-i totdeauna potriveală
Între ce ești și ceea ce în lume
Ar trebui să fii.

NATAN

Așa e, din
Păcate! Facă deci oricine răul
Sau binele de care e în stare!
Cu cartea voastră, frate, eu țin piept
Oricui; cu ea mă duc de-a dreptul la
Sultan!

CALUGARUL

Vă spun noroc! De-aici însă
Vă părăsesc.

NATAN

Şi nici măcar nu aţi
Văzut-o ? Dar veniţi, întoarceţi-vă
Cît mai degrabă ! Ah, patriarhul
Azi cel puţin de n-ar afla nimic !
Dar ce ? Spuneţi-i ce doriţi şi astăzi !

CALUGARUL

(Pleacă.)

Eu nu. Şi rămîneţi cu bine !

NATAN

Să
Nu ne uitaţi, iubite frate. Doamne !
De ce nu pot să cad aicea în
Genunchi numaidecît sub cerul liber ?
Cum se desface de la sine nodul
De care-atîta mă temeam ! O, Doamne !
Cît de uşor îmi este-acuma, cînd
Pe lume nu mai am nimic de-ascuns !
In faţa oamenilor pot acum
Să umblu liber ca şi-n faţa ta,
Ce singur nu eşti nevoit pe om
Să-l judeci după fapte, care numai
Arareori sînt ale sale, Doamne !

Scena 5

Natan şi Templierul care vine dintr-o parte spre el.

TEMPLIERUL

Hei, Natan, aşteptaţi ! Luaţi-mă
Cu dumneavoastră !

NATAN

Cine strigă, cine ?
Îmi sînteţi dumneavoastră, cavalere ?
Unde mi-aţi fost, că nu v-am întîlnit
La Saladin sultanul ?

TEMPLIERUL

Rătăcit-am
Pe-acelaşi drum, dar nu v-aţi supărat ?

NATAN

Eu nu. Dar Saladin...

TEMPLIERUL

Toomai plecarăţi.

NATAN

Şi i-aţi vorbit ? Atunci e bine.

TEMPLIERUL

Insă
Parcă ar vrea să stea de vorbă
Cu amîndoi.

NATAN

Cu-atît mai bine. Iacă,
Veniţi cu mine. Căci la dînsul mă
Duceam.

TEMPLIERUL

Natan, pot să vă-ntreb de cine
V-aţi despărţit ?

NATAN

Cum ? Poate nu-l cunoaşteţi ?

TEMPLIERUL

N-a fost nevinovatul, fratele,
Călugărul pe care patriarhul
Il foloseşte drept iscoadă ?

NATAN

Poate.
Oricum, stă-n preajma patriarhului.

TEMPLIERUL

E un şiret, ce-şi ştie ale sale.
Cînd pregăteşte vreo ticăloşie,
Trimite înăuntru simplitatea.

NATAN

Simplicitatea proastă, nu pe cea
Evlavioasă.

TEMPLIERUL

Nici un patriarh
Nu crede-n cea evlavioasă.

NATAN

Pentru
Acest simpluţ stau chezăşie
Eu. Nu va ajuta pe patriarhul
Să ducă la îndeplinire vreo
Ticăloşie.

TEMPLIERUL

Se preface astfel.
Dar despre mine nu v-a spus nimic?

NATAN

Nimic anume despre dumneavoastră.
Cred că nici numele nu vi-l cunoaşte.

TEMPLIERUL

Da, anevoie mi l-ar şti.

NATAN

Dar despre
Un templier el totuşi îmi vorbi...

TEMPLIERUL

Şi ce anume ?

NATAN

Nu aş crede că
La dumneavoastră se gîndea.

TEMPLIERUL

Aceasta
Deocamdată nu se ştie. Ce vă
Spunea ?

NATAN

Că cineva... că un... m-ar fi
Pîrît la patriarhul său...

Că v-a
Pîrît ? Aceasta-i o minciună, să-mi
Dea voie. Natan, ascultați-mă.
Eu nu sînt omul gata a nega.
Ce am făcut, voi recunoaște c-am
Făcut. Dar nici nu sînt de teapa celor
Ce vor să apere cu orice preț
Drept bine și frumos tot ce-au făcut.
De ce m-aș rușina de o greșeală ?
N-am oare gîndul tare de-a-ndrepta ?
Și nu știu pînă unde oamenii
In chipu-acesta pot s-o ducă ? Natan,
Să m-ascultați ! Sînt templierul despre
Care vorbi călugărul și care
V-ar fi pîrît ! Știți dumneavoastră ce
M-a tulburat și ce-mi aduse-n clocot
Toată ființa ? Fluștiratecul
De mine ! Să m-arunc venii cu trup,
Cu suflet, să m-arunc în brațele
Dumneavoastră. Cît de rece însă,
Și ce domol voi m-ați primit ! Domol
E mult mai grav ca rece ! Ah, și cum
V-ați străduit să ocoliți avîntu-mi,

Ce măsurat ! Cu ce-ntrebări culese
Aşa, din vînt, voiaţi păreri să-mi daţi
Că îmi răspundeţi ! Bine nu-i să mi
Le trec prin minte toate-acestea, dacă
Vreau să mă stăpînesc ! Auziţi-mă,
O, Natan ! Iar în frămîntarea-aceea
Se furişă în urma mea, grăbită,
Ştiţi cine ? Daia ! Să-mi arunce în
Auz secretul ce mi se păru
C-ar lămuri purtarea dumneavoastră
Atît de enigmatică.

NATAN

Ce vreţi
Să spuneţi ?

TEMPLIERUL

Ascultaţi pînă la capăt !
Închipuire îmi făcui că nu
Aţi vrea să pierdeţi bucuros în mîna
Unui creştin ce-aţi dobîndit prin furt
De la creştini. Şi gîndul îmi veni
Cuţitul să vi-l pun la gît, şi-aceasta
Bine şi făr' de-amînare !

NATAN

Bine ?
Dar unde şi în ce-ar fi binele ?

TEMPLIERUL

O, Natan, ascultaţi-mă ! Desigur,
Bine n-a fost ce am făcut. Căci nici
O vină nu aveaţi. Neroada Daia
Nu ştie ce vorbeşte. Vă urăşte
Şi-ncearcă numai să v-amestece
Intr-o afacere urîtă ! Se prea poate !
Eu sînt un tînăr gură-cască, prea
Entuziast la început şi la
Sfîrşit, şi care făptuieşte ori
Prea mult, ori prea puţin ! Aceasta-i
De-asemeni cu putinţă. Natan, Natan,
Iertaţi-mă !

NATAN

De mă luaţi aşa...

TEMPLIERUL

Şi astfel mă dusei la patriarhul ;
Nu v-am numit însă în nici un fel.
Că eu v-aş fi numit, e o minciună,
Precum spuneam. I-am arătat aşa-n

Deobște întîmplarea, spre-a-i afla
Părerile. Nu trebuia să fac
Nici asta, nu încape îndoială ;
Deoarece știam că patriarhul
E un mișel. De ce nu v-am vorbit
De-a dreptul ? Trebuia numaidecît
Biata copilă s-o jertfesc pentru
Primejdia de-a pierde un asemeni
Părinte ? Dar ce are-a face mai
La urmă ? Mișelia aceluia,
A patriarhului, mereu aceeași,
Mă-ntoarse pe drum scurt la mine însumi.
Să ducem, Natan, pîn-la capăt gîndul.
Ce-ar fi, presupunînd că el v-ar ști
Și numele ? Ce alt mai mult ? El poate,
Dacă-i a nimănui, copila să
V-o ia. Din casa voastră poate numai
La mănăstire s-o tîrască. Deci
Dați-mi-o mie ! Dați-mi-o și să-l
Lăsăm să vie ! Ha ! Aș vrea să-l văd
Luîndu-mi — el — femeia ! Dați-mi-o !
Degrabă ! Fie ea creștină sau
Evreică, sau nimic din astea două.
Totuna-mi e ! N-o să vă întreb de asta
Nici azi, nici mai tîrziu vreodat' în toată
Viața mea. Oricum, și orice-ar fi ă

NATAN

Credeţi pesemne c-aş avea mare
Nevoie de-a ascunde adevărul ?

TEMPLIERUL

Oricum, şi orice-ar fi !

NATAN

Nu v-am ascuns
Nici vouă şi nici altora cari ar
Dori s-o ştie — după cuviinţă —
Că e creştină, fată adoptivă.
De ce nu i-am mărturisit-o ei,
E-o faptă pentru care numai ei
Va trebui să-i cer iertare.

TEMPLIERUL

Nu,
Nici ei ! Ingăduiţi-i cu alţi ochi
Să nu vă vadă niciodată, şi
Scutiţi-o de dezamăgirea unei
Asemenea descoperiri. Mai sînteţi
Incă stăpînu-i unic. Daţi-mi-o !
Vă rog, o Natan, daţi-mi-o ! Iată,

Eu singur, numaĭ eu v-o pot salva
A doua oară.

NATAN

Da ! Ai fi putut.
Acum e prea tîrziu.

TEMPLIERUL

Cum prea tîrziu ?

NATAN

Să mulţumim — da, patriarhului...

TEMPLIERUL

Cui ? Patriarhului ? Să-i mulţumim ?
Dar pentru ce ? S-a-nvrednicit acela
De-o mulţumire ? Pentru ce ?

NATAN

Că ştiu
Cu cine este ea-nrudită, şi-n a
Cui grijă dată poate fi cu toată
Increderea.

TEMPLIERUL

Să-i mulţumească pentru
Aceasta cel ce pentru altceva şi
Pentru mai mult i-a mulţumi !

NATAN

Vedeţi,
Din mîinile acelor rude veţi
Fi nevoit s-o dobîndiţi de-acum
Şi dumneavoastră, nu din ale mele !

TEMPLIERUL

Sărmană Reha ! Cîte ţi se întîmplă !
Ce pentru alţi orfani noroc ar fi,
Devine pentru tine nenoroc.
Natan, pe unde sînt acele rude ?

NATAN

Pe unde sînt ?

TEMPLIERUL

Şi cine sînt ?

NATAN

Un frate,
Un frate-ndeosebi i se găsi,
De la acela să o cereți!

TEMPLIERUL

Cum?
Un frate? Și ce-i fratele? Soldat?
Un preot? Ah, răspundeți-mi, să văd
Ce pot nădăjdui.

NATAN

Nu e nici una
Nici alta... sau... sau amîndouă la
Un loc. Prea bine încă nu-l cunosc.

TEMPLIERUL

Și-afară de-aceasta?

NATAN

Un bărbat
Desigur foarte brav, la care Reha
Rău nu se va simți!

TEMPLIERUL

Şi un creştin,
Desigur! Cîteodată nu mai ştiu
Ce trebuie să cred, o Natan, despre
Omul ce sînteţi. Nu vă supăraţi!
N-a fi silită ea să joace pe
Creştina-ntre creştini, n-a deveni-n
Sfîrşit ce cam de mult se face-a fi?
Grîul curat, ce-l semănaţi, nu-l
Va-năbuşi în cele de pe urmă
Rea buruiană? Sau... sau astea nu
Vă fac vreo grijă? Totuşi, ah, îmi spuneţi
Că ea la fratele ei rău nu s-a
Simţi?

NATAN

Nădăjduiesc. Dacă la el
De-o lipsă suferi-va, ea ne are
Încă pe noi, pe dumneavoastră şi
Pe mine.

TEMPLIERUL

Oh, ce i-ar putea lipsi
La el fiind? Nu va aduce-un frate
Mîncare şi veşminte surioarei,
Zaharicale şi podoabe? Ce-i

Va trebui unei surori mai mult ?
Ei, da : şi un bărbat ! Dar şi pe-acela
Frăţînele i-l va găsi la timp,
Cum altul nu-i. Cel mai creştin va fi
Şi cel mai bun ! O, Natan, Natan !
Ce înger aţi crescut pe care alţii
De-acum o să vi-l urîţească !

NATAN

Nu,
Să n-aveţi grijă ! De iubirea noastră
El fi-va totdeauna îndeajuns
De vrednic.

TEMPLIERUL

Rogu-vă nu spuneţi asta
Despre iubirea mea ce cu nimic
Nu poate fi-nşelată, cu nimic.
Dar staţi ! Să-mi spuneţi, ştie ea,
Sau bănuieşte măcar ce cu ea
Se-ntîmplă ?

NATAN

S-ar putea, cu toate că
Nu văd de unde-ar şti.

TEMPLIERUL

Totuna-mi e.
Cu ce primejdii o pîndeşte soarta,
Ea trebuie s-o afle, orişicum,
Chiar de la mine. Gîndul meu de-a nu
O mai vedea decît în clipa cînd
A mea pot s-o numesc, putere nu
Mai are-asupră-mi. Mă grăbesc...

NATAN

Staţi, Staţi !
Unde ? Incotro ?

TEMPLIERUL

La ea ! Să văd, dacă
Destul e de bărbată inima-i
De fată, ca să ia o hotărîre
Ce singură e vrednică de ea.

NATAN

Şi-aceasta-ar fi ?

TEMPLIERUL

De dumneavoastră şi
De fratele-i să nu se sinchisească
De-acum încolo.

NATAN

Şi ?

TEMPLIERUL

Să mă urmeze,
De-ar trebui prin asta să ajungă
Soţia chiar a unui musulman.

NATAN

Staţi ! Staţi ! Că n-o-ntîlniţi ! Ea e la Sittah,
Sora sultanului.

TEMPLIERUL

De cînd ? De ce ?

NATAN

De vreţi, puteţi găsi acolo şi
Pe fratele. Veniţi numai cu mine.

TEMPLIERUL

Pe fratele ? Pe care ? Al Siitei sau
Al Rehei ?

NATAN

Lesne s-ar putea să fie
Al amînduror. Dar veniţi, veniţi,
Vă rog.

(Îl duce.)

Scena 6

Scena : haremul Sittei

Sittah şi Reha conversînd.

SITTAH

Mă bucur tare mult de tine,
Draga mea fată. Nu-mi fi îns-atîta de
Sfioasă. Veselă să-mi fii. Şi să-mi
Vorbeşti !

REHA

Prinţesă !...

SITTAH

Nu. Prinţesă nu.
Pe nume zi-mi, pe nume : Sittah, sau

Prietenă, sau surioară, da ;
Numeşte-mă măicuţă, ceea ce
Aproape că-aş putea să-ţi fiu. Eşti dulce
Şi tînără, cuminte, credincioasă.
Cîte nu ştii şi cîte n-ai citit !

REHA

Citit, eu ? Eu citit ? O, Sittah ! Poate-ţi
Baţi joc de mica şi neroada soră ?
Abia-de pot citi !

SITTAH

De-abia, micuţo ?

REHA

Citesc puţin din palmă, tatălui.
Credeam că îmi vorbeşti de cărţi cu slove.

SITTAH

Da, despre cărţi vorbeam.

REHA

Ei, da, de-acelea
Citesc într-adevăr cam anevoie.

SITTAH

Intr-adevăr ?

REHA

Da, pe cuvînt. Căci tata
Ţine puţin la recea-nvăţătură,
Ce minţii i se-ntipăreşte doar
Cu semne moarte.

SITTAH

Ah, ce spui ? Dar are
Dreptate, cel puţin în parte. Şi
Atîtea cîte ştii...

REHA

Din gura sa
Le ştiu şi nu de-aiurea. Şi aş putea
Să-ţi spun cam despre toate, cum, de ce,
Şi cînd m-a învăţat.

SITTAH

In felu-acesta
Totul mai strîns se leagă, căci înveţi
Cu sufletul întreg.

REHA

Desigur că
Şi Sittah a citit puţin sau chiar
Nimic.

SITTAH

Cum adică ? Mîndră n-aş fi
Să fie dimpotrivă ! Care-i însă
Motivul ce te-ndeamnă-a crede astfel ?
Dar să vorbeşti făţiş !

REHA

Ea e firească,
In toate-atît de-asemeni sieşi.

SITTAH

Şi ?

REHA

Doar rareori ne lasă cărţile
Aşa cum sîntem, spune tata.

SITTAH

Ce om,
Ce om e tată-său !

REHA

Nu este-așa ?

SITTAH

Cum nimerește totul !

REHA

Nu-i așa ?
Și pe acesta, pe-acest tată...

SITTAH

Doamne

Tu plîngi ?

REHA

Și pe acesta, pe-acest tată
Ah, trebuie s-o spun ! Ah aer, aer !

(Se aruncă la picioarele Sittei, copleșită de lacrimi.)

SITTAH

Copilo, ce-i ? Ce ți se-ntîmplă ? Reha !

REHA

Pe-acesta, pe-acest tată, trebuie
Acum să-l pierd.

SITTAH

Să-l pierzi? Pe el? Pe el?
Cum asta? Fii pe pace! Niciodată!
Ridică-te!

REHA

Nu, în zadar te-ai îm-
biat o prietenă să-mi fii şi soră.

SITTAH

Dar sînt, iată că sînt! Ridică-te,
Chem, altfel, ajutor!

REHA

(care se ridică, stăpînindu-se)

Ah, iartă-mă!
Durerea m-a făcut să uit cu totul
Cine, ce eşti! În faţa Sittei nu
Ajută văicăreala, desperarea!
Doar judecata rece, liniştită,

Are cuvînt în fața ei ! Învinge
În fața ei numai ce mintea e
In stare-a apăra !

SITTAH

Atunci, de ce
Te temi ?

REHA

Ah, prietenă și surioară !
Nu-ngădui, nu-ngădui să mi
Se dea cu sila un alt tată, nu !

SITTAH

Alt tată ? Cu de-a sila ? Cine
Cine-ar putea aceasta, draga mea ? !

REHA

Cine ? O, draga mea de Daia, ea,
Ea ar putea să vrea aceasta. Tu,
Tu nu cunoști pe buna reaua Daia !
Ah, Dumnezeu s-o ierte și s-o răs-
plătească pentru multul bine, multul
Rău ce-mi făcu !

SITTAH

Rău ţie ? Ah, atunci
Puţină-i bunătatea-n ea.

REHA

Şi totuşi
Ce bună e ! Ce bună !

SITTAH

Cine-i ea ?

REHA

Ea ? O creştină, ce-n copilărie
M-a îngrijit şi m-a crescut, cum nici
Nu crezi, că lipsa mamei n-am simţit-o
Intru nimic. S-o răsplătească Cel
De sus ! Dar care-mi dete şi atîtea,
Atîtea spaime, chinuindu-mă.

SITTAH

Şi cum ? De ce ? Cu ce ?

REHA

Biata femee —
Ţi-am spus că e creştină — trebuie

Din dragoste pe alţi să chinuiască.
E-una din acele exaltate ce-şi
Închipuie că singure cunosc
Adevăratul drum spre Dumnezeu.

SITTAH

Da, înţeleg.

REHA

Şi care îndemnate
Se simt să-ndrume pe-astă cale
Pe orişicine. Nici n-ar putea
Să facă altfel. Căci, oricum, de este
Adevărat că numai calea-aceasta
E calea dreaptă, cum ar şi putea
Să-şi lase prietenii să umble pe
O altă cale, care duce în
Pierzanie, în veşnicul prăpăd?
Ar trebui să fie cu putinţă
Pe-acelaşi om deodată să-l iubeşti
Şi să-l urăşti. Dar nu aceasta e
Ce mă sileşte jalbe să ridic
Cu strigăt împotriva ei. Aş fi
'Ndurat încă-nfruntarea, tînguirea,
Ameninţarea, rugămintea ei,

Prea bucuroasă, căci m-au adus ades
La gînduri bune şi folositoare.
Şi cine n-ar fi măgulit să vadă
Că-i este cuiva-atît de scump şi drag,
Că n-ar putea să-ndure gîndul de
A fi odată despărţit pe veci
De-acela !

SITTAH

Foarte-adevărat !

REHA

Dar asta —
Oricum — aceasta merge prea departe !
Acestui lucru împotrivă nu-i
Pot pune chiar nimic, nici o dovadă,
Nici o răbdare, nu !

SITTAH

Dar ce şi cum ?

REHA

E vorba de descoperirea ce-mi
Făcu chiar adineaori.

SITTAH

Ce vorbeşti ?
Descoperire ? Ţie, adineaori ?

REHA

Da, chiar acum. Ne-apropiam pe cale,
Venind încoa', de-un templu în ruină,
Creştin. Deodată se opri, părea
Cu sine a lupta, cu ochii umezi
Privea cînd sus la cer, cînd jos la mine.
„Vino — îmi zise — prin ăst templu
Să mergem într-acolo". Ea-nainte,
Eu o urmez, cu spaimă ochii peste
Ruină mi-i port. Ea se opreşte, şi
Deodat' mă văd cu ea pe treptele
Unui altar. Ah, ce simţii, cînd o
Văzui căzîndu-mi la picioare cu
Lacrimi fierbinţi, frîngîndu-şi mîinile !...

SITTAH

O, biet copil !

REHA

Şi conjurîndu-mă
In numele divinei ce acolo

Minuni atîte-o fi făcut, în ochi
Cu-adevărată milă, îmi ceru
De mine însămi să mă-ndur sau măcar
S-o iert că e silită a-mi
Descoperi pretenţia ce-o are
Asupra mea biserica, a ei!

SITTAH

(Nenorocita! Cum am presimţit!)

REHA

C-aş fi din neam creştin şi botezată.
Că nu sînt a lui Natan fiică şi
Că el nu-i tatăl meu! O, Doamne! Doamne!
Că el nu-i tatăl meu! O, Sittah, Sittah!
Îţi cad iar la picioare!

SITTAH

Reha! Reha!
Ridică-te! Soseşte frate-meu!
Ridică-te!

Scena 7

Saladin şi cei de mai înainte.

SALADIN

Dar ce-i aicea, Sittah?

SITTAH

Copila s-a pierdut cu firea.

SALADIN

Cine-i ?

SITTAH

Ştii doar...

SALADIN

Fiica lui Natan, Natan
Al nostru ? Dar ce are ?

SITTAH

Fată dragă
Vino-ţi în fire ! Vezi... Sultanul...

REHA

(se tiraşte la picioarele lui Saladin cu capul plecat)

Nu... nu !
Nu mă ridic, faţa sultanului
Nu voi s-o văd — nici să admir nu voi
In ochii şi pe fruntea sa lucirea
Eternei bunătăţi, mai înainte...

SITTAH

Ridică-te !

REHA

Mai înainte de-a-mi
Promite el — sultanul — nu...

SALADIN

Ei, haide !
Uite-ţi promit, orice ar fi !

REHA

Să-mi laşi
Pe tată-meu. Şi nici pe mine altui
Să nu mă-ngădui. Încă nu ştiu cine
Să-mi fie tată mai doreşte,
Şi nici nu vreau să ştiu. Dar oare
Sîngele singur, numai sîngele-ar
Putea să facă-un tată ?

SALADIN

(ridicînd-o)

Bag de seamă...
Vai, cine-a fost atît de crunt să-ţi spună
Asemeni lucruri ? S-a statornicit
Aceasta ? Cu dovezi din plin ?

REHA

Pesemne,
Căci Daia a aflat-o de la doica
Ce m-a hrănit.

SALADIN

Ei, de la doică!

REHA

Murind, datoare se simți să se
Destăinuiască.

SALADIN

Da, murind. Nu mai
Degrabă aiurînd? Dar chiar de-ar fi
Adevărat! Rămîne că nu sîngele
Nu singur sîngele pe-un tată-l face!
La dobitoace, da! El dă-ndeobște
Intîiul drept la dobîndirea unui
Asemeni nume. Nu, nu-ți fie teamă!
Știi ce? De-ndată ce doi tați se ceartă
Pentru tine, lasă-i, ia-ți mai bine
Pe-al treilea! Ia-mă pe mine-atunci
Drept tată!

SITTAH

Fă-o! Fă-o!

SALADIN

Tată bun,
Un tată foarte foarte bun aş fi !
Dar stai că-mi vine-n minte ceva şi
Mai potrivit. La ce-i nevoie chiar
De taţi ? Şi dacă ăştia mor ? Mai bine
Din vreme-ţi cauţi pe cineva care
Vrea să trăiască viaţa-ntreagă
Cu noi. Tu încă nu cunoşti pe nimeni ?

SITTAH

N-o fă să înroşească !

SALADIN

Dar chiar asta
Mi-am pus în cap ! Căci înroşirea face
Frumoase pe urîte : cum n-ar face
Şi mai frumoase pe frumoase ? Am dat
Poruncă, Natan, tatăl-tău, să vie
Aici, şi încă cineva ! Îl ştii ?
Poate-l ghiceşti ! Aici ! Ingădui, Sittah,
Ingădui, nu-i aşa ?

SITTAH

O, frate !

SALADIN

Ca sa
Roşeşti în faţa lui, copilă dragă!

REHA

În faţa cui? Eu... să roşesc?

SALADIN

Micuţo!
Ah, prefăcută! Sau, de vrei, păleşte!
Cum vrei, şi mai ales, cum poţi!

(O sclavă intră şi se apropie de Sittah)

Au şi
Sosit?

SITTAH

(către sclavă)

Lasă-i să intre. Ei sînt, frate!

Scena din urmă

Cei de mai înainte, Natan şi templierul.

SALADIN

Ah, buni, dragi prieteni! Ţie, Natan, ţie
Vreau să-ţi vorbesc mai înainte de

Orice,. că poţi, de-ndată ce doreşti,
Să-ţi iei toţi banil înapoi!

NATAN

Sultane!

SALADIN

Acum sînt gata şi eu, ce doreşti
Să-ţi împlinesc...

NATAN

Sultane Saladin!

SALADIN

Sosind acuma caravana, iarăşi
Mă văd bogat precum de mult n-am fost.
Vino şi spune-mi cam de cît duci lipsa
Spre-a întreprinde îndrăzneţ o mare
Afacere! Şi voi neguţătorii
Aveţi mereu nevoie de bani gata.

NATAN

De ce-am vorbi însă întîi despre
Asemeni mărunţişuri? Văd acolo

Un ochi în lacrimi. Mi se pare mult
Mai nimerit pe-acela să-l zbicim.
(se duce spre Reha)
Ai plîns ? Ce ai ? Eşti încă fiica mea ?

REHA

Ah, tată !

NATAN

Ne-nţelegem şi-i de-ajuns.
Să mi te stăpîneşti şi fii senină,
Dacă în pieptu-ţi inima o mai
Numeşti a ta şi dacă inima
Primejduită nu-i de alte pierderi,
Deoarece pe tatăl tău nicicînd
Tu nu-l vei pierde !

REHA

Altul eu nu vreau !

TEMPLIERUL

Un altul nu ? Atunci m-am înşelat.
Ce nu te temi a pierde, n-ai crezut
Nicicînd să fie-al tău, şi n-ai dorit.
E bine-aşa ! Dar asta, Natan, schimbă

Cam totul ! Saladin, noi am venit
Chiar la chemarea ta, dar eu te-am dus
In rătăcire : nu te osteni
De-acum !

SALADIN

Ah, tinere ! Ai vrea ca tot
Şi toate să te-ntîmpine şi să te
Ghicească ?

TEMPLIERUL

Ai auzit şi ai văzut,
Sultane, ce şi cum.

SALADIN

Intr-adevăr !
Destul de trist e însă că nu-mi eşti
De cauza ta mai sigur !

TEMPLIERUL

Iată că
Acuma sînt !

SALADIN

Cine de-o faptă bună
A sa-i prea mîndru, şi-o retrage. Ce-ai

Salvat, proprietate nu-ți devine.
Căci altfel hoțul, care intră-n foc
Din pricina zgîrceniei, ar fi
Și el erou, cum tu ești unul!

(Se duce spre Reha, și o conduce către templier.)

Vino,
Dragă copilă! Vino, nu-ți lua
La inimă chiar totul; dacă altfel
Ar fi el, n-ar mai fi atît de mîndru
Și nici ardoare n-ar avea: și poate
Atunci el nu te-ar fi salvat. Să-i pui în
Socoată una pentru alta. Vino,
Și rușinează-l. Fă ce el... ce el ar
Fi trebuit și s-ar fi cuvenit:
Mărturisește-i dragostea ce-i porți,
Îmbie-te, soție să-i devii.
Dispreț dacă ți-arată, afle totuși
Cu cît mai mult, prin pasul tău acesta,
Făcuși, decît vreodată pentru tine
El. Ce-a făcut la urma urmelor
El pentru tine? Că și-a afumat
Puțin obrajii? Dacă se mîndrește,
N-are nimic din frate-meu Asad.
Îi poartă masca, nu și inima.
Vin' numai, draga mea...

SITTAH

Ah, du-te dragă.
E încă tot foarte puţin alături
De mulţumirea ce i-o porţi. Nimic
Aproape.

NATAN

Stai, sultane! Sittah, stai!

SALADIN

Şi tu?

NATAN

Aici mai are şi-altul un
Cuvînt de spus!

SALADIN

Nu pot tăgădui.
Neapărat că are un cuvînt aici
Şi un asemeni tată, ce-a crescut-o.
Cuvîntul cel dintîi chiar, dacă vrei.
Auzi? Ştiu totul.

NATAN

Tocmai totul, nu!
Nu despre mine eu vorbesc. Un altul,

Sultane Saladin, cu totul altul
Este acela ce-ar trebui şi el
Să fie ascultat !

SALADIN

Dar cine ?

NATAN

Cine ?

Fratele ei !

SALADIN

Fratele Rehei ?

NATAN

Da !

REHA

Fratele meu ? Un frate ? Am un frate ?

TEMPLIERUL

(tresărind, ca şi cum s-ar trezi dintr-o sălbatică şi mută risipire sufletească)

Unde-i ? Unde-i ăst frate ? Încă n-a
Sosit aici ? Mi se spunea că am
Să-l întîlnesc aici !

NATAN

Răbdare numai!

TEMPLIERUL

(deosebit de amar)

El i-a găsit un tată, oare-acum
N-o să-i găsească și un frate?

SALADIN

Asta
Ne mai lipsea! O bănuială-atît
De josnică n-ar fi rostit un Asad!
Dă-i înainte tot așa! Ah, Doamne!

NATAN

Iartă-l! Eu bucuros îl iert. Mai știi
Ce-n locul lui la vîrsta sa am fi
Gîndit și noi?

(Se duce prietenește spre el.)

Așa e, cavalere!
Mereu după ne-ncredere urmează...
Urmează bănuiala! Dacă de la
'Nceput mi-ați fi destăinuit, deschis,
Adevăratul vostru nume...

TEMPLIERUL

Cum ?

NATAN

Nu sînteţi Staufen !

TEMPLIERUL

Dar... dar cine sînt ?

NATAN

Nu Curd de Staufen vă numiţi !

TEMPLIERUL

Dar cum ?

NATAN

Leon de Filnek vă numiţi !

TEMPLIERUL

Cum ? Cum ?

NATAN

Aţi înlemnit ?

TEMPLIERUL

Desigur ! Cine-o spune ?

NATAN

Eu care-atîtea-aş mai putea să spun,
Dar care nu vă spune c-aţi minţit.

TEMPLIERUL

Nu?

NATAN

Se prea poate că şi celalt nume
Vi se cuvine să-l purtaţi.

TEMPLIERUL

Vă cred.
(Asta-l făcu chiar Dumnezeu s-o spună.)

NATAN

Căci mama voastră-a fost din neamul
Staufen.
Fratele ei, un unchi ce v-a crescut,
Căruia v-au lăsat părinţii în
Germania, cînd alungaţi de cerul
Prea aspru iarăşi în această ţară
Se-ntoarseră — unchiul acela Curd
De Staufen se numea şi v-a crescut

Ca fiu al său! E mult de cînd veniră[ţ]i
Cu el prin părţile acestea? Mai
Trăieşte?

TEMPLIERUL

Ce-aş putea răspunde, Natan?
Aşa-i nu-ncape vorbă. El e mort.
Eu am venit numai cu cea din urmă
Întăritură-a ordinului nostru.
Dar, dar — ce au a face toate astea
Cu fratele — frăţînul ei, al Rehei?

NATAN

Tatăl, al vostru tată...

TEMPLIERUL

Şi pe-acesta
L-aţi cunoscut?

NATAN

Prieten mi-a fost.

TEMPLIERUL

Prieten
V-a fost? E cu putinţă, Natan?

NATAN

Wolf
De Filnek se numea, dar nu era
German.

TEMPLIERUL

Şi-aceasta-o ştiţi ?

NATAN

Căsătorit
Era numai cu o germană, şi se
Dusese doar pe scurtă vreme în
Germania...

TEMPLIERUL

Opriţi-vă, vă rog.
Dar fratele, frăţinul Rehei...

NATAN

Sînteţi
Chiar dumneavoastră !

TEMPLIERUL

Eu, eu... fratele...
Al ei ?

REHA

El fratele... al cui ? Al meu ?

SITTAH

Fraţi ?

SALADIN

(vrea să meargă spre el)

Ah, frate !

TEMPLIERUL

(se dă îndărăt)

Eu, frăţînul ei !

REIIA

(se opreşte şi se întoarce către Natan)

Ah, nu se poate, nu se poate, nu.
Ah, inima lui nu o ştie ! Doamne !
Ah, Doamne, sîntem impostori.

SALADIN

(către templier)

Cum ? Ce ?
Înşelători ? Crezi ? Poţi să crezi ? Atunci
Înşelător eşti însuţi. Mincinos
E tot ce ai : obrazul, glasul, mersul.
Nimic nu este-al tău. Să vrei aşa
O soră-a nu ţi-o recunoaşte ! Pleacă !

TEMPLIERUL

(apropiindu-se cu umilință de el)

Nu-mi tălmăci greșit uimirea și tu
Sultane! Anevoie l-ai văzut
Pe-Asad într-o asemeni cumpănă;
Cum poți să spui în clipa-aceasta că
Pe el nu-l recunoști și nici pe mine?

(Grăbindu-se spre Natan.)

Mult îmi luați și mult îmi dați, o, Natan!
Din plin, cu amîndouă mîinile.
Îmi dați mai mult, decît luați, o, Natan,
Da, infinit mai mult!

(Îmbrățișînd pe Reha.)

O, sora mea!

NATAN

Blanda de Filnek!

TEMPLIERUL

Blanda? Blanda? Reha
Nu? Reha voastră nu mai e? O, Doamne!
Vă lepădați de ea, redîndu-i, vai,
Un nume de demult, unul creștin.
Vă lepădați... Din cauza mea, o, Natan,
De ce să-ndure ea? De ce? De ce?

NATAN

O, vai ! Copiii mei ! Copiii mei !
Căci fratele fiicei mele este
Şi el copilul meu, de-ndat-ce vrea !

(În timp ce Reha îl îmbrăţişează, Saladin s-apropie cu mirare neliniştită de sora sa.)

SALADIN

Ce spui la toate astea, surioară ?

SITTAH

Mişcată sînt, din cale-afară.

SALADIN

Eu
Cutremurat dau parcă înapoi
În faţa unei zguduiri mai mari.
Să mi te pregăteşti, cum s-a putea...

SITTAH

Ce spui ?

SALADIN

O vorbă, Natan, numai una !

(In timp ce Natan se duce lingă Saladin, Sittah s-apropie de Reha şi Templier, arătîndu-le toată simpatia. Natan şi Saladin vorbesc mai încet.)

SALADIN

Ascultă, Natan. Adineaori n-ai
Spus... ?

NATAN

Ce ?

SALADIN

Că tatăl ei, că tatăl ei
Din ţări germane nu era ? Şi nici
German. Dar ce era ? De unde-anume ?

NATAN

El n-a voit niciciînd să-mi spună şi
Nimic din gura lui eu n-am putut
Afla-n privinţa asta.

SALADIN

Nu era
Nici frînc, nici apusean ?

NATAN

Aceasta mi-o
Spunea, că nu-i. Mai bucuros vorbea
Persana.

SALADIN

Da, persana ? Cum ? Persana ?
Ce vreau mai mult ? El e ! El — îmi era !

NATAN

El ? Cine ?

SALADIN

Asad, frate-meu ! Desigur !

NATAN

Ei, dacă însuți ai o bănuială
Primește-ncredințare din acest
Ceaslov.

(Îi întinde ceaslovul.)

SALADIN

(deschizînd cartea cu nerăbdare)
Ah, scrisul său ! Îl recunosc !

NATAN

Nimic ei încă nu știu. Și tu singur
Vei hotărî ce trebuie să afle.

SALADIN

(după ce a răsfoit prin ceaslov)

Eu... eu să nu-i recunosc ? Copiii
Frăţîne-meu ? Nepoţii, da, copiii !
Să nu mi-i recunosc ? Şi poate să
Ţi-i las ?

(Iarăşi tare.)

Ei, ei sînt, Sittah, ei, ei sînt !
Copiii fratelui meu, fratelui tău !

(Aleargă să-i îmbrăţişeze.)

SITTAH

(îl urmează)

Ce-aud ? Nici se putea să fie altfel !

SALADIN

(către templier)

Va trebui acum să mă iubeşti,
Ah, încăpăţînatule !

(Către Reha).

De-acum
Ţi-oi fi ce mă-mbiai să-ţi fiu, de vrei
Ori nu.

SITTAH

Şi eu ! Şi eu !

SALADIN

(se întoarce lîngă templier)

Asad al meu.
Copilul meu! Ah, fiul lui Asad!

TEMPLIERUL

Din neamul tău! Ah, visurile multe
Cu cari mi-au legănat copilăria,
Au fost mai mult deci decît visuri!

(Cade la picioarele lui Saladin.)

SALADIN

(ridicîndu-l)

Raul!
Îl auziţi? Ştia ceva şi totuşi
Aproape să mă facă ucigaş,
Un ucigaş al său. Aşteaptă numai!

(Toţi se îmbrăţişează în tăcere.)

CORTINA SE LASA